

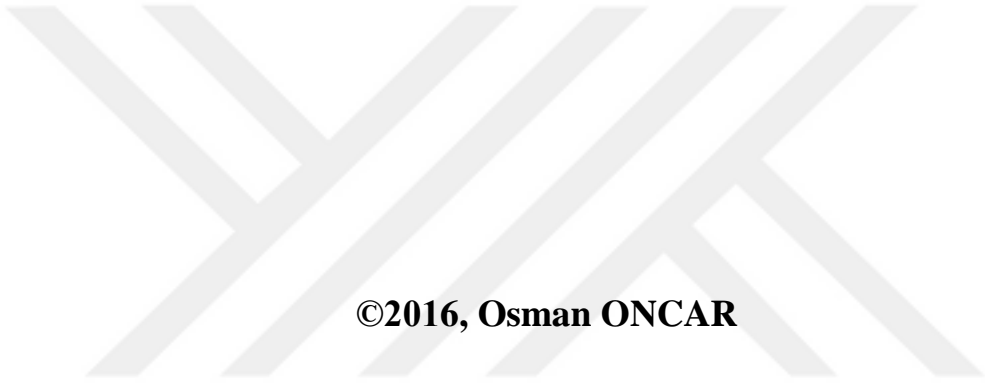
T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞUNDA AHİLER VE
AHİLİK KURUMUNUN ROLÜ

Osman ONCAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR, 2016

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞUNDA AHİLER VE
AHİLİK KURUMUNUN ROLÜ
ROLE OF THE ORGANIZATION OF THE OTTOMAN
EMPIRE AND AHİ AGENCY

Hazırlayan
Osman ONCAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Nazmi ÖZÇELİK

KIRŞEHİR, 2016

KABUL VE ONAY

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü TARİH Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Osman ONCAR tarafından hazırlanan “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda Ahiler ve Ahilik Kurumunun Rolü” adlı tez çalışması 11.04.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman .... (İmza)

Yrd. Doç. Dr. Nazmi ÖZÇELİK

Üye .... (İmza)

Prof. Dr. Remzi KILIÇ

Üye .... (İmza)

Yrd. Doç. Dr. Hasan KARAKÖSE

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(İmza Yeri)

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../20..

Osman ONCAR

İmza

ÖZET
OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞUNDA AHİLER VE AHİLİK KURUMUNUN
ROLÜ

YÜKSEK LİSANS

Hazırlayan: Osman ONCAR

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nazmi ÖZÇELİK

2016-(xi +104)

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Remzi KILIÇ

Yrd. Doç. Dr. Hasan KARAKÖSE

Yrd. Doç. Dr. Nazmi ÖZÇELİK

Ahilik Kurumu'nun temeli XIII. yy'da Ahi Evran-ı Veli tarafından Anadolu'da atılmıştır. Ahilik; temel ilkeleri, değerleri ve amaçları ile insanı ele alıp insana değer veren ve insanı ön plâna çıkaran bir teşkilattır.

Ahiliğin Anadolu'da kurulup kök salmasında öncü olan Ahi Evran-ı Veli'dir. Ahi Evran insanları birbirinden farklı mesleklere yönlendirerek göçebe Türkmenlerin yerleşik yaşama geçmesini sağlamıştır. Ahiliğe girenlerin bizzat eğitimleri ile ilgilenmiş ve bu eğitim birbirinden farklı alanlarda olmuştur. Ahlâki tutum ve davranışların da bireye aktarılmasında öncü olmuştur. Mesleki hayatlarını da tıpkı yaşam tarzlarında olduğu gibi ahlâki tutum ve davranışlara göre sürdürmüşlerdir.

Ahiliğin esası; eline, diline ve beline sahip olmaktır. Ahiler hep bu dünyada iken ahiret hayatını kazanma gayesi düşüncesinde olmuşlardır. İşte bu yüzdendir ki Kardeşlik, yiğitlik ve cömertlik gibi temel değerleri olan Ahilik kurumu; Anadolu'nun Türkler tarafından vatanlaştırılmasında ve Osmanlı Devleti'nin kurulmasında önemli bir rol oynamıştır.

“Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Ahiler ve Ahilik Kurumunun Rolü” adlı çalışmanın amacı, Osmanlı Devleti'nde özellikle Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinde Ahilik ne derece etkili, etkili mi değil mi, bu durumun tespitini yapmak idi.

Hazırlanan bu çalışma neticesinde Ahilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve yönetim mekanizmalarının oluşumunda inkâr edilemez bir öneme sahip oldukları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahi, Ahilik Kurumu, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Osmanlı Devleti ve Ahiler, Ahi Evran, Osman Bey.

ABSTRACT

ROLE OF THE ORGANIZATION OF THE OTTOMAN EMPIRE AND AHI AGENCY

M. Sc. Thesis

Praper: Osman ONCAR

Advisor: Asst. Prof. Dr. Nazmi ÖZÇELİK

2016-(xi+104)

Ahi Evran University, Institute Of Social Sciences

History Department

Jury

Prof. Dr. Remzi KILIÇ

Asst. Prof. Dr. Hasan KARAKÖSE

Asst. Prof. Dr. Nazmi ÖZÇELİK

Basis of the Ahi Community was laid by Ahi Evran in Anatolia in the XIIIth century. The Ahi Community is an organization that features the human and values human greatly by going around with its basic principles, values and objectives.

The providing to establish Ahism in Anatolia is Ahi Evran. It had directed the people towards different jobs also taking the Turkoman to pass settled life. It has been interested in education of the people who has become Ahi. According to moral attitudes and behaviors have continued in the same lifestyle as their professional life.

The Ahism is basis on the ideal of full moral control of his or her hands, tongue and loin. Ahi are winning goal has always been the idea of the life of the hereafter, while in this world. That is why The Ahi Community that has basic values like brotherhood, bravery and generosity, have an important role by being made the motherland of Anatolia by Turks and establishing of the Ottoman Empire. The study, named “The Ahism during Establishing of the Ottoman Empire and Role of the Ahi Community” aimed to confirm the influence of the Ahi Community during establishing of the Ottoman Empire.

As a conclusion of this study, it was confirmed that the Ahi Community had an indisputable importance during establishing of the Ottoman Empire and formation of its management systems.

Key Words: The Ahi, The Ahi Community, Establishing of the Ottoman Empire the Ottoman Empire and the Ahis, Ahi Evran, Osman Bey.

ÖNSÖZ

Ahilik teşkilatı, XIII. yy'da Anadolu'da görülmeye başlayan daha sonraları Osmanlı Devleti'nin kurulmasında ve yönetim mekanizmalarının oluşmasında önemli derecede rol oynayan bir teşkilattır.

Kardeşlik, yiğitlik, cömertlik, doğruluk, adalet gibi temel değerleri olan; insanı ön plâna çıkararak toplumda birlik, beraberlik ve düzen inşası için çabalayan önemli bir teşkilattır.

Toplumda Ahilik denilince bilinen bir yanlış vardır ki, o yanlış ise; Ahilik teşkilatı eşittir esnaf teşkilatı demek. Ahilik teşkilatı eşittir esnaf teşkilatı demek ahiliğe haksızlık yapmak demektir. Ahilik demek eğitim, kültür, ekonomi ve devlet demektir. Ahiler, çalışmamızda da anlattığımız üzere Osmanlı Devleti'nin kurulmasında rol oynadıkları gibi, Osmanlı Devleti bünyesinde; siyasi, askeri, eğitim ve ekonomi alanlarında önemli görevler üstlenmişlerdir. İşte bu sebeptendir ki, Ahilik eşittir esnaflık demek ahiliğe yapılan haksızlık demektir.

“Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Ahiler ve Ahilik Kurumunun Rolü” adlı çalışma iki bölümden oluşmaktadır.

I. Bölüm'de, Ahilik ve Ahi Evran hakkında bilgi verilerek Ahiliğin tarihsel gelişimi hakkında genel bilgiler verilmektedir.

II. Bölüm'de ise Osmanlı Devleti'nin kuruluşu anlatılmakta olup, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Ahilerin rolünün ne derecede olduğuna dair ilk dönem ve son dönem Osmanlı Tarih yazarlarından hareket ederek bilgiler verilmektedir. Ayrıca Ahilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda rolünün olup olmadığına dair hiçbir şekilde ahilikten bahsetmeyen modern tarihçiler ve eserler künyesi de verilmektedir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında akademik katkıları ile yol gösteren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Nazmi ÖZÇELİK'e teşekkür ederim. Ayrıca akademik katkıları ile yol gösterip yardımcı olan Arş. Gör. Hamza YAKAR hocama teşekkür ederim. İlmî katkıları ve kaynak temini noktasında desteklerini esirgemeyen Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü Öğr. Gör. Kâzım CEYLAN'a teşekkür ederim. Ayrıca bu zor süreçte benden maddi ve manevi desteklerini bir an bile esirgemeyen aileme özellikle de anneme teşekkürü bir borç bilirim.

Kırşehir, 2016

Osman ONCAR

İÇİNDEKİLER	Sayfa
KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi
BÖLÜM. I	1
1. GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	1
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	2
1.4. VARSAYIMLAR	2
1.5. TANIMLAR	2
BÖLÜM. II	3
2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR	3
2.1. ANLAM ve TARİHÇE	3
2.1.1. Ahiliğin Tanımı Ve Ahi Kelimesinin Anlamı	3
2.1.2. Ahiliğin Tarihsel Süreci	7
2.1.2.1. Ahiliğin Anadolu'ya Yayılmadan Önceki Durumu.....	7
2.1.2.1.1. Fütüvvet Kavramı	7

2.1.2.1.2. Fütüvvet Teşkilatının Ortaya Çıkışı ve Fütüvvetname.....	8
2.1.2.1.2.1. Sözlük Olarak Fütüvvet.....	8
2.1.2.1.2.2. Kurum Olarak Fütüvvet.....	8
2.1.2.1.2.3. Fütüvvetin Yayılışı	9
2.1.2.1.2.4 Fütüvvetin Yapısı ve Kolları	10
2.1.2.1.2.5. Fütüvvette Uyulması Gereken Kural ve Esaslar.....	12
2.1.2.1.3. Fütüvvet ve Niteliklerinden İlk Söz Edenler	12
2.1.2.1.4. Nâsır-Lidînillâh ve Fütüvvet Teşkilatı	13
2.1.2.1.5. Fütüvvetnamelerin Ortak Özellikleri.....	16
2.1.2.1.6. Fütüvvetten Ahiliğe Geçiş	19
2.1.3. Ahiliğin Anadolu’da Kurulması Ve Yayılması.....	21
2.1.3.1. Anadolu’da Ahiliğin Kurulmasına Etki Eden Faktörler.....	22
2.1.3.1.1. Siyasi Durum (Anadolu’nun Vatanlaşma Süreci)	22
2.1.3.1.2. Sosyo-Ekonomik Sebepler (Yerleşik Hayata Geçiş).....	23
2.1.3.1.3. Akıllık ve Alplık/Gazilik Ülküsü	23
2.1.3.1.4. Sanat ve Sanatkârları Koruma Gereksinimi	24
2.1.3.1.5. Dayanışma ve Yardımlaşma İhtiyacı.....	24
2.1.3.2. Ahilik Teşkilatının Amaçları	25
2.1.3.3. Ahilik Teşkilatının Temel İlkeleri	27
2.1.4. Ahi Evran-ı Veli.....	28
2.1.4.1. Ahi Evran’ın Hayatı	28
2.1.4.2. Ahi Evran’ın Eserleri.....	32

2.1.5. Ahiliğin Gelişimi Ve Teşkilatlanması	33
2.1.5.1. Ahilik Teşkilatının Gelişim Süreci	33
2.1.5.2. Ahilik Teşkilatında Yönetim Sistemi	35
2.1.5.2.1. Esnaf Şeyhi (Birlik Başkanı)	35
2.1.5.2.2. Yönetim Kurulu	36
2.1.5.2.3. Büyük Meclis	37
2.1.5.3. Ahilik Teşkilatında Ekonomik Yapı ve İşleyiş	38
2.1.5.3.1. Orta Sandıkları ve Yardımlaşma	38
2.1.5.4. Ahiliğin Fonksiyonları	42
2.1.5.4.1. Dinî Fonksiyonları	42
2.1.5.4.2. Ahlâki Fonksiyonları	43
2.1.5.4.3. Askeri Fonksiyonları	44
2.1.5.4.4. Siyasi Fonksiyonları	45
2.1.5.4.5. Kültürel Fonksiyonları	46
2.1.5.5. Ahilik Teşkilatında Eğitim Sistemi	46
2.1.5.5.1. Ahilik Eğitim Sisteminin Temel Esas ve Gayeleri	46
2.1.5.5.2. Ahilerin Eğitim Faaliyetleri	48
2.1.5.5.2.1. İş Dışında (Tekke ve Zaviyelerde) Eğitim	48
2.1.5.5.2.2. İş Başında Eğitim	49
2.1.5.6. Ahilik Teşkilatında Törenler	50
2.1.5.6.1. Çıraklık Töreni (Yol atası ve yol kardeşi edinme töreni)	51
2.1.5.6.2. Kalfalık Töreni (Yol sahibi olma töreni)	51

2.1.5.6.3. Ustalık Töreni (İcazet töreni)	52
2.1.5.7. Ahilik Teşkilatında Denetim ve Ceza.....	53
2.1.6. Ahiliğin Çözülmesi Ve Dağılması	55
2.1.7. Konu İle İlgili Araştırmalar	57
2.1.7.1. Konuyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	57
BÖLÜM. III	59
3. YÖNTEM	59
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	59
3.2. ARAŞTIRMA EVREN VE ÖRNEKLEMİ.....	59
3.3. VERİLERİN TOPLANMASI	59
3.4. VERİLERİN ANALİZİ	59
BÖLÜM. IV.....	61
4. BULGULAR	61
4.1. OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞUNA İLİŞKİN BULGULAR.....	61
4.2. OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞUNDA AHİLİK KURUMUNUN ROLÜNE İLİŞKİN BULGULAR.....	63
4.2.1. Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Meselesini Anlatan Bazı Eserlerde Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda ve Yönetim Mekanizmalarının Oluşumunda Ahilik Kurumunun Rolüne İlişkin Bulgular	63
4.2.2. Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Meselesini Anlatan Bazı Eserlerde Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda ve Yönetim Mekanizmalarının Oluşumunda Ahilik Kurumunun Rolü Olup Olmadığına Dair Bulgular	92

BÖLÜM. V	96
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	96
5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA	96
5.2. ÖNERİLER	97
KAYNAKÇA	99
ÖZGEÇMİŞ	104

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
Akt.	Aktaran
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
Vb.	Ve benzeri
Vd.	Ve diğerleri
yy.	Yüzyıl

BÖLÜM. I

1.GİRİŞ

Bu kısımda araştırmanın problemi, amacı ve önemi, sınırlılıkları, varsayımlar ve tanımlar üzerinde durulmuştur.

1.1.ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Çağdaş tarih kitaplarında Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ahilerin önemli rolü olduğu sıklıkla vurgulanır. Ancak bu bilgi hangi dönemsal kaynağı referans gösterilerek verilmektedir. Gerçekten Ahilik kurumu ve Ahiler Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkin oldular mı ve bu bilgi bize hangi kaynak ve kaynaklar üzerinden geliyor. Araştırmanın problemi budur.

1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın amacı yukarıda belirtilen konuya açıklık getirmektir. Bu çerçevede öncelikle problem cümlemizi oluşturan konuya açıklık kazandırabilmek için Ahilik kurumu ele alınacaktır. Ahilik kurumunun ortaya çıkışı, 1300'lerin başına kadar Türk-İslâm dünyasındaki durumu ve bu konuyu ele alınarak Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasındaki pozisyonuna açıklık getirilecektir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sürecinde devleti kuran kadronun Ahilikle ilişkisi, Ahilerin devletin kuruluşuna katkısının olup olmadığı konusuna ilk dönem Osmanlı tarihçilerinin verdiği bilgiler üzerinden açıklık getirilecektir. Çünkü esas problem cümlemizi teşkil eden Ahilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkisi olup olmadığını en iyi açıklayan döneme ait kronikler olacaktır. Bu bağlamda;

1. Öncelikle Ahilik nedir, nasıl ortaya çıkmıştır, Osmanlı Devleti'nin kuruluş sırasında durumu nedir?
2. Osmanlı Devleti'ni kuran kadronun Ahilikle ilişkileri nedir?
3. Bütün bunlar konusunda dönemde yazılmış kaynaklar (kronikler) konu hakkında neler söylemektedirler?
4. Aynı mesele hakkında çağdaş tarihçiler neler söylüyorlar?
5. Birinci elden kaynaklar olan tarih kitaplarının verdiği bilgilerle günümüz tarih kitaplarının verdiği bilgiler ne derece örtüşmektedir?

Bu bilgiler bizi çok iddialı ama çoğu kez referans gösterilmeden öne sürülen bazı bilgilerin tarihsel gerçeklerle örtüşüp örtüşmediği konusunda aydınlatacaktır.

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu çalışma Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi olarak kabul edilen 1300-1370 zaman aralığı ile Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemini anlatan ilk Osmanlı tarih kitaplarında Ahilik, Ahilerin etkisi hakkında verilen bilgiler ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemini ele alan çağdaş kaynaklarla sınırlıdır.

1.4. VARSAYIMLAR

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Ahilerin rolü'nün olmadığını kabul eden kaynakların yetersiz olduğu varsayılmaktadır. Ama öbür yandan çağdaş tarih kaynaklarında da bu konuya değinilmemektedir.

1.5. TANIMLAR

Ahi: Ahi, vicdanını kendi üzerine gözcü koyan adamdır. Helâlınden kazanan, yerine ve yeterince harcayan; ölçü tartı ehli olan, yararlı şeyler üreten ve yardım edendir.

Ahilik: İslam inancı ile Türk örf ve adetlerini kaynaştıran bir düşünce sistemidir.

Âşık Paşazade:1272-1332 yılları arasında yaşamış Kırşehir'de doğmuş Osmanlı tarihi ile ilgili eser veren önemli bilim adamı.

Fütüvvetname: Gençlik, kahramanlık ve cömertlik anlamında bir kelimedir.

İcazet: Ustanın icra ettiği meslek dalında usta olduğunu gösteren diploma niteliğinde belgedir.

Kronik: Osmanlı dönemine ait ilk tarihi kaynaklar.

Müfredi: Üyelerin bir araya geldikleri ve toplantı yaptıkları yerdir.

BÖLÜM. II

2.KURAMSAL AÇIKLAMALAR

Bu bölümde Ahi Evran ve Ahiliğin tarihsel süreçte geçirdiği aşamalar, Ahiliğin doğuşu, gelişimi ve teşkilatlanması, çözülmesi ve dağılması hakkında bilgiler verilecektir.

2.1. ANLAM ve TARİHÇE

2.1.1. Ahiliğin Tanımı Ve Ahi Kelimesinin Anlamı

Ahilik, XIII. yüzyıldan XX. yüzyıla dek Anadolu'daki esnaf ve sanatkârlar birliklerine verilen bir addır.

Ahi kelimesinin, sözlük, terim ve örgüt olmak üzere türlü anlamları vardır. Bu anlamlara bakacak olursak, bu anlamlar karşımıza şu şekilde çıkmaktadır;

2.1.1.1. Sözlük Olarak Ahilik: Ahi kelimesi Arapça olup sözlük anlamı ise “kardeşim” demektir.

2.1.1.2. Terim Olarak Ahilik: Anadolu'da XIII. yüzyılda kurulup belli bir süre içinde belli kurallarla işlemiş esnaf ve sanatkârlar birliğini ifade etmektedir.

2.1.1.3. Örgüt Olarak Ahilik: XIII. yüzyılın ilk yarısından başlayarak XX. yüzyılın başlarına dek Anadolu şehir, kasaba ve hatta köylerindeki esnaf ve sanatkârlar kuruluşlarının eleman yetiştirme, işleyiş ve kontrollerini düzenleyen bir kurumdur şeklinde tanımlanabilir (Çağatay, 1997: 1).

Ahilik, Anadolu Selçukluları zamanında kurulmuş Türk fütüvvet hareketi diyebileceğimiz bir kuruluşun adıdır. XIII. asır başlarında 34. Abbasi Halifesi Nâsır-Lidîmillâh'ın kurduğu fütüvvet teşkilatına bağlı olarak kurulmuş, o dönemdeki Anadolu'nun sosyal, siyasal, kültürel ve ticari şartları içinde ve bu şartların da etkisi ile Türklere has zevk ile İslâm dünyası'nın hiçbir yerinde görülmeyen bir şekilde ve istikâmette gelişme göstererek teşekkül etmiş ve zamanla bir esnaf ve sanatkârlar teşkilatı haline gelmiştir. Bu teşkilâtın mensuplarının, birbirlerine Arapça “kardeşim” demek olan “Ahi” diye hitap ettikleri veya birbirlerine karşı kardeşçe muamelede bulunmalarından dolayı birbirlerine “Ahi”; Ahilerin mesleğine veya Ahilerden meydana gelen kuruma da “Ahilik” (Uhuvvat-Kardeşlik) adı verildiği kabul edilmektedir. Anadolu'da Ahi kelimesi, Arapça yiğitlik ve cömertlik ülküsünü yaşatan kişiye verilen ad olan “Feta” (Civanmert) anlamında, “Uhuvvat” (Ahilik) ise yiğitlik ve cömertlik ülküsünün adı olan “Fütüvvet” anlamında kullanılmıştır (Bayram, 1991: 5-6).

Ahi kelimesinin birçok açıklamaları yapılmıştır. Bu açıklamalardan bir tanesi de şu şekildedir: Ahi kelimesinin Türkçe'deki karşılığı "Akı-Aga" şeklindedir. Aga: sevilip sayılan, kendi nefsinden üstün tutulan, isteklerine uyulabilen büyük kardeş anlamındadır. Müslüman Türk Âleminin İslamiyet'e bağlılığının ve ona karşı duyduğu saygı ve samimiyetin doğal bir gelişimi olarak, "Aga" kelimesinin "Ahi" olarak değişmiş olması, ya da zamanla Ahi şeklinde telaffuz edilmesi daha uygun görülüp "Ahi" olarak kullanılmıştır (Soykut, 1971: 66).

Ahilik, İslam inancı ile Türk örf ve adetlerini kaynaştıran bir düşünce sistemidir. Ahilik, insanların dıştan zorlamalarla kaidelere uygun hareket etmelerini sağlama yerine, nefis terbiyesiyle onların beklenen tutum ve davranışları kendiliğinden göstermeleri temeline dayanır (Ekinci, 2011: 28-29).

Ahilik, kelime anlamı olarak Arapça "kardeşim" veya Türkçe "akı", "cömert", "eli açık" anlamında kullanılmaktadır. Ahilik, XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu'da görülmeye başlayan, Anadolu'nun vatanlaşmasında ve Osmanlı Devleti'nin kurulmasında büyük rol oynayan dini, sosyal, kültürel ve siyasi boyutları olan bir sistem olarak da tarif edilebilir (Ceylan, 2012: 12).

Türk Dil Kurumu sözlüğünde Ahi, "erkek kardeş" , Ahilik ocağında olan kimse, "eli açık ve cömert" olarak tanımlanmaktadır. Ahilik ise kökü eski Türk töresinde olan ve Anadolu'da yüksek bir gelişim gösteren esnaf, zanaatkâr, çiftçi gibi bütün çalışma kollarını içine almakta, "eli açık ve cömert" olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş bir açıdan Ahilik, temel kaynakları Fütüvvetnamelerde yer alan insani erdem ve prensipleri benimsemek ve savunmak esasına dayalı bireylerin kişilik ve ahlâk bakımından da donanımlarını sağlayan bir kurumdur şeklinde de tanımlanabilir (Tatlıoğlu, 2012: 153).

Kelimenin tam anlamıyla bir kardeşlik hareketi ve bir medeniyet girişimi olan Ahilik, aynı zamanda tarihte hemen hemen eşine hiç rastlanılmayan geniş halk kitlelerine mal olmuş uzun ömürlü ve geniş etkili bir sivil toplum hareketidir (Karlığa, 2012: 894).

Ahilik, tembelliği, miskinliği telkin eden, dünya işlerinden el çektiren mistik anlamda bir tarikat asla değildir. Ahilik, harekettir, hayattır. Özlenen "yararlı, başarılı, mutlu hayatın" bütün sihirli yollarını gösterip öğretendir. En kısa anlatımı ile Ahilik, "İnanıştır, Yararlı ıştır" Ahilik, yüce Allah'ın değişmeyen devamlılıklarından ve yine O'nun devamlı değişiklikler kanunundan kaynaklanmış bir denge tutturma düzenidir.

Bilinmelidir ki Ahilik, bir insanlık bilimidir. Ona bu özellikleri kazandıran ise temeldeki ahlâk-akıl kaideleridir ve bu kaidelerle de kalıcıdır (Soykut, 1982: 7).

Ahilik, Türk Fütüvvet esasına dayalı bir kurumdur. Ahilikte gençler alınarak onlara bir sanat öğretilirdi bu bakımdan denilebilir ki Ahilik, gençlerin eğitim görmeleri için kurulmuş önemli bir teşkilattır (Şapolyo, 1967: 20). Ahilik, XIII. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar Anadolu'da varlığını sürdürmüş ve özellikle Osmanlı Devleti'nin kurulmasında önemli görevler yerine getirmiş, dolayısıyla Türk-Müslüman toplumunun sosyo-ekonomik ve kültürel hayatının düzenlenmesinde etkili olmuş esnaf ve sanatkârlar birlikleri biçiminde tanımlanabilir (Gülerman ve Taştekil, 1993: 3).

Ahilik, Türk milletinin laik, sosyal dayanışma içinde işbaşı eğitimiyle çalışmayı, iyi insan ve iş adamı olmayı, helal kazancı ve toplumun ihtiyaç duyduğu maddelerin vasıflı olarak üretimini, öğretim yoluyla teşvik eden milli kültür kurumudur. Ahilik, ilim, sanat öğrenmek, bilgi ve becerilerini kendisine, ailesine ve cemiyete yararlı olarak, sermayesiyle emeğini kurumlaştırma yoludur. Ahilik, Türklerin millet olmasında, ilk sosyal, endüstriyel, düşünce ve aksiyon programını meydana getiren önemli bir halk kuruluşudur. Ahilik, esnaf kuruluşlarını, toplumun değişen ihtiyaçlarına göre kendini yenileyen ve bu kuruluşları mesleki bilgilerle teşkilatlandıran, Türk'e özgü bir hayat anlayışını başlatan bir çalışma yoludur. Ahilik, çalışma ile üretimi olma sistemini, iş yerinde eğitimle bilgi edinmeye önem veren, becerikli, iyi ahlâklı dinamik insan yetiştiren bir ekoldür. Ahilik, tarihte Türk Devletleri'nin en eski endüstriyel ve sosyal eğitim kurumlarından biridir. Ahilik, Türk toplum hayatına, milli kültür ve milli ahlâk nizamını yaygınlaştıran, törelerle, milletler arasında ilk olarak esnaf ve sanatkârları teşkilatlandıran, iş ve emeği sigorta ve kredi düzeniyle koruyan, sanat ve ticareti esnaflar arası, mali dayanışma kaynağı olan ileride bahsedeceğimiz "Orta Sandık" müesseseleri ile yaygınlaştıran, toplumda işe yarayan insanı yetiştiren ilk Türk Eğitim Merkezidir. Ahilik, başkalarının esiri olmamak için doğruluğu, aç kalmamak için sanat öğrenmeyi, başkalarından üstün yaşamak için faziletli olmayı, her işte aklını kullanmayı, başarılı olabilmek için bilgi sahibi olmayı, iyiliği daima iyilikle karşılamayı, eğer huzurunu kaybetmişse sabır ve bilgi hasletlerini kullanarak çalışmayı, Allah'ı ve insanları sevmeyi teşvik eden; tuzu, ekmeği bol, sofrası açık, iyi insanların cemiyetidir. Ahi kelimesi, kardeş-kardeşlik anlamına gelmektedir. Ancak geniş anlamda Ahi, çalışan, üreten, alın teriyle geçinen ve ticaret yapan tüm kişilerin sosyal sigortası, sosyal güvenliği anlamına gelmektedir. Ahilik, Anadolu'da sosyal ve ekonomik hayatla el

ve iş birliği halinde çalışan ve hukuki ilişkileri düzenleyen hatta siyasi otorite kuvveti gösteren bir teşkilattır (Gülvahaboğlu, 1991: 158-159, 179-180).

Ahi kelimesinin menşei üzerinde bir anlaşma sağlanabilmiş değildir. Bir görüşe göre, Ahi, akı gelişimiyle Türkçe “eli açık-cömert” anlamına gelen akı’dan, bir diğer görüşe göre de “kardeş” anlamıyla Arapça **ihve** kelimesinden gelmektedir. Arapça menşei Ahi ise “kardeşim” demektir. Ahi kelimesi Türkçe bir kelime olup “eli açık-cömert” anlamına gelen **akı** kelimesinin tıpkı dahi < dahı < dakı < takı ve < hani < hangı < kangı kelimelerinde görülen h < h < k şeklindeki fonetik değişimi geçirmiş biçimidir. Ahi kelimesi “cömert-eli açık” anlamına gelmektedir (Günşen, 2006: 231-232). Ahilik, Türk illerinde yayılmış olan “dini-mesleki” karakterli ve bünyesinde kardeşlik, yiğitlik ülküsünü barındıran müessesedir (Erken, 2008: 37).

Ahilik, Türk esnafının hayat anlayışına ve dünya görüşüne uygun olması sebebiyle daha çok esnaf arasında gelişmiş olmakla birlikte esnaf dışından da çeşitli meslek erbabını bünyesinde barındıran, Ahi Evran-ı Veli önderliğinde Anadolu’da, Anadolu dışında Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkaslara kadar yayılan sivil bir yapılanmanın adıdır. Daha geniş bir açıdan bakacak olursak Ahilik, bir yandan tek tek fertlerin ahlâki erdemler bakımından donanımlarını, onları iyi birer birey yapmayı amaçlayan, öte yandan da bireylerin oluşturduğu aileden millete ve hatta topyekûn insanlık âlemine varıncaya kadar bütün toplumsal yapıların huzurlu, müreffeh, barış ve esenlik içinde yaşamalarını hedef kılan bir “insanlık kurumudur” (Köksal, 2008: 57-58).

Ahi, vicdanını kendi üzerine gözcü koyan adamdır. Helâlinden kazanan, yerine ve yeterince harcayan; ölçü tartı ehli olan, yararlı şeyler üreten ve yardım edendir. Ahilik, kalbi Allah’a kapısı yetmiş iki millete açık olan; mürüvvet ve merhamet üzere olup cömertliği esas alan; ahlâkı ana sermaye edinip akıl yolundan yürüyen; ilim isteyen ve ilmiyle amel edip yararlı çalışmayı elden bırakmayan kişilerdir (Soykut, 1971: 89).

Ahilik binlerce yıldan beri süregelen eski Türk medeniyetinin, Anadolu’nun fethiyle yakın temasa geçtiği İslâm kültürüyle uyum içerisinde birleşmesinden doğan yeni bir kültür kuruluşudur (Demir, 2000: 321).

Ahilik, genel olarak Anadolu’ya yeni yerleşmiş çeşitli mesleklerle uğraşan Türk halkının hergünkü hayatında da uygulanmış ahlâki prensipleri de içeren bir öğretisi ve bir pratiktir. Yeni nesilleri kendi kural ve düşünceleriyle hep güzelliklere doğru yönlendirip yetiştirebilmek ve eğitmek amacıyla şekillenen bir teşkilatlanma biçimidir (Csaki, 2008:

262). Ahilik, Türk esnaf ve sanatkârlarının yaratılıştâ sahip oldukları ahlâk, fazilet, asalet ve cömertlik ile İslâm inanç ve nezaketini gençliklerinden itibaren hayat ve sanatlarında yaşatan bir teşkilattır (Çalışkan ve İkiz, 1993: 7).

Menşei ve tanımı itibarıyla; kardeşlik, cömertlik, yiğitlik, eli açıklık, yardım severlik, hoş görülme olma, ahlâki kaideleri bünyesinde barındırma ve bu kaidelere göre yaşama gibi birden fazla tanımı olan Ahilik kavramının yukarıdaki tanımlardan hareketle net bir tanımı olmadığını görmüş olduk; ama Ahilik kavramının genel olarak üzerinde uzlaşılan tanımı ise “kardeşlik, cömertlik ve eli açıklık” şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

2.1.2. Ahiliğin Tarihsel Süreci

2.1.2.1. Ahiliğin Anadolu’ya Yayılmadan Önceki Durumu

2.1.2.1.1. Fütüvvet Kavramı

Ahiliğin temeli olan fütüvvetçilik, X. Yüzyıldan başlayarak örgütlenmeye başlamıştır (Çağatay, 1997: 2). Fütüvvet Arapça bir kelimedir. Cömert, yiğit, delikanlı, gözü pek, gibi anlamlara gelen “Feta” (Çoğulu Fityan) kelimesinden türemiş olup ahlâki ve insani üstün meziyetlerden olan kahramanlık, hak ve hukuka riayet etmek, faziletin gerekliliklerini yerine getirmek, güzel huylu, feragat sahibi olmak, malıyla ve gücüyle başkalarının yardımına koşmak, bağışlayıcı olmak ve nihayet Allah yolunda nefsinin hakir tutmak gibi anlamlar taşır. Bu yüksek meziyetlere sahip olan “Feta” ideal insan tipidir (Bayram, 1991: 11-12).

Fütüvvet kelimesi anlam olarak, bir yönüyle gerçek bir feta’dan beklenen cömertlik, asalet gibi faziletlere sahip olma yönüyle ahlâki, diğer yönüyle de zamanla bu faziletlerin gerekliliklerini yerine getirmeyi amaç edinmiş aynı fikirde genç adamların yani fityanın oluşturduğu sosyal bir delikanlılar ya da gençler birliği teşkilatıdır (Odabaşı, 2008: 48). Fütüvvet, ihvanın kusur ve hatalarını bağışlamaktır. Fütüvvet, kendini başkalarından üstün görmemektir. Fütüvvet, insafla muamele görmediğin halde insafla muamele edebilmektir. Fütüvvet, fakire sırt çevirmemen, zenginle boy ölçüşmemendir.

Fütüvvet, Allah’tan korktuğun için arzu ettiğin şeyi terk etmektir. Fütüvvet, eziyetten sakınmak ve iyilikte cömert olmaktır. Fütüvvet, Sünnete uymak ve ahde vefalı olmaktır (Cevdet, 2008: 50-51).

2.1.2.1.2. Fütüvvet Teşkilatının Ortaya Çıkışı ve Fütüvvetname

Fütüvvet, sözlük olarak fütüvvet ve kurum olarak fütüvvet olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

2.1.2.1.2.1. Sözlük Olarak Fütüvvet

Ahilik kurumunun anlaşılabilmesi biraz da fütüvvet teşkilatının bilinmesine bağlı olduğundan, Fütüvvet teşkilatı üzerinde durulması gerekir. Arapça menşei olup sözlükte genç/delikanlı olan feta kelimesinden türemiş olan fütüvvet kelimesi, yiğitlik, iyi huyluluk, gençlikten kaynaklanan hafif-meşreplik anlamlarına gelir. Fakat “fütüvve” kelimesi zamanla terimleşerek hem gerçek bir feta’dan beklenen cömertlik, mürüvvet ve asalet gibi erdemleri içermesinden dolayı ahlâki bir tutumu; hem de bu erdemlerin gereğini yerine getirmeyi görev edinmiş aynı fikirde genç adamların oluşturduğu birliklere alem (sembol) olarak “delikanlılar birliği” anlamında özel bir sosyal teşkilatı ifade etmeye başlamıştır. “Fütüvve” kelimesi, cahiliye şiirinde ve Kur’an da geçmemektedir. Arap, cahiliye şiirinde feta kavramıyla ideal olarak zihinde yaşattığı “asil ve tam anlamıyla insan” kast etmektedir. Eski Arap düşüncesine göre feta’yı biri misafirperverlik ve cömertlik, diğeri cesaret ve yiğitlik olmak üzere iki tür erdem öne çıkarırdı (Uçma, 2011: 86).

2.1.2.1.2.2. Kurum Olarak Fütüvvet

Fütüvvet sözcüğünün Arapça bir kavram oluşuna bakarak Fütüvvet kurumunun da bir Arap kurumu olduğunu iddia etmek doğru bir yaklaşım olmaz. İslâm’ın fetih yoluyla girdiği muhitlerdeki benzer teşkilatlar dikkate alınmadan, yalnızca kavrama bakılarak hüküm verilmesi yanlış sonuçlar doğurur. Fütüvvet kurumunun tarihsel, toplumsal ve ekonomik gelişimi, İslâm’ın yayılmasına paralel bir yol izlemiştir. Bu sebeptendir ki Müslümanlar gittikleri ülkelere müesseselerini ve ülkülerini de beraber götürmüşler; ancak o ülkelerin müesseselerinden ve ülkülerinden de bir şeyler almışlardır. Abbasilerin son zamanlarında devleti güçlendirmek ve çeşitli yörelerde ortaya çıkan isyanlara engel olmak için Halife Nâsır-Lidînillâh, toplumda kök salmış kurumlara dayanma ihtiyacı hissetmiştir. Bunun için de 1082’de fütüvvet intisap ederek dönemin meşhur mutasavvıflarından Suhreverdi’ye tasavvuf, fütüvvet ve İmamiye inançlarını birleştiren bir Fütüvvetname kaleme aldırdı. Böylelikle dağınık gruplar halindeki fütüvvet ehlini tek bir merkez de toplayarak kendisini de onların emir önderi ilan etti (Uçma, 2011: 87). Böylelikle Fütüvvet teşkilatı Abbasi Halifesi Nâsır-Lidînillâh’ın önderliğinde kurulmuş oldu.

Fütüvvet, bir davranış biçimi bir yaşayış tarzı şeklinde algılanmalıdır. Fütüvvet, tasavvufi yaşayışta bir merteye ve güzel davranış şeklinde anlaşılmasından dolayıdır ki kitleleri cezbetmiştir (Erken, 2008: 17).

2.1.2.1.2.3 Fütüvvetin Yayılışı

Fütüvvet'in bir müessese olarak ortaya çıkışı İslâm dininin tebliğ asrına kadar uzanmıştır. Fütüvvet o kadar çok benimsenmiştir ki, tasavvufi hayatta bir makam olarak telakki edilmiş ve hayat ile iç içe bir duruma dönüşmüştür.

Fütüvvetin tasavvufi hayatla yayılışı önemli bir durumdur. Bu yayılış tarzı İslam dininin yayıldığı bütün alanlara fütüvvetin girmesini sağlamıştır. Özellikle Emeviler döneminde fütüvvet teşkilatı devlet teşkilatından ayrı bir şekilde yayılmış ve varlığını sürdürmüştür. Fütüvvet birlikleri yayıldıkları alanda bazen o derece güçlü olmuşlardır ki, devletin zaafa uğradığı durumlarda etkin güçler haline gelmişlerdir. Özellikle Abbasi Halifeliğinin ilk yıllarında, fütüvvet birliklerinin dağınık ve birbirlerinden kopuk olarak varlıklarını devam ettirdikleri görülmektedir. Halife Nâsır-Lidîmillâh bu birliklerin gücünü anladığı için bunları bir araya getirip teşkilat haline dönüştürmüştür.

Halife Nâsır-Lidîmillâh bunları teşkilat haline getirince, fütüvvet libasını (Fütüvvet Elbisesi) giymiştir. Halife Nâsır-Lidîmillâh'ın fütüvvet libasını giymesi hem fütüvvet birliklerine hem de devlete büyük faydalar sağlamıştır. Bu durum fütüvvet birlikleri için önemli sonuçları beraberinde getirmiştir bu sonuçları ise şu şekilde izah edebilmemiz mümkündür: (Erken, 2008: 26-27)

- ✓ Fütüvvet birlikleri o zamana kadar dağınık, birbirinden habersiz, mahalli müesseseler durumundadırlar. Halife Nâsır-Lidîmillâh'ın bu hareketi onları bir teşkilat haline getirmiştir,
- ✓ Merkezî teşkilatlanmaların, mahallî teşkilatlanmalardan her zaman daha güçlü olduğu bilinen bir gerçektir. Nâsır-Lidîmillâh'ın bu tavrı fütüvvet müesseselerini güçlendirmiştir,
- ✓ Fütüvvet birliklerinin arasındaki düşmanlıklar sona ermiş bu durum aralarında dayanışma ve yardımlaşma döneminin başlamasına sebep olmuştur,
- ✓ Devletin desteği söz konusu olduğundan daha hızlı ve güçlü bir şekilde yayılma imkânına kavuşmuşlardır.

Nâsır-Lidînilâh'ın fütüvvet birliklerine sahip çıkması ve fütüvvet libasını giymesi fütüvvet birliklerini güçlendirdiği gibi aynı zamanda devleti de güçlendirmiş ve devlete faydalar sağlamıştır. Devlet açısından bu faydalar ise şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ Devlet, başıbozuk ve kendi başlarına buyruk olan toplulukları kontrol etme imkânına kavuşmuştur,
- ✓ Devlet, dağınık fakat güçlü olan bu birlikleri yanına almakla gücünü artırmıştır.

Halife Nâsır-Lidînilâh bu müesseseleri belirli ve ortak prensiplere sahip, merkezi otoriteye bağlı bir duruma getirdikten sonra bunların yaygınlaştırılması için halifeliğin kontrolünden uzak bölgelere elçiler yollamıştır. Nâsır-Lidînilâh'ın fütüvveti yaygınlaştırma çabaları olumlu sonuç vermiş, müessesenin güçlü bir durumda her tarafa yayılmasını sağlamıştır. Bu yayılış Anadolu'nun iç bölgelerine kadar uzanmıştır (Erken, 2008: 29).

2.1.2.1.2.4 Fütüvvetin Yapısı ve Kolları

Fütüvvet ideolojisini ve bu ideolojiyi benimseyen birliklerin fonksiyonlarının aydınlığa çıkarılması açısından bu birliklerin yapısı araştırılmaya değerdir.

Bu ideolojiye bağlı birlikler temelde Kavî, Seyfî ve Şurbî olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır (Güllülü, 1997: 33).

1. **Kavî:** Bunlar asker olmayanlar, doğruluk, sebat ve vefa dolayısıyla fütüvvet ashabı arasına katılmış olan kişiler olup, fütüvveti sadık olanlardır.
2. **Seyfî:** Bunlar surette kâfirlerle, gerçekte nefisleriyle savaşan erlerdir. Fütüvvet erkânına alınırlar, şerbet içerler, İslam Peygamberi Hz. Muhammed (S.A.V), Hz. Ali'ye nasıl kılıç verdi ise onlara da kılıç verir.
3. **Şurbî:** Bunlar da şerbet için (Anadol, 2001: 43-45) guruptur (Güllülü, 1997: 43).

Fütüvvetin kolları üç ayrı grup olmasına rağmen bütün Fütüvvet birlikleri ortaklaşa bir organizasyona bağlıdırlar. Bu organizasyon içerisinde ortaya çıkan statüleri ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

- ✓ Nâzil
- ✓ Nîm-Tarıyk
- ✓ Müfredî
- ✓ Beşâriş
- ✓ Nakîyb

- ✓ Nakîyb-al Nukaba
- ✓ Halife
- ✓ Şeyh
- ✓ Şeyh-al Şuyuh

Nâzil: Bu statü aslında fütüvvet organizasyonu içerisinde hiçbir statüye dâhil olmayanları, yani yalnızca bu ideolojiye yakınlık duyanları içine almaktadır. Genellikle duyduğu yakınlıktan ötürü bir Fütüvvet üyesiyle birlikte, birliğin toplantılarına katılanlara Nâzil denmektedir.

Nîm-Tarıyk: Fütüvvet organizasyonu içerisinde ilk resmî statü Nîm-Tarıyk statüsüdür. Bu statüyü benimseyenler arasında birlik üyesi olabilmek için gerekli ön şartları yerine getirmiş, yani bu ideolojinin “Pir”lerine manen bağlılığını ortaya koymuş olmak gerekir ve bunu ortaya koyanlara ise Nîm Tarıyk adı verilmektedir. Bu statü; üye adaylığı statüsüdür.

Müfredî: Fütüvvet büyüklerince birliğe üye olabileceği kabul edilen, üyelik için gerekli törenler yapılarak kendisine Fütüvvet sembollerinden olan “Şedd” bağlanan, “Libas” giydirilen, Fütüvvet şerbeti içirilmiş olan Nîm Tarıyk’lar Müfredî adıyla birliğin tam hukuka sahip üyeleri sayılmaktadırlar. Fütüvvet birlikleri içindeki yönetilenler kesimini meydana getiren bu ilk üç statüye dâhil olanların hepsine birden “Ashab-ı Tarıyk” adı verilmektedir. “Ashab-ı Tarıyk” dışında kalan diğer altı statü ise bu birliklerin yönetici kesimi ile ilgilidir.

Beşâriş: Yönetici kesiminde karşılaştığımız ilk statü Beşâriş adıyla ifade edilen öğretmenlik statüsüdür. Öğretmenler belirli zamanlarda Mahfillerde toplanan birlik üyelerine Fütüvvet ideolojisini öğretmektedirler. Bu statüde bulunan kişilere “Deste-i Nakîyb” de denmektedir.

Nakîyb: Mahfillerde belirli zamanlarda yapılan toplantılarda, birlik üyelerini statülerine göre konuklayan, üye adaylarının üyeliğe kabulü sırasında düzenlenen törenlerin kurallara uygun bir biçimde yürütülmesini sağlayan kimselerdir. Bu statü bir tür protokol görevlisidir.

Nakîyb-al Nukaba: Nakîybliğe kadar bütün statülerde gerektiği gibi hizmet etmiş, Fütüvvet organizasyonu içerisindeki bütün statülerin görev ve yetkilerini iyice bilen Nakîybler bir üst statü olan “Nukaba” statüsüne geçmektedirler.

Bu statü Nakîyblikle Halifelik arasında sınırları pek belirgin olmayan bir statü olarak görünmektedir.

Halife: Fütüvvet birliklerinin yönetiminde Şeyhlere vekâlet eden kişiler halifelerdir. Fütüvvet birlikleri bazen belli bir şehirlere, bazen belli bir şehirdeki meslek grubuyla sınırlı küçük birlikler halinde oluştukları için her fütüvvet birliğinin ayrı bir halifesi ve ayrı bir şeyhi vardır.

Şeyh: Şeyhler, her fütüvvet birliğinde bütün üyelerin kendisine kayıtsız şartsız bağlı bulunduğu, birliğin başkanı durumunda olan kimselerdir. Şeyhlik, fütüvvet yapısı ve organizasyonu içindeki en üst statülerden biridir.

Şeyh-al Şuyuh: Bütün Fütüvvet Şeyhlerinin kendisine sembolik olarak bağlı buldukları Şeyhe de Şeyh-al Şuyuh adı verilmektedir (Güllülü, 1997: 34-36).

2.1.2.1.2.5. Fütüvvette Uyulması Gereken Kural ve Esaslar

Fütüvvetnamelerde yer alan kural ve esaslar oldukça çeşitlidir. Örneğin Ahilikte iş başındaki mesleki eğitimde çıraklığa alınan gence bilgiler, maharetler ve ahlâki değerler basitten zora doğru uzanan bir yöntemle kazandırılmaya çalışılırken, öğrenci olgunlaştıkça ve yetenekleri arttıkça bilgiler de belirlenen ölçülerde artırılmaktadır. Çıraklık süresince bireye temel 124 adet adap ve erkân kaidesi öğretilirken, ustalık, pirlük ve üstatlıkta bu sayı 740'a çıkmaktadır (Doğan, 2006: 11).

Sözü edilen temel 124 adap ve erkân kaidesi yemek yeme (12), su içme (3), söz söyleme (4), elbise giyme (5), evden çıkma (4), yol yürüme (8), mahallede yürüme (4), pazarda yürüme (5), eşya satın alma (3), eve eşya getirme (3), eve girme (5), oturma (3), misafirlüğe gitme (3), beyler katına varma (5), gezinti/eğlenceye gitme (3), okuma (3), hamama gitme (6), tuvalete gitme (10), hasta ziyaretine gitme (5), gazaya varma (6), türbe ziyaretine gitme (4), yatma (4), yataktan kalkma (3), mescitte oturma (3), mescitten çıkma (3), gibi günlük yaşam konularını kapsamaktadır.

2.1.2.1.3. Fütüvvet ve Niteliklerinden İlk Söz Edenler

Abbasi Halifesi Nâsır-Lidînillâh (Saltanatı:1180-1225) zamanında ünlü filozof (mutasavvıf) Şihabüddin Ebu Hafs Ömer üs- Suhreverdi tarafından ele alındığı sırada açık olarak belirtilmekle birlikte, daha önce fütüvvetten söz eden eserlerin en eskisinden, Suhreverdi'ye gelinceye dek, hepsinde fütüvvet hakkında fikir bildirenler, büyük bir

çoğunlukla tasavvuf erbabındandırlar. Bunlar; Ebu Abdurrahman Muhammed Sulemi, İmam Kuşeyrî, Şeyh Muhammed b. Miikâil, Ahmet b. Yezid (Çağatay, 1997: 8).

Ali b. Hüseyin b. Ca'ditye (Ca'deviyye)'nin, Ahi Ahmet Mucib, Miikâil ül-Erdebili'nin fütüvvetnamelerinde ve başka fütüvvetnamelerde adları geçen, Ebu Bekr Verrak, Cüneyd-i Bağdadî, Nasrâbadi, Şakik-i Belhî, Sırrı Sakatî, Ebu Muhammed Ruyem b. Ahmet b. Yezid gibi isimler fütüvvetten ilk defa söz eden isimler olmalarının yanı sıra bu isimler çoğunlukla büyük tasavvuf erbabı idiler (Anadol, 2001: 10).

Bu mutasavvıfların fütüvvet vasıflarından, temiz ahlâkın kemal mertebesi ve bu nitelikleri taşıyan kişilerden, olgun ve eli açık kişiler olarak söz etmeleri, Ebu Abdurrahman Sulemi'nin Horasan erbabından ve mutasavvıflarından, fütüvvette ileri derecede bir kişi olan Ahmet b. Hadraveyh'in memleketinde, fityanın başkanı, Şatır b. Ayyarı davet etmek istediğinde karısı ile konuşmasını nakletmesi kendisinin de fütüvvetle ilgili olduğunu, hiç olmazsa bu karı koca arasındaki konuşmayı duyduğuna göre, bunlarla dostluğu bulunduğunu anlatmaktadır (Çağatay, 1997: 8).

Fütüvvet ve Niteliklerinden ilk söz edenlerden bahsettiğimize göre şimdi de gelelim Fütüvvet teşkilatının asıl kurucusu Nâsır-Lidînillâha.

2.1.2.1.4. Nâsır-Lidînillâh ve Fütüvvet Teşkilatı

34. Abbasi Halifesi Nâsır-Lidînillâh (Hilafeti:1180-1225) bazı siyasi emellerini gerçekleştirmek için fütüvvet birliklerinden yararlanmak maksadıyla İslâm dünyası çapında fütüvvet harekâtını yeniden organize etmiş ve bu harekâtı yeni bir temele oturtmuştur. Böylece Fütüvvet harekâtı yeni bir mahiyet kazanmış ve yeni bir gelişme tarzı göstermeye başlamıştır (Bayram, 1991: 21).

Nâsır-Lidînillâh'ın ve öteki Abbasi halifelerinin çoğunun Ali b. Ebu Talip soyundan gelenlere yani İmamiye mezhebine eğilimli olmaları nedeniyle (Nâsır-Lidînillâh İmamiye eğitimi almıştır) dini-siyasi etkenlerle birçok kişilerin Horasan, Irak ve Suriye bölgelerinde yer yer ve zaman zaman devlete karşı ayaklanma ve karışıklık çıkarmaları dolayısıyla, kendi zamanında bunların devrinin büyük sūfisi, şafî mezhepli bilgin Şihabüddin Ebu Hafs Ömer üs-Suhreverdî'nin İslam âlemindeki ününden ve etkisinden de yararlanarak, zaten tasavvuf erbabı tarafından da iyi karşılanması dolayısıyla bu zümreyi de memnun edecek tasavvuf inananları ile İmamiye inananlarını karıştırmak suretiyle düzenlettirdiği bir fütüvvetnamenin kuralları çerçevesinde kendi başkanlığında toplamayı düşünmüştür. Nâsır-Lidînillâh'ı bu örgüte yeni bir düzen vermeye yönelten etken, yalnız

içeride meydana gelen güvensizliğe engel olmak değil, bununla birlikte kendi egemenliğinde olan sınırları içindeki ilerleyen aşamada ayrıntılı olarak bahsedeceğim siyasal durumun da kritik olması idi. Zümrüt adlı bir Türk anadan doğmuş olan (Anadol, 2001: 12) Abbasi halifesi Nâsır-Lidînillâh o zaman o bölgedeki fetaların başkanı ya da Şeyhi olan “Abdülcabbar” elinden 1182 yılında fütüvvet giysisini giymiş ve fütüvvet kadehinden içmek suretiyle fütüvvete girmiştir (Çağatay, 1997: 17).

Hicri IV. asra gelindiği zaman Abbasi Halifeliği dini ve siyasi iktidarını yitirmiş bulunuyordu. Şii Büveyh Oğulları Devleti (932-1055) Bağdat’ı işgal etmiş Abbasi Halifeliğini emirleri altına almış bulunuyorlardı. Bu durumda Abbasi Halifeliğinin dini olsun, siyasi olsun İslâm dünyası üzerinde hiçbir fonksiyonu kalmamıştı. Abbasileri bu durumdan Selçuklular kurtardı. Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey 1055 yılında Bağdat’a girerek Halife Kaim bi-Emrillah’ı Büveyhlerin elinden kurtardı. Bu tarihten sonra Abbasi Halifeleri, Büyük Selçuklu Devleti’nin himayesinde din işlerinin lideri olarak itibarlarını ve manevi otoritelerini devam ettirdiler. Öte yandan Halife Nâsır-Lidînillâh zamanındaki karışık siyasal ortamdan bahsedecek olursak şunları söylemek mümkündür; Halife Nâsır-Lidînillâh zamanında İslâm dünyası’nda güçlü devletler kurulmuştu. Bunlardan Harzemşahlar Devleti, İran ve Kirman Selçuklularını ortadan kaldırarak, Orta Asya’dan Irak’a kadar uzanan büyük bir devlet haline gelmişti. Anadolu’da, Anadolu Selçuklu Devleti en güçlü dönemini yaşamaktaydı. I. Gıyâseddin Keyhusrev ve oğulları I. İzzeddin Keykâvus ve Alâeddin Keykubad’ın saltanatları zamanında Anadolu’da güçlü bir iktidar bulunuyordu. Yine bu sıralarda Selâhaddîn-i Eyyûbî, Kudüs ve Suriye’de bazı bölgeleri işgal ederek Haçlıları yenmiş, Mısır’da Şii Fatimi Devletini ortadan kaldırarak, Kuzey Irak, Suriye, Filistin, Mısır ve Arap Yarımadası’nı ele geçirmiş büyük bir devlet kurmuştu. İran’ın Azerbaycan ve Mazenderan Bölgesi’nde Hasan Sabbah başkanlığında Batini-Şii bir devlet kurulmuştu. Abbasi Halifeliği ise Irak’ta çok küçük bir bölgeye hâkim durumdaydı. Ancak başşehir Bağdat yine dünyanın en kalabalık şehri olduğu gibi büyük bir ilim ve irfan merkezi idi. Bu özelliği ile Bağdat İslâm dünyası’nın kalbi durumundaydı. İşte İslâm dünyasındaki bu siyasi şartlar Nâsır-Lidînillâh’ı Abbasi Halifeliğine yeniden eski siyasi, dini nüfuz ve itibarlarını sağlama yolunda gayret göstermeye zorladı. Bu amacını gerçekleştirmek için Fütüvvet teşkilatını İslâm dünyası çapında yeniden organize edip, dini ve siyasi istikametinde harekete geçmiştir. Bu sayede 46 sene gibi uzun süre halifelik yapmış, dini ve siyasi nüfuzunu bütün İslâm dünyası’na kabul ettirmiştir.

Nâsır-Lidînullâh'ın gençliğinde Bağdat'ta Fütüvvet şeyhi Abdülcabbar'a bağlanmış ve bu şeyhin elinden Fütüvvet libasını giyerek Fütüvvet zümresine katıldığını söylemiştik. Halife Nâsır-Lidînullâh zamanla pek çok mutasavvıfı himayesine almış ve onlardan yararlanmıştır. Bu duruma örnek verecek olursak; ünlü Şafii bilgin ve mutasavvıflardan olan Şihabüddin Ebu Hafs Ömer üs-Suhreverdi, Evhadüddin Kirmani, Ebu Cafer Muhammed el-Berzâî gibi daha birçok şeyhlerin ve mutasavvıf erbaplarının Halife Nâsır-Lidînullâh'ın hizmetinde diplomat olarak çalıştıkları görülür. Bunlardan Şihabüddin Ebu Hafs Ömer üs-Suhreverdi, yukarıda bahsetmiş olduğum Fütüvvet makamlarından biri olan “Şeyh-al Şuyuh/ Şeyhüş Şuyuh” (Şeyhlerin lideri) makamında bulunuyordu. Halife Nâsır-Lidînullâh, kendi şahsına bağladığı Fütüvvet teşkilatını bütün İslâm âlemine kol budak salan milis gücü haline getirmişti. İslâm âlemine yayılmış olan Fütüvvet erbabı şeyhler, halife ve müritleri onun adına faaliyetlerde bulunuyordu. Ajan olarak da hizmet gören bu şeyhler sayesinde İslâm dünyası'nı siyasi bakımdan kontrolü altında tutmaya çalışıyordu (Bayram, 1991: 21-23).

Halife Nâsır-Lidînullâh Fütüvvet teşkilatının başına geçtikten sonra en yakını olan Şihabüddin Ebu Hafs Ömer üs-Suhreverdi'ye Fütüvvetname hazırlatmış ve bu fütüvvetnamede uyulması gereken kural ve edeplerden bahsedilmiştir. Nâsır-Lidînullâh fütüvvetçiliği bu suretle daha geniş hatta fütüvvetçilik akımlarının, kurumlarının ana kuralları içinde mevcut bulunduğu, sınırları dışındaki Müslüman devletler halkı tarafından da benimsenecek uygulanabilecek bir organizasyon haline getirmiştir. Nâsır-Lidînullâh yukarıda da değindiğimiz gibi 1183 yılında fütüvvetçiliğin piri ve şeyhi olan “Abdülcabbar” adlı kişiden fütüvvet libasını giyindikten sonra bir fütüvvetname düzenlettirmiş ve ardından komşu Müslüman devletlerine kendisinden fütüvvet libası giymeleri için fermanlar yazmıştır, onlardan birçoğu ise bu fermanlara uymuştur (Çağatay, 1997: 29).

Abbasîler Devleti'ne zaman içerisinde İran Moğolları tarafından son verilince, fütüvvet beratı verme ve fütüvvet libası giyme müsaadesi, Mısır Memlukleri Sultanlarına geçmiş, bunlar tarafından da çevredeki Müslüman memleketleri beylerinden ve sultanlarından, isteyenlere bu beratlardan gönderilmiştir. Nâsır-Lidînullâh çevredeki Müslüman devletlerine fütüvvet libası giymeleri için fermanlar yazınca bunlardan emir Alaeddin el-Hâkkari, fütüvvet libasını kendi emirlerine, aşiret beylerine ve bütün dağlık bölgesinin halkına giydirmek iznini almak üzere Şeyh Abdülhamid'i Mısır Memlukleri Sultanı el-Eşref Halil b. Kalavun'a göndermiş ve Melik tarafından verilen bu izin atlasa

sarılıp, mis kokularla kokulandırılmış ve ipek bir ipele bağlanıp gümüş kilitli bir sandığa konmuş olan fütüvvet libası, kılıç, sancak, mühür ve mendil gibi fütüvvet aygıtı verilmiştir. Abbasi Halifesi Nâsır-Lidînillâh fütüvvetçilik teşkilatı ile içeride zamanla meydana gelmiş olan güvensizliği önlemeye çalışmış, komşu Müslüman hükümdarlarını da bu yolla (fütüvvet libası giyme) halifelik etkisiyle kendisine karşı zararsız bir duruma getirmiştir (Çağatay, 1997: 32-33).

Siyasi olsun olmasın tarihi olayları birbirine yakın olaylardan ve bu olayları doğuran sebeplerden bağımsız tek başına aldığımız da sağlıklı bir sonuç elde etmek güçtür. İşte resmî ordu ve askeri örgütlenme dışında Abbasi Halifesi Nâsır-Lidînillâh'ın bir "Fütüvvet teşkilatı" oluşturmasına ilişkin rivayetler de bir bütünlük içinde ele alınması gereken rivayetlerdir. Bu rivayetler hâlâ tam manasıyla çözülmemiş, Nâsır-Lidînillâh'ın oluşturduğu fütüvvet teşkilatı ile ilgili oluşumları kaynaklar sadece kaydetmekle yetinmiş ve Nâsır-Lidînillâh'ı böyle bir harekete iten nedenlere tam manasıyla değinmemiştir. Ancak Hasan Sabbah'ın ortaya çıktığı andan itibaren Nâsır-Lidînillâh dönemine kadar geçen süreçte; İslâmiyet'in değişik zamanlarda bazı halife ve devlet büyüklerine suikastlar düzenleyecek kadar işi azıttığını bilir ve bu durumu göz önüne bulundurursak; hükümdar siyasi lider ya da zenginlerin gerekli, harcamaları da yaparak her ülke de maiyetlerinde sadakat ve cesaretlerine güvendikleri bir takım yiğit ve köleleri ne amaçla istihdam ettiklerini anlayabiliriz. Halife Nâsır-Lidînillâh ve diğer hükümdarların, doğrudan kendilerine bağlı Sünnî bir fedai grubu oluşturma çabaları içerisinde oldukları görünmektedir. Kendilerini, ailelerini ve mallarını korumak zorundaki zengin tüccarlar için bu durum daha da belirgin bir ihtiyaçtır. Suriye ve Irak'ta örgütlenen bu kurumlar; Nureddin Selahaddin Eyyubi ve özellikle onlardan sonra Nâsır-Lidînillâh'ın eseridir (Cevdet, 2008: 92-93).

Toparlayacak olur isek şunları söylemek mümkündür; Abbasi Halifesi Nâsır-Lidînillâh fütüvvet teşkilatını kurmuş, güçlendirmiş ve bu teşkilatı farklı coğrafyalara yayarak o coğrafyalardaki siyasi liderlere de fütüvvet libasını giydirmek suretiyle hem onlara fütüvvet teşkilatını benimsetmiş oldu hem de bölgedeki durumunu da güvence altına almış oldu.

2.1.2.1.5. Fütüvvetnamelerin Ortak Özellikleri

Fütüvvetnâmeler hakkında birbirinden farkı görüşlerin yanında şu gibi ortak görüşler de söz konusudur.

Fütüvvet iyi huylardır. Nefisle mücadele, Allah'ın emirlerini yerine getirme, kendisini halka adayıp halkın tüm kesimine karşı iyilik ve güzellikte bulunma, özellikle de cömert olma, misafir sevme, din ve mezhep farkı gözetmeksizin bütün insanları sevgi ile kucaklayıp onların ihtiyaçlarını gidermekte mücadelecî olma, herkesi eşit görüp ama söz konusu kendisi olunca da kendisini herkesten aşağı tutma.

Fütüvvetin belli başlı şartları vardır ve bu şartları şu şekilde sıralamak mümkündür; vefa, doğruluk, emniyet, cömertlik, tevâzu, ihvana nasihat, insanları doğru yola sevk etmek, tövbe dilemek, kudreti varken affetmek, devleti varken tevazu etmek, yokluktakine yardım etmek, bir sanat sahibi olmak vb... Aynı zamanda fütüvvet nispetine sahip olmak, akıl sahibi bulunmak, ergenlik çağına gelmek, dindar olup hâyâ ve mürüvvet ehli bulunmak şarttır.

Fetâ'nın sofrasının açık, kendisinin bilgi sahibi, cömert olması, Allah'ın emir ve yasaklarına uyması, dünyevî işleri terk etmesi, on sekiz dirhemden fazla gümüş saklamaması, beylerin kapısına gitmemesi, edep ve hâyâ sahibi olup ihvanın hizmetinde ve terbiyesinde ihmâl göstermemesi ve bir sanat sahibi olması gerekir.

Fütüvvet Peygamberlerden kalmadır. Bilhassa İbrahim ve Yusuf Peygamberler, Ashâb-ı Kehf'e ve Yûşâ'ya Allah "feta" demiştir. İbrahim Peygamber'e oğlunu kurban etmesi emredilince gocunmamış, tam aksine memnun olmuştur. Ziyafet vermek ve konuk ağırlamak da ondan kalmıştır. Hem bunlardan, hem de putları kırdığından dolayı bu adı kazanmıştır. Yusuf Peygamber de kendisine kötülük eden kardeşlerini affetmekle fütüvveti hak etmişti. Ashâb-ı Kehf (7 uyurlar) de bâtıla uymayıp Tanrı'ya sığındıklarından dolayı bu adı aldılar. Hz. Musa'ya arkadaşlık eden Yûşa Peygamber'de tamamıyla ona uyduğundan fetâ adıyla anılmıştır (Anadol, 2001: 37-38).

Fütüvvet ehli arasında sıkı bir birlik vardır. Bir Ahi'den şed kuşananlar, birbirlerinin kardeşleri oldukları gibi, bütün fütüvvet sahipleri ile de kardeşirler.

Şarap içen, zinada bulunan, yalan söyleyen koğuculuk eden, hile yapan, gıybette bulunanlar fütüvvetten düşer. Fütüvvet yukarıda da bahsettiğimiz gibi; Kavli, Seyfi ve Şurbî olmak üzere üç kısımdır. Şalvar ve Şed ise Fütüvvet kılığıdır.

Şed kuşanırken; fütüvvet yoluna girenin beli ve karnı (midesi) haramdan, dili dedikodu ve yalanla boş sözlerden, gözün görmediğini hatta gördüğünü, kulağın duymadığını hatta duyduğunu söylemekten; eli halkı incitmekten, ayağı Allah'ın rızasına uymayan yerlere gitmekten, gönlü hırs ve arzulardan bağlanır.

Fütüvvetnamelerde, Ahiler'in neler giyeceği, neler giymeyeceği, giyeceği şeylerin şekli, rengi ve cinsi yani pamuk mu yün mü, ipek mi ayrı ayrı gösterilmiştir (Ceylan, 2012: 21).

Ahilerde sarı ve kırmızı renk beğenilmezdi. Gök, ak, kara ve yeşil renkler Ahiler katında beğenilen renklerdendir. Yeşil renk, Ahilerin müderris, kadı ve hükümdar sınıfına özgü idi. Ak renk, Ahiler'in kalem erbabına, hafızlarına özgü idi. Kara renk ise daha Ahilik mertebesine yetişmemiş bulunanlara yani, yiğitlere özgü idi. Fütüvvetnâmeler, zamanla o kadar önem kazanmış ki standart yaşam kuralları haline gelen, bilgi ve terbiye veren bu eserlere herkes itibar etmeye başlamış fakat bu önemi ve yaygınlığı nedeniyle çabucak dejenere edilmiş, içlerine, alevi, batini vb. tarikatların türlü türlü fikir ve ideoloji ürünleri karıştırılmaya başlanmıştır, bu durum ise haliyle fütüvvet ehlini olumsuz etkilemiştir (Çağatay, 1997: 123, 158).

Fütüvvetnamelerin hemen hemen tümünde ve Fütüvvet deyince karşımıza çıkan ortak kaynaklardan biri de Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'ân-ı Kerim ile İslam Peygamberi Hz. Muhammed (SAV)'in hadisleridir.

Kur'an ayetleri ile Hz. Muhammed (SAV)'in hadislerinden ayrı olarak Fütüvvetnamelerde kaynak olarak gösterilen ve yaşayışlarına dair örnekler verilen sûfilerle ilgili eserlerden de yararlanıldığı belirtilmektedir. Ancak şu kadarı ifade edilmektedir ki, Fütüvvetnamelerin ortak özellikleri arasında tasavvufi anlayış ve bu anlayışı yaşayışları ile gösteren kimselerin hayatlarından örnekler Fütüvvetnamelerde yer yer tekrarlanmaktadır.

Fütüvvetnamelerin her şeyden önce dikkat çeken ortak özelliği, bunların tasavvufi nitelik arz eden, bir başka ifade ile kaynakları arasında tasavvufi unsurların ağırlıkla yer aldığı eserler olmalarıdır. Hemen hemen çoğu fütüvvetname yazarları sûfilerin sözüne yer vermiştir; işte bu bakımdan Fütüvvetnamelerin temelleri sûfi unsurlarla atılmıştır demek doğru bir yaklaşımdır (Şeker, 2012: 34).

Kendisine fütüvvet verilmeyecek yani fütüvvete dâhil edilmeyecek kimselerden de bahsedecek olursak şunları söylemek mümkündür:

- ✓ Allah'ın birliğine ve eşsizliğine inanmayana,
- ✓ Münafika, ikiyüzlüye,
- ✓ Halkı yalana alıştıran, yalan söyleyenlere,
- ✓ Şarap içene, sarhoşa,
- ✓ Dellâka, yıkayıcılara,

- ✓ Halkın zararına çalışan tellâla,
- ✓ Kestiği hayvanları inciten kasaplara,
- ✓ İnsanları gece-gündüz rahatsız eden cerraha,
- ✓ Kötü töre koyana, kötü kanun yapana,
- ✓ Sözü nü yerine getirmeyip, vaadine uymayana (Ceylan, 2012: 21).

Fütüvvete dâhil olan yiğitlerin (fetaların), yedi kapıyı bağlamaları ve yedi kapıyı açmaları gerekir bu kapıları ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

- ✓ Kırslık Kapısını Bağlamak, Cömertlik Kapısını Açmak,
- ✓ Kahır Kapısını Bağlamak, İyilik Kapısını Açmak,
- ✓ Hırs ve Heva Kapısını Bağlamak, Hoşnutluk ve Kanıklık Kapısını Açmak,
- ✓ Tokluk ve Lezzet Kapısını Bağlamak, Riyazet ve Açlık Kapısını Açmak,
- ✓ Halk'tan Ümit Kapısını Bağlamak, Hak'tan (Yüce Allah) Yana Rica Kapısını Açmak,
- ✓ Faydasız, Saçma Söz Söyleme Kapısını Bağlamak, Yüce Allah'ı anıp Güzel Sesle Okuma ve Konuşma Kapısını Açmak,
- ✓ Şeytanlıklar Kapısını Bağlamak, Tanrısal Kapıları Açmak (Soykut, 1971: 93).

2.1.2.1.6. Fütüvvetten Ahiliğe Geçiş

Yerli ve yabancı yazarlar tarafından kaleme alınan Ahilik teşkilatı, ekonomik, politik ve sosyal yönlerden son derece önemli oranda değer taşıyan bir konudur.

Ahilik teşkilatı, tüzükleri bakımından fütüvvetçilik ile bazı benzerlikler göstermesine rağmen Ahilik, Türk konukseverliğinin, yiğitliğinin ve başkalarına yardım duygusunun bir ürünüdür. Ahiliğin fütüvvetten ayrı özelliklerinin bulunduğunu kabul edenler onun, İran'dan ya da Suriye'den örnek alındığını, kopya edildiğini yazmışlardır (Çağatay, 1997: 23). Ahi sözcüğü, terim olarak, Türkçedeki eli açık, konuksever ve yiğit anlamına gelen “akı” sözcüğü ile eş anlamlıdır. Bu nedenle Türkler İslamiyet'e girdikten sonra “akı” anlamında olmak üzere “Ahi” sözcüğü kullanılmaya başlanmıştır.

1180-1225 yılları arasında hüküm süren Abbasi Halifesi Nâsır-Lidînilâh Ebu'l-Abbas Ahmed zamanında, devrin büyük filozofu Suhreverdi eliyle sûfî kurallarından alınma “fütüvvetname” adı verilen bir tüzükle örgütlenmiş bulunan fütüvvetçilik teşkilatının yönetimine geçti. Fütüvvetçilik, hem örgüt bakımından hem de fonksiyon bakımından Ahiliğe benzemektedir.

Esasen Nâsır-Lidînillâh fütüvvetçiliği Ahiliğin amaçları doğrultusundan ona benzer bir düşünce ile örgütlendirmemiştir. O, çağında birçok İslâm ülkelerinde dağınık olarak gruplaşmış ve çoğu kez birbirlerine düşmanca davranan bu türden örgütleri bir araya toplayıp politik düzeni ve güveni sağlamak için de fütüvvetçiliği ele almıştır. O zamanlar, belli ölçüdeki ahlâk, terbiye ve incelik kurallarına uygun bir yaşantı sürdüren bilginler, tasavvuf ehli kişiler ve din adamları dışındaki halk tabakalarının bazı kesimleri, ayyar, şatır, feta, rind vb. adlar altında örgütler kurmuşlardır. Bunlardan ilki yani bilginler, mutasavvıflar ve din adamları, karşılıklı çıkarları nedeniyle yöneticilerle, hükümdar ve emirlerle uyum halinde idiler. İkincilere gelince devlet otoritesinin aralık bıraktığı gediklerden ya da merkezi otoritenin gücünün yetmediği durumlardan yararlanarak çoğu kez zengin zorbalara, halkı sömüren kişilere ve topluluklara karşı eyleme geçmekteydiler. İşte bu durum neticesinde devletin prestiji sarsılıyor ve devlete karşı duyulan güven azalıyordu. İşte bu karışıklık durumuna Nâsır-Lidînillâh son vermiş oldu (Çağatay, 1997: 204-205).

Gerek Selçuklu hâkimiyeti sırasında gerekse Selçukluların kalıntısı üzerine kurulan Türk beylikleri devrinde fütüvvet ayrı bir gelişme gösterdi. XIII. yüzyıl ortalarında Anadolu'daki fütüvvet mensupları kendilerini artık yeni bir isim ve oluşum olan "Ahi" şeklinde adlandırarak böylelikle fütüvvet teşkilatından ayrılıp Ahilik teşkilatına geçmiş oldular. O zamana kadar fütüvvet kuralları diye bilinen, övülen güzel huylara, Türk konukseverliğinin de eklenmesi ile Anadolu'daki Türk sanat ve meslek erbabının ortak ilkeleri ve davranışları olarak "Ahilik" adı altında yepyeni bir kuruluş ortaya çıktı. Ahilik, zamanla tüm Anadolu'da etkili olduğu gibi Kırım'ı ve Balkanları da içine alarak köylere kadar yayılan bir kurum haline geldi. Fütüvvetin saray ve çevresinden sonra şehir ve esnaf zümrelerine nasıl intikal ettiği henüz yeterli bir açıklıkta olmamakla beraber, fütüvvet ve Ahiliğin kısa bir zamanda birbiri içinde kaynaşmış oldukları, Ahiliğin fütüvvet esasları ile beslendiği görüldü (Anadol, 2001: 47).

Fütüvvetnamelerde, Ahi'nin mutlaka bir işinin ya da sanatının olması gerektiği kuralının bulunmaması, fütüvvet ahlâkı ile Ahi ahlâkının birbirinden farklı olduğunun en büyük ispatıdır. Ayrıca Ahi ahlâkı, Ahi birliklerinin gelişimlerinin muayyen bir döneminden sonra bir meslek ahlâkı durumunda olup fütüvvet gibi genel bir ahlâk kaidesi olma iddiasından da uzaktır (Uçma, 2011: 138).

Fütüvvet teşkilatı, bir dönem var olduğu hiçbir bölgede tam olarak ortadan kalkmamıştır, yalnızca esnaflıkla birleşerek loncaların nizam prensibi haline gelmek

suretiyle farklı bir şekil almıştır. Bundan sonra Fütüvvet teşkilatı saray çevresinden çıkıp, lonca grupları halinde halk içine girmiş ve Yeniçağa kadar bu şekilde devam etmiştir (Odabaşı, 2008: 59).

Bu gelişmelere bağlı olarak zamanla, Nâsır-Lidînillâh'ın kurmuş olduğu Fütüvvet teşkilatından ismi yeni duyulan ve “Ahi” olarak adlandırılan Ahilik teşkilatına geçiş süreci de başlamış oldu.

2.1.3. Ahiliğin Anadolu’da Kurulması Ve Yayılması

Ahilik, Türklerin Anadolu’da yaşamış oldukları sıkıntıları gidermek, bu sıkıntılara çözüm üretmek ve yerleşik Bizans ekonomisine karşı rekabet edebilmek amacıyla kurulmuş Türklere özgü bir kuruluştur. İlk aşamada Anadolu esnaf ve zanaatkârlar grubu olarak faaliyet gösteren bu kuruluş zamanla toplumun tüm kesimini içine alarak genişçe bir gelişme sahası gösterdi. Ahiliğin gelişimine katkı sağlayan en önemli etken şüphesiz ilerde bahsedeceğimiz Ahiliğin ilkeleri idi. Ahiliğin kurulup gelişmesindeki bir diğer etken ise o dönemde yaşanan siyasi meselelerdi. Büyük Selçuklu Komutanı Sultan Alparslan, Malazgirt Zaferi (1071) ile Anadolu’nun kapılarını Türklere açtıktan sonra, Orta Asya içlerinde ve Maverâünnehir bölgesinde yaşayan Türkler göç ederek kitleler halinde Anadolu’ya gelmeye ve Anadolu’yu yurt edinmeye başladılar. Bu gelenler arasında daha önce şehirlerde faaliyet gösteren çeşitli meslek dallarının (derici, demirci, dokumacı, terzi vd.) pirleri de vardı (Demir, 2002: 374, 380).

Anadolu’da Ahilik teşkilatı tarihi olayların meydana getirmiş ve geliştirmiş olduğu tarihi zorunluklar sonucu ortaya çıkmış ve bu bölgede ekonomik tahsisin sağlanması için de gelişip örgütlenme göstermeye başlamıştır (Çağatay, 1997: 209). Ahilik teşkilatı, Anadolu Türklerinin hemen hemen her alanında kısacası yaşantısında son derece önemli ölçüde rol oynamıştır. Anadolu’da Ahiliğin ortaya çıkmasında dönemin siyasi olaylarının yanı sıra sosyo-ekonomik olayların da etkisi vardır.

Asya’dan Anadolu’ya gelen çok sayıdaki esnaf ve zanaatkâra kolayca iş bulmak, yerli Bizans esnafı ile rekabet edebilmek, yapılan malların kaliteli olmasına dikkat etmek, üretimi ihtiyaca göre ayarlamak, sanatkârda sanat ahlâkını yerleştirmek, Türk halkını ekonomik anlamda hür hale getirmek, ihtiyaç sahiplerine alan gözetmeksizin yardım etmek, ülkeye yapılacak herhangi bir askeri müdahalede silahlı kuvvetlerin yanında savaşmak, sanatta, lisanda edebiyatta, müzikte gelenek ve göreneklerde milli heyecanı harekete geçirip ayakta tutmak gerekiyordu. İşte bu mecburi durumlar, esnaf dayanışma ve

kontrol mekanizması olan Ahiliğin kurulması sonucunu doğurmuş oldu (Anadol, 2001: 49).

2.1.3.1. Anadolu'da Ahiliğin Kurulmasına Etki Eden Faktörler

Anadolu'da Ahiliğin kurulmasına etki eden faktörleri başlıklar halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

- ✓ Siyasi Durum Anadolu'nun Vatanlaşma Süreci
- ✓ Sosyo-Ekonomik Sebepler (Yerleşik Hayata Geçiş)
- ✓ Akıllık ve Alplik/Gazilik Ülküsü
- ✓ Sanat ve Sanatkârları Koruma Gereksinimi
- ✓ Dayanışma ve Yardımlaşma İhtiyacı

2.1.3.1.1. Siyasi Durum (Anadolu'nun Vatanlaşma Süreci)

Göktürk Devleti dağıldıktan sonra önceleri Karadeniz'in kuzeyinden Avrupa'ya doğru giden Türkler, Sasani Devleti'nin yıkılması üzerine en hayırlı yol olan Orta Yoldan yani Horasan üzerinden Anadolu'ya seferler düzenlemeye başladılar. Türkler, Oğuz Yabgu Devleti ve Büyük Selçuklu Devleti ile Maverâünnehir ve Horasan bölgelerine yerleşmişlerdir.

1040 Dandanakan Savaşı ile Türklere Anadolu'nun kapısını açacak olan Selçuklu Devleti'nin kuruluşu tamamlandı, 1048 Pasinler Savaşıyla Türkler Doğu Anadolu'dan Anadolu'ya girdiler ve 1071 Malazgirt Savaşı ile Anadolu'nun bir uçtan diğer uca kontrol süreci başladı; bundan 3-4 yıl sonra Türkiye'nin batısında İznik başşehir olmak üzere Türkiye Selçuklu Devleti, Kutalmışoğlu Süleyman Şah öncülüğünde kurulmuştu. Çoğunluğu Anadolu'da olmak üzere irili ufaklı 10 kadar Türk Devleti Anadolu'da bağımsız olarak faaliyetlerine başlamıştı.

Türkistan'dan kalkıp, peşlerinde sürüleri, çadırları ve çocuklarıyla Anadolu'ya gelen Türk kitleleri Anadolu'ya dağıldı. Göçebe Türkler köy, kasaba ve şehirlere yerleştiler. Anadolu topraklarına geçen Türk topluluklarının pek çoğu da atlı göçebelere. Bu ilk göçte anayurdun büyük ve medeni şehirlerinin esnaf ve sanatkârları Türkistan'da kaldı (Anadol, 2001: 48).

Türkler, Anadolu'yu vatanları haline getirmek istiyorlardı. Yeni yurt edindikleri topraklarda sürekli kalabilmeleri için, daha güçlü medeniyet kurmaları gerekiyordu.

Bizans ile yapılan Miryakefalon savaşından (1176) sonra Türklerin önünde siyasi ve askeri hiçbir engel kalmamıştı. Anadolu'ya gelen haçlı orduları, Anadolu'yu büyük ölçüde tahrip etmişlerdi. Bu topraklar üzerinde Türklerin yeni bir medeniyet inşa etmeleri gerekiyordu. Bu dönemlerde Anadolu'ya gelen ve Ahmet Yesevinin kutlu ocağından ilham alan kurmaylar kadrosu (Ahi Evran ve ekibi) o medeniyetin temelini inşa faaliyetine başladılar (Ceylan, 2012: 14).

2.1.3.1.2. Sosyo-Ekonomik Sebepler (Yerleşik Hayata Geçiş)

Türkler, büyük ve çetin mücadeleler sonucu almış oldukları Anadolu'yu vatan yapmak istiyordu. Bunun için köy, şehir ve kasaba demeden o bölgelere yerleştiler. Bu topraklara yerleşen Türkler hem yerli Bizans halkına karşı hem de kendilerini bu bölgelere kadar sürükleyen Moğollara karşı teşkilatlanmak zorunda idiler. Yerleşik hayatın kuralları ile göçebe hayatın kuralları birbirinden tamamen farklıydı. Türkmenler aşız ve işsizdiler. Ahilik, XII ve XIII. yüzyılların sıkıntılı süreçlerinde gerçekleşen savaş, isyanlar ve göç dalgaları arasında o dönem zanaat grubu için bir nevi dinlendirici ve güven verici bir kuruluş idi. Bu nedendir ki Ahiler, güven, hoşgörü ve samimiyetin var olduğu zümreler olmuştur. Topluluk şuru ve birbirlerine kol kanat olma düşüncesi, Ahilere uzun zaman mücadelecı bir ruh ve karakter aşılamıştır. Yerleşik hayata geçen Türklerin zaman içerisinde aşiret yapıları bozulmaya başlamıştı. Bunun yerine yerleşik hayata uygun yeni kurallar oluşturarak sosyal yapıyı kuvvetlendirmek gerekirdi. Yeni geldikleri coğrafyanın ve şehir hayatının gerekleri olarak da farklı bir medeniyet inşası kaçınılmazdı. Anadolu'da İslâm'ın yerleşik hayat kaideleri ile tanışan göçebe Türkler, sosyo-ekonomik alanda da yeni zümreler kurmak zorundaydı. Bilindiği gibi İslâmiyet, kişisel hayatla birlikte toplum hayatını yeni bir düzene kavuşturmak için kurallar ve kanunlar ortaya koymakta ve bu yolda gerekli olan çeşitli kurumlar geliştirmektedir. İşte Ahilik, biraz da bu yeni hayatın zorlamasıyla inşa edilecektir (Ceylan, 2012: 15).

2.1.3.1.3. Akıllık ve Alplik/Gazilik Ülküsü

Türkler, kültürlerinde “akıllık” kavramıyla ifade ettikleri kahramanlık, yiğitlik ve cömertlik ülküsünü, benimsedikleri İslâm dininin ahlâk ve değerleriyle birleştirip geliştirerek devam ettirmişlerdir. Bu nedenle Ahilik kurumunun ortaya çıkışını sağlayan en önemli etkenlerden bir tanesinin de “akıllık” olduğunu söylemek mümkündür.

İslamiyet'ten önce “alp” ismiyle zikredilen savaşçı kahramanlar, Türklerin zihinlerinde derin izler bırakmışlardır. İslamiyet'ten sonra yerini Gaziliğe bırakan Alplik,

İslâm'ı yaymak, fetih yapmak, adaleti dağıtmak, düşmana boyun eğdirmek ve Allah'ın adını yüceltmek gibi daha yüce amaçlara yönelmiştir. İşte bu duygu ve düşünce Ahiliğin kurulup yayılmasındaki en önemli faktörlerden biridir (Uçma, 2011: 36).

2.1.3.1.4. Sanat ve Sanatkârları Koruma Gereksinimi

Türklerin, yerleşmiş olduğu yeni yurttaki sanat ve sanatkârlara büyük ihtiyaç olduğundan dolayı, bunların korunması gerekiyordu. Bu nedenle Ahilik kurumunun kuruluş amaçlarından belki de en önemlisi, sanatkârların himaye edilerek sanatlarını icra etmelerini sağlamak ve bunların devamlılığını garanti altına almaktır (Uçma, 2011: 37).

2.1.3.1.5. Dayanışma ve Yardımlaşma İhtiyacı

Siyasi ve ekonomik istikrarının tam manasıyla yerleşmemiş olması, devlet ve idare otoritesinin zayıf olması, her an istila endişesi ile karşı karşıya bulunulması, yol emniyetinin bulunmaması, yerleşik hayatın tam anlamıyla oturmamış, kaide ve kurallarıyla belirginleşmemiş olması, çeşitli kavim, kabile, din ve kültürlerin iç içe bulunması, çıkan ya da çıkacak olan ihtilaf ve anlaşmazlıklarda kanun ve mahkemelerin yetersiz kalması, gruplar arasındaki rekabet sebebiyle yardımlaşmaya ihtiyaç duyulması gibi birçok sebebin de Ahilik kurumunun kurulup yaygınlaşmasında rol oynadığını söylemek mümkündür. (Uçma, 2011: 37).

Anadolu'da Ahiliğin kurulup yayılması ile birlikte şu sonuçlar elde edilmiş oldu:

- ✓ Göçebe hayattan yerleşik hayata geçiş yani Türk şehircilik hareketleri hız kazandı,
- ✓ XIII. yy'ın ikinci yarısı başlarına dek büyük bir çoğunlukla, Türk olmayan yerli halkın elinde ve tekelinde bulunan sanat ve ticaret hayatına Türkler de katılmaya, ona ayrı bir canlılık vermeye başladılar,
- ✓ Türk esnaf ve sanatkârları, aralarında sağladıkları karşılıklı dayanışma sayesinde bölgede imtiyazlı bir konuma geldi ve bunlar yavaş yavaş şehir ekonomisinde söz sahibi olmaya başladılar.

Türk toplumunun, Anadolu'nun sanat ve ticaretinde etkin bir duruma geçmesi, yoğun olarak yaşamakta buldukları Batı Asya bölgesinden, ikinci büyük bir göçle Anadolu'ya gelişleri sonucunda olmuştur. Gerçekten de Türkler, Bizans ordusunu Malazgirt ovasında mağlubiyete uğratmadan önce büyük bir çoğunlukla göçebe idiler.

Anadolu'da Ahiliğin kurulup yayılmasındaki etkenleri özetleyecek olursak şunları söylemek mümkündür:

- ✓ Doğu'dan, Asya'daki büyük ve uygar Türk şehirlerinden gelen çok sayıdaki sanatkârlara iş bulmak,
- ✓ Yerli Bizans sanatkârları ile rekabet edebilmek,
- ✓ Tutunabilmek için yapılan malların kalitesini korumak,
- ✓ Üretimi ihtiyaca göre ayarlamak,
- ✓ Sanatkârlara sanat ahlâkını yerleştirmek,
- ✓ Türk halkını ekonomik yönden bağımsız hale getirmek,
- ✓ İhtiyaç sahibi olanlara her alanda yardım eli uzatmak,
- ✓ Ülkeye yapılacak herhangi bir yabancı saldırılarda devletin silahlı kuvvetlerinin yanında korkusuzca savaşmak,
- ✓ Türklük şuurunu, sanatta, dilde, edebiyatta, gelenek ve göreneklerde milli heyecanı yaratıp ayakta tutmak (Çağatay, 1997: 85, 209).

Anadolu'da kurulup yayılan Ahilik teşkilatı bu saymış olduğumuz ödevlerin yerine getirilmesinde son derece büyük rol oynamıştır.

Ahilik, yukarıda bahsedilen gelişmelere bağlı olarak kurulmuş ve ileride hayatından da bahsedeceğimiz önemli manevi zat olan "Pir Ahi Evran-ı Veli" tarafından Ahiliğin tohumları Anadolu'da atılmıştır.

2.1.3.2. Ahilik Teşkilatının Amaçları

Ahilik, kendisini halka adayan bir sistem ve düzendir. Kendi nefsinin hiçbir zaman diğerinden üstün tutmayan Ahi kişi, mutluluğun büyük bir payını halka hizmet edip halka yararlı olmaktan arar.

"Halka dönüş Hakka dönüş" anlamında kullanılmaktadır. Bu bakımdan Ahilikte halka gösterilen itibar oldukça büyüktür.

Ahi kişi; Allah'ın kendisine emir buyurduğu yüce insanlık niteliklerinden ve İslâmiyet'in yüce ilkelerinden yararlanarak hem ruhen hem de bedenen yararlı bir şekilde çalışarak; "Dünya'da insanca yaşamak, çevresindekileri, ulusunu ve hatta tüm insanlığı yaşatmak" amacı içinde olmuştur (**Bu amaç Ahiliği "yaşa-yaşat" felsefesine götürmüştür**) böylece insan henüz dünyada iken ahiretini kazanmak amacındadır (Soykut, 1971: 86).

Allah'ın kesinlikle aldatılmayacağını çok iyi bilen Ahi kişi, halkın aldatılmasına kesinlikle karşı durur. Halkı "gizli-açık" tüm çıkarıcıların pençesinden kurtarma

gayesindedir. Ahilik anlayışına göre; dünyanın hemen her yerinde halk daima iyi olup, doğruluğu, barışı, huzuru ve mutluluğu ister.

Ahilik, ahlâklı, bilinçli, üretici ve mutlu bir Orta Yapı teşkil edip bu yapıyı güçlü tutmak, yapılar (sınıflar) arasında denge sağlama amacını güder.

Ahilik'teki amaçları biraz daha açmak gerekirse şunları söylemek mümkündür:

- ✓ Kişiyi eğitip üretici ve yararlı bir seviyeye ulaştırmak,
- ✓ Kişiyi toplumda layık olduğu en uygun konuma getirmek,
- ✓ Yapılar arasında karşılıklı anlayış, güven, rıza duyguları ile iş bölümü ve iş birliği kurarak toplumda sosyal ve ekonomik dengeyi sağlamak (Çağatay, 1997: 213; Soykut, 1971: 87).

Ahilik teşkilatının amaçlarını geniş anlamda şu şekilde sıralamak mümkündür:

- ✓ İslâm inancıyla Türk örf ve adetlerini bir araya getiren ve insanı her şeyin üstünde tutan bir düşünce sistemi olarak “insan-ı kâmil” denilen ideal insan modelini yetiştirmek,
- ✓ Üyelerini sanat ve mesleklerinde eğitip üretici ve yararlı bir seviyeye ulaştırmak,
- ✓ Farklı kesimler arasında karşılıklı anlayış, güven ve rıza duygularıyla iş bölümü ve iş birliği kurarak toplumda sosyal ve ekonomik denge sağlamak,
- ✓ İyi huylu ve güzel ahlâklı olmak,
- ✓ İşinde ve hayatında doğru ve güvenilir olmak,
- ✓ Sözü bilmek ve sözünde durmak,
- ✓ Hizmette ayırım yapmamak,
- ✓ Güler yüzlü ve tatlı dilli olmak,
- ✓ Hataları yüze vurmamak,
- ✓ Kötülük edenlere iyilikte bulunmak,
- ✓ Ahi doğru olmalı, emeği ile hak ettiğiinden fazlasına sapmamalı,
- ✓ İnsanların işlerini içten ve gönülden yapmalı,
- ✓ Hiç kimseyi azarlamamalı,
- ✓ Anaya, babaya ve ataya hizmet etmeli,
- ✓ Dedikoduyu terk etmek,
- ✓ Cömert, ikram ve kerem sahibi olmak,
- ✓ Gelmeyene gitmek, dost ve akrabayı ziyaret etmek,
- ✓ Suçluya yumuşak davranmak,

- ✓ Emanete hıyanet etmemek,
- ✓ Kötü söz söylemekten kaçınmak (Akgöz ve Öztürk, 2012: 837; Demir, 2002: 394; Gülerman ve Taştekil, 1993: 4; Gülvahaboğlu, 1991: 209; Tatlıoğlu, 2012: 154; Uçma, 2011: 87).

Ahiliğin amaçları bu şekilde sıralanmıştır ama asıl amacı ise, insanların dünya ve ahirette huzur içinde olmalarını sağlamak ve bunun için insanların ne yapmaları gerekiyorsa insanları o doğrultuda yönlendirmektir. Ahiler çatışmacı değil her zaman uzlaşmacı ruh yapısına sahiptirler (Tatlıoğlu, 2012: 154).

2.1.3.3. Ahilik Teşkilatının Temel İlkeleri

Ahilik teşkilatının temel ilkelerini de şu şekilde sıralamak mümkündür:

- ✓ İyi huylu ve güzel ahlâklı olmak,
- ✓ İşinde ve hayatında kin, gıybet ve hasetten kaçınmak,
- ✓ Ahdinde, sözünde ve sevgisinde vefalı olmak,
- ✓ Gözü, gönlü ve kalbi tok olmak,
- ✓ Şefkatli, merhametli ve faziletli olmak,
- ✓ Cömert, ikram ve kerem sahibi olmak,
- ✓ Küçüklere karşı sevgi, büyüklere karşı saygı ile yaklaşmak,
- ✓ Alçak gönüllü olmak, büyüklük, kibir ve gururdan kaçınmak,
- ✓ Ayıp ve kusurları örtmek, gizlemek ve affetmek,
- ✓ Hataları yüze vurmamak,
- ✓ Herkese iyilik yapmak ve herkesin iyiliklerini istemek,
- ✓ Yapılan iyilik ve yardımları başa kakmamak,
- ✓ Hakka, hukuka ve hakkaniyete riayet etmek,
- ✓ Yaratandan dolayı yaratılanı hoş görmek,
- ✓ İkiyüzlü ve yiyicilerden uzak durmak,
- ✓ Gözünü kötü şeylerden sakınmak,
- ✓ Herkesi eşit görmek,
- ✓ Hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için, yarın ölecekmiş gibi ahiret için çalışmak,
- ✓ Kötü kimselerden ve kötülüklerden uzak durmak,
- ✓ Kuvvetli ve galipken affetmek,
- ✓ Hiddetliyken yumuşak davranmak,
- ✓ Düşmanlığı dostlukla, kötülüğü iyilikle karşılamak,

- ✓ Kendi ihtiyacı varken elindekini başkasına vermek,
- ✓ Kötülük edenlere iyilikte bulunmak,
- ✓ Hizmette ve vermede ayırım yapmamak,
- ✓ Her zaman veren el olmak,
- ✓ Sır saklamak,
- ✓ Doğruluktan ayrılmamak,
- ✓ Alçak gönüllü olmak,
- ✓ İyi huylarını geliştirmek,
- ✓ Misafirlerini sevmek,
- ✓ Kendisini Hakka ve halka adamak,
- ✓ Kimseye karşı düşmanlık ve kin beslememek,
- ✓ İçki içmemek,
- ✓ Her yerde olursa olsun hile yapmamak,
- ✓ Bencil olmamak,
- ✓ Bela ve musibetlere karşı sabırlı olmak,
- ✓ Her zaman ve her yerde sadece Allah'a güvenmek,
- ✓ İnanç ve ibadetlerinde emin olmak,
- ✓ Nefsinin esiri olmamak, helal kazanç sahibi olmak (Anadol, 2001: 62; Ceylan, 2012: 38; Demir, 2002: 393; Ekinci, 1990: 126; Erken, 2008: 126; Gülerman ve Taştekil, 1993: 35; Gülvahaboğlu, 1991: 210).

2.1.4. Ahi Evran-ı Veli

2.1.4.1. Ahi Evran'ın Hayatı

Ahi Evran-ı Veli 1171 (H.566) yılında İran'ın Batı Azerbaycan taraflarında bulunan Hoy adlı kasabada dünyaya gelmiştir (Köksal, 2008: 59; Odabaşı, 2008: 29).

Ahi Evran'ın asıl adı Şeyh Nasirüddin Mahmut b. Abbas olup, Ahi Evran adıyla tanınır. “Gök, kâinat” ve “yılan, ejderha” anlamlarına gelen “Evran” ismi efsanevi bir kişiliğin işareti de sayılabilir (Şahin, 1988: 530). Ahi Evran ilk tasavvufi terbiyesini Hoca Ahmet Yeseviden almış ilmi tahsilini ise Fahreddin Razi'den almış (Demir, 2002: 383) daha sonra çıkmış olduğu bir hac seyahatinde Türk asıllı gezgin Şeyh Evhadüddin Kirmani ile tanışmış, ona bağlılık göstermiş ve ondan ders almıştır (Çağatay, 1997: 50).

Galip Demir, “Ombudsman Aranıyor” isimli eserinde kaynak göstermeksizin Ahi Evran'ın ilk tasavvufi terbiyesini Hoca Ahmet Yeseviden aldığını belirtse de bunun doğru

olması tarihen asla mümkün değildir çünkü Hoca Ahmet Yesevi kaynaklara göre 1166 da ölmüş, Ahi Evran ise 1171 de doğmuştur. 1171’de doğan Ahi Evran nasıl olur da 1166 da ölen Hoca Ahmet Yeseviden tasavvuf eğitimi almış olabilir? Ahi Evran tasavvufi eğitimini Hoca Ahmet Yeseviden değil, Hoca Ahmet Yeseviden tasavvuf eğitimi almış kişilerden veya ardıllardan almış olabilir.

Ahi Evran-ı Veli Şeyh Evhadüddin Kirmani’den tefsir, fıkıh, kelim ve tıp alanında dersler alarak tasavvuf yolunda yüksek makam sahibi olan bir zat oldu. Ahi Evran-ı Veli şüphesiz ki Anadolu’da Ahilik teşkilatının kurucusudur (Ceylan, 2012: 23).

Ahi Evran, şeyhi olan Şeyh Evhadüddin Kirmani’nin kızı Fatma ile evlenerek aynı zamanda şeyhinin damadı olmuştur. Ahi Evran kayınpederi ve şeyhi olan Kirmani ile birlikte Abbasi Halifesi Nâsır-Lidînellâh tarafından Anadolu’ya gönderilmiştir. Anadolu’ya gelen Ahi Evran önce Kayseri’ye kısa süreli yerleşmiş ve burada bir debbağ atölyesi kurmuş (Erken, 2008: 47) daha sonra Ahi Evran ailesi ile birlikte Konya’ya oradan Denizli’ye ve son yer olarak Kırşehir’e gelmiştir (Ekinci, 1990: 42). Kırşehir’in Caca Bey (dönemin Kırşehir idarecisi) sayesinde huzurlu ve güvenli bir şehir olduğunu görünce bu şehre yerleşmiştir. Ahi Evran fakir bir babanın oğludur. Tasavvuf ehli olmasından dolayı tarikat mertebelerini geçerek veli olmuş daha sonra ise Ahilerin şeyhi, piri olmuştur. Ahi Evran fakir bir babanın oğlu olmasından dolayı, Kırşehir’e geldikten sonra geçinebilmek için çalışmak zorunda idi. Bir demircinin yanına çırak olarak işe başladı. Ustası onu hep ayak işlerinde kullandı, ona sanatını öğretmedi, iki yıl ocağı körükletti iki yılda örs üzerinde ona kızgın demir tutturdu. Ustasına bu kadar çok emek verdikten sonra kalfa olamayan Ahi Evran ustasını terk ederek bu işi bıraktı (Şapolyo, 1967: 21-22).

Ahi Evran bu işi terk ettikten sonra debbağlık (deri işlemeciliği) mesleğine girmiş ve deri işçisi olmuştur. Deri terbiye etmenin, ham deriyi türlü uğraşlardan sonra olgun, kullanılır duruma getirmenin, onun kokusuna dayanmanın insanı eğitip olgunlaştırmak kadar zor olduğunu bildiği halde bu çileli mesleği seçmiştir (Gülvahaboğlu, 1991: 11).

Debbağ olan ustası iyi kalpli bir insandı. Ahi Evran’ın çalışkanlığını görünce onu iki yılda kalfalığa yükseltti. Hâlbuki bu sanat hem zor hem de pis bir işti. Deri kokularına usanmadan itiraz etmeden tahammül etti. Kendisine sorulduğu zaman ise şu cevabı verirdi:

“Debbağlık sanatların en kutlusudur çünkü sabır ve tahammül gerektirir” demiştir. Zamanla Ahi Evran da usta oldu ve debbağlık derken Ahiliğe girdi demirci ona hor baktığı halde debbağlar onu bağrına bastı bu yüksek ahlâkın ise Ahilikten geldiğini anladı. Ahi

olunca Ahiler onun eğitimine önem verdiler, zaman geçtikçe yaşı da ilerlemiş 30'u aşmıştı. Her işi yapabilecek bir çağa gelmişti. Bir yandan sanatını devam ettiriyor bir yandan da büyük pirler bu zeki delikanlıyı Ahilik terbiyesi ile yetiştiriyorlardı (Şapolyo, 1967: 22).

Ahi Evran, Ahiliğe girdikten sonra Kırşehir'de âlimler, devlet yöneticileri ve şehrin ileri gelen şahsiyetleri ile dostluklar kurmuş ve burada Ahilik teşkilatı için her kesimden insanın desteğini alma çabası içerisinde olmuştur. Girişimci ve teşkilatçı özellikleri sayesinde Anadolu'daki esnaf ve sanatkârların uzun yıllar birlik ve beraberlik içinde yaşamasına öncülük eden Ahi Evran işsiz olan gençleri, geçim sıkıntısı çeken aileleri sanata ve ticarete yönlendirerek Anadolu insanına büyük bir hizmette bulunmuştur (Doğan, 2006: 7). Ahi Evran ahlâk, sanat ve iyiliğin uyumlu bir birleşimi olan Ahiliği kurmuş ve o kadar saygın bir duruma getirmiştir ki bu kurum, yüzyıllar süresince tüm esnaf ve sanatlara yön vermiş, onların işleyişini düzenlemiştir (Çağatay, 1997: 50). Ahi Evran sadece kendi mesleği olan debbağlık sanatının lideri olmanın yanında 32 çeşit esnaf ve sanatkârın lideri olmuştur. Ahi Evran'ın Anadolu'da kurduğu Ahilik teşkilatı bilim ve bilgiyi her ne koşulda olursa olsun insanın hizmetine sunmak gayesinde olmuştur (Demir, 2002: 385).

Ahi Evran ile ilgili birbirinden farklı anekdotlardan hatta onun insanüstü özelliklerinin olduğundan da bahsedilmektedir.

Ahi Evran-ı Veli keramet sahibi olan ermiş bir zat idi. Ahi Evran'ın insanüstü özellikleri vardı ama etrafındaki insanlar Ahi Evran'ın ermiş özelliğini fark etmeyerek ona hakaret edip onu suçlamaya başlamışlardı, bu durum da Ahi Evran-ı çok üzmüştür bu olaydan sonra debbağlık sanatı çokta ileri gitmemiştir.

Ahi Evran'ın insanüstü durumunu anlatacak kısa üç tane olaydan bahsedecek olursak şunları söylemek mümkündür:

İlk yaşanan olay:

Ahi Evran'ın ustasının büyük bir sermayesi yoktu. Bundan dolayıdır ki fazla deri yapamıyordu. Usta ve çırak kıt kanaat geçiniyorlardı. Bir gün usta ve çırağa dolgun ücret veren bir müşteri çıktı. Müşteri usta ve çıraktan birbirinden farklı pek çok renkli deriler istedi. Ustası müşteriye “Bu kadar çok siparişi kabul edemem” deyince tabi bunu da üzgün bir ifade ile söyleyince Ahi Evran ustasının üzüldüğünü gördü ve ustasının bu söylemine itiraz ederek ustasına “Ustam sen bana bırak, dükkânın altında çok deri var yaparız” deyince ustası sustu ve siparişi kabul etmek zorunda kaldı. Müşteri dükkândan gidince Ahi Evran-ı Veli dükkânın altından kucak kucak deri getirip dükkâna yığıdı. Ustası bu durumu

keramet saydı. Dükkânın içini deri ile dolu gördü. Tabi bu esnada diğer debbağlar içeriye girerek Ahi Evran-ı Veli'ye “Sen bu kadar deriyi nereden buldun yoksa çaldın mı?” diyerek ona hakaret etmeye başladılar. Ama diğer debbağların hesap etmedikleri bir husus vardı ki oda Ahi Evran artık ermeye başlamıştı. Ahi Evran ise onlara acı acı bakarak şu cümleyi söyledi “Bundan sonra Kırşehir’de gönleriniz tutmasın diye onlara gönül koymuştu, kırılmıştı” yaşanan bu olaydan sonrada debbağlık sanatı Kırşehir’de pek de ileri gitmemiştir.

İkinci yaşanan olay:

Artık Ahi Evran usta olmuş, yanında çıraklar yetiştirmeye başlamıştır. Onları Ahi terbiyesi ile yetiştirip iki yılda ustalık sınıfına çıkarmanın çarelerini aramıştır. Ahi Evran onlara okuma ve yazmayı öğretti hatta dükkân sahibi bile olmuştu. Günün birinde ustası Ahi Evran-ı Veli'nin ziyaretine geldi ve ona dedi ki: “Şu derileri renk renk boya” Ahi Evran derilere elini sürünce deriler renk renk boyanı verdi. Ustası Ahi Evran'ın kerametini takdir edeceğine “Bu ne sihir” deyince bu söz Ahi Evran'ın çok ağına gitti derhal büyükçe bir yılan, “Evran” haline gelerek yerin altına girdi ve kayboldu. Yılan olup yerin altına girdiği mahalle türbesi yapılmıştır. Bu kerametler Ahi Evran'ın bir veli olduğunu göstermiştir.

Üçüncü Yaşanan Olay:

Hacı Bektaş-ı Veli, Ahi Evran-ı Veli ve Kayı Şeyhi aynı dönemde yaşayan Anadolu alp-erenleridir. Bu büyük âlim ve evliyalar sık sık bir araya gelerek gönül sohbetleri ederler. Görüşmelerinin birinde mevsim yazdır. Ahi Evran zaviyesinin hemen altından Kılıçözü Çayı geçmektedir. Erenler çay kenarında, çayırılık bir yerde, serince bir ağacın altında gönül sohbeti ederlerken, ırmaktaki kurbağalar seslerini o kadar yükseltirler ki, erenler birbirlerini işitmekte güçlük çekmektedirler. Bunun üzerine Ahi Evran-ı Veli ırmağa karşı elini kaldırıp:

“Susun ya mübarekler! Ya siz konuşun ya da biz konuşalım” dediği kaynakta gösterilmektedir. Hatta kaynakta o günden bugüne Kılıçözü Çayı'nın her yerinde kurbağaların öttüğü görüldüğü halde, bu olayın yaşandığı yerde ise kurbağaların öttüğü görülmemiştir (Doğan, 2006: 132-134; Şapolyo, 1967: 22-23) şeklinde bahsedilmektedir.

Türk-İslâm Medeniyetimizin Zirve Kuruluşlarından biri olan, Ahilik teşkilatının tohumları Anadolu'nun kültür ve tarih şehri olan Kırşehir’de Ahi Evran-ı Veli tarafından atılmıştır. Ahi Evran, Ahilik teşkilatını kurarak gençlere ve bölge halkına ciddi anlamda

hizmetler vermiştir. İşsiz gençler bu teşkilat sayesinde iş sahibi olurlarken, ahlaki yönden de gençlerin eğitilmesine çok çok önem vermiştir. Gençleri sırasıyla çırak, kalfa ve usta hiyerarşisine göre eğiterek onları birer sanat sahibi yapmıştır.

Kardeşliğin, cömertliğin, yiğitliğin, fedakârlığın, doğruluğun, dürüstlüğün, çalışkanlığın, kalitenin, üretimin, bilimin, ahlâkın, sanatın ve aklın esas alındığı Ahilik teşkilatının kurucusu, bu erdemli âlim ve mutasavvıf Ahi şeyhi, lideri, piri Horasanlı Bilge Türk, Moğollara karşı mücadele ederken 93 yaşında şehit edilmiştir 1261 (H.653). Kabri Kırşehir’de kendi adı ile anılan Ahi Evran-ı Veli Camiinin bitişiğindedir (Ceylan, 2012: 24).

2.1.4.2. Ahi Evran’ın Eserleri

- ✓ **Menâhic-i Seyfi:** İman’ın ve İslâm dininin esaslarını, itikatta Eş’ârî, amelde Şafi’î mezhebine göre anlatan bir eserdir.
- ✓ **Metaâli’ül-Îmân:** İman esaslarının ilmihali mahiyetinde bir eserdir.
- ✓ **Tabsıra:** Ahi Evran’ın en tanınmış ve en yaygın eserlerinden biridir. Tasavvuf felsefesi ile ilgili meseleleri, Allah’ın birliği, sıfat ve fiilleri, peygamberlik ve ahiret meselelerini konu edinen bir eserdir.
- ✓ **Letâif-i Gıyâsiyye:** Ahlâk, felsefe, siyaset, dua ve ibadet hakkında bilgi veren bir eserdir.
- ✓ **Letâif-i Hikmet:** Siyasetname türünde bir eserdir.
- ✓ **Âgâz u Encâm:** Vasiyetnamedir.
- ✓ **Mürşidü’l Kifaye:** Ruhun bekâsı hakkındadır.
- ✓ **Yezdân-Şinâht:** Farsça felsefi bir eserdir.
- ✓ **Müsâri’ül-Müsâri:** Ahi Evran’ın Sadrettin Konevi’ye yazdığı mektuptur.
- ✓ **Medh-i Fakr u Zemm-i Dünyâ:** Suhreverdî El Maktul ’ün tercümesidir.
- ✓ **Tercüme-i Elvâhu’l-Îmâdiyye:** Suhreverdî El Maktul ’den tercümedir.
- ✓ **Tercüme-i Nefsü’n- Nâtıka:** İbn-i Sina’dan yapılan tercümedir.
- ✓ **Tercüme-i Kitâbü’l Hamsin fi Usûli’d-din:** Fahrüdd’in Razi’den yapılan tercümedir.
- ✓ **Tercüme-i Teveccühü’l-Etemm Nahve’l-Hakk:** Sadrettin Konevi’nin küçük bir risalesinin tercümesidir.
- ✓ **Tercüme-i Miftâhu’l- Gayb:** Sadrettin Konevi’nin küçük bir risalesinin tercümesidir.
- ✓ **Tuhfetü’s-Şekûr:** Ahi Evran’ın kayıp eserlerindedir.

- ✓ **Ulûm-ı Hakikî:** Ahi Evran'ın kayıp eserlerindedir.
- ✓ **İlmü't- Teşrih:** Tıp alanına ait bir eserdir (Bayram, 1991: 66-71; Bayram, 2012: 76-86; Ceylan, 2012: 24-25; Erken, 2008: 51-52; Köksal, 2008: 21-25; Uçma, 2011: 78-79).

Ahi Evran'ı Veli'nin şahsiyet, düşünce ve yaşayışı hakkında şunları söylemek mümkündür:

Ahi Evran-ı Veli gönlünde Allah sevgisinden başka sevgi bulunmayan Hakk'ın lütfuna ermiş manevi bir kişidir. Doksan üç yıl yaşamış, gönlüne hiçbir zaman dünya hırsı düşmemiş, harama bulaşmamıştır. Kendine daima iyilik ve hayrı gösteren akla dost, nefesine ise düşman olarak yaşamıştır.

Maddi ve manevi bakımdan her zaman temiz yaşamış ve insanlara rehber olmuştur.

Çalışmayı ibadet sayarak durmaksızın çalışmış, hastalandığı zaman ise hiçbir şikâyette bulunmamıştır. Kurmuş olduğu Ahilik teşkilatını sağlığında tüm Türk âlemine yaymıştır.

Ahi Evran'a göre İnsan için iyilikten iyi ve ileri kerâmet olmamalıdır, sofrayı açıp herkesi doyurmak insanlık âdetidir, insanı iyilik ve hayır yoluna sarf ettiği para yüceltir, İnsan, iyi'yi kötünden ayırt etmeyi, gerektiğinde terk etmeyi bilmelidir. Ahi kişi, yedirir, içirir, hilelerden kaçınır, ruhen çökmüş olanlardan hayır gelmeyeceğini bilir, halka her zaman iyilikler diler ve Rabbine şükreder (Çalışkan ve İkiz, 1993: 6).

2.1.5. Ahiliğin Gelişimi Ve Teşkilatlanması

2.1.5.1. Ahilik Teşkilatının Gelişim Süreci

Ahilik teşkilatını oluşturan zümreler, yerleşik hayat ve İslâm medeniyetine geçiş gibi önemli değişiklikler içinde yerlerini almaya başladıkça; yavaş yavaş köylü, asker özellikle de esnaf ve sanatkâr olarak toplum sınıfına katıldıkça, bu birliklerin daha da belirgin hale geldikleri kesin ve kararlı bir yapı kazandıkları aşikârdır. Bu yeni oluşumun yansıttığı önemli dönüşüm, göçebe örf ve âdetinin devamı olarak ortaya çıkan ilk Ahi birliklerinin özellikle esnaf ve sanatkârlar zümresini oluşturmaya başladığı yolundadır. Başka bir ifade ile Ahi teşkilatı zümresi gelişimlerinin belli bir noktasında esnaflaşma ve sanatkârlaşma süreci içine girmişler, zaman içerisinde esnaf ve sanatkârlar biçimine dönüşmüşlerdir (Güllülü, 1977: 88).

Ahi birlikleri, esas itibariyle herkese açık bir teşkilat olmakla beraber zamanla gelişip esnaf ve sanatkârlar biçimine dönüşünce en çok esnaf ve sanatkârlar zümresi içinde taraftar bulmuşlardır. Bu bakımdan akla ilk olarak Ahilik denince, esnaf ve esnaf denince de Ahilik gelmektedir. Çalışmak, kişiyi soygun ve vurgun peşinde koşturmadığı, dilencilikle yüzünü yere getirmediği için Ahilikçe en övülmeye değer geçim yolu olarak kabul edilmiştir. İslamiyet'te çalışan eli mübarek saymaktadır (Ekinci, 1990: 66).

Esasen Ahilik, Müslüman-Türk esnafının hayat anlayışına da uygun gelmektedir. Bu sebeptendir ki, Ahilik özellikle esnaf arasında son derece gelişme göstermiştir. Ahi birlikleri, başlangıçta debbağ, saraç ve kunduracıları kapsayan bir teşkilat olarak ortaya çıkmış, zamanla gelişerek bütün esnafı ve üye olmak isteyen herkesi bünyesinde toplayan çok yönlü sosyal bir kuruluş haline gelmiştir (Çelik, 2012: 460; Doğru, 1991: 13; Ekinci, 1990: 45, 67; Gülerman ve Taştekil, 1993: 34).

Ahilerin, Anadolu'nun hemen hemen her şehir, kasaba ve hatta büyük köylerine kadar inen yaygın bir teşkilatı vardı. Yerleşim birimlerinde her sanat kolu için ayrı birlikler kurulmuştu; kurulan bu sanat birliklerinin genel merkezi ise Kırşehir'deki Ahi Evran zaviyesi idi hepsi buraya bağlıydı (Ekinci, 1990: 67).

Ahlâki ve siyasi fonksiyonlarla yüklü Ahi birliklerinin, gelişim süreci içinde karşılaştığımız önemli dönüşüm (Anadolu'ya yerleşme) ortaçağ şehir ekonomisinin Anadolu'da da geçerli olmasını göstermesi bakımından önemlidir. Bu zorunluluk şehirlerin belli sayıda köy ve kasabadan ibaret hinterlandlara idari ve ticari hizmetlerle birlikte mamûl eşya sağlamaları şeklinde ifade edilebilir. Temelini Türkmenlerle Türk-İran medreselerinin meydana getirdiği, bu ilk şehir topluluklarında ekonomik hayat Hıristiyan halkın elindedir. Yani önceleri şehirlerin belirli sayıdaki köy ve kasabadan ibaret hinterlandlara mamûl eşya sağlama görevini Hıristiyan halk yüklenmiş durumdadır. İçinde ilk Ahi birliklerinin de dâhil olduğu Türkler henüz yoğun tüketici kitleler durumundadır.

Türk şehir topluluğunun tüketici olmaktan çıkışı genellikle zengin ya da büyük toprak sahibi kimselerin çevresinde ortaya çıkan Ahi birliklerinin, esnaflaşma ve sanatkârlaşma süreci içine girmeleriyle ilgilidir. Bu dönüşüm bir yandan, bu birliklerin yapısını etkilerken diğer yandan da onlara yeni fonksiyonlar kazandırmıştır. Bu dönüşümün dinamiklerinin ilki bahsettiğimiz gibi yerleşik hayat tarzından ve ortaçağ şehir ekonomisinden doğan zorunluluklar, ikincisi de bu dönem Anadolu'sundaki Türk şehir

topluluğunun en geniş kesimini meydana getiren Ahi birliklerinin, Türk-İslâm Dünyası'nda herkesin kendi emeği ile yaşaması gerektiği kuralıdır (Güllülü, 1977; 89-90).

Toparlayacak olursak Ahi birlikleri esnaf ve sanatkârlar şeklinde köy, kasaba ve şehirlere doğru yerleşip, burada mesleklerini icra edip gelişimlerini devam ettirmişlerdir. Ahi birliklerinin gelişim süreci sadece bu yerlere yerleşip orada mesleklerini icra etmek midir? Tabii ki değil, Ahiler bir teşkilat haline gelip bahsedeceğim üzere bir yönetim modeli oluşturarak gelişmelerini ta ki çözümlüp dağılana kadar devam ettirmişlerdir.

2.1.5.2. Ahilik Teşkilatında Yönetim Sistemi

Ahiler, namuslu, faziletli, sadık, işinin ehli, doğru ve çalışkan sanatkârlardır. Yetişme tarzları ve görmüş oldukları terbiye; yakınlarına ve çevrelerine karşı yardım, dostluk, hakkaniyet ve doğruluk üzerinedir. Bu durum daha çırak seçiminden itibaren başlamaktaydı. Ahlaklı, temiz ve dürüst aile çocukları çırak alınır, ustasının yanında maddi ve manevi terbiyeden geçer, üstatların yanında çetin bir sınavdan geçtikten sonra usta olurdu (Çalışkan ve İkiz, 1993: 32).

İster çırak olsun ister kalfa ya da usta olsun birden fazla insanın var olduğu her yerde yönetim denilen olgu söz konusudur. Bu sebeptendir ki birden fazla insanı bünyesinde bulunduran Ahi birliklerindeki yönetimi kavramak için yönetimin ne anlama geldiğini bilmek gerekir. Yönetim, teşkilat amaçlarının gerçekleştirilmesine yönelik olmak üzere eldeki kaynakların belirlenmiş ilkelerle yerinde ve zamanında kullanılabilme sanatı olarak tanımlanabilir (Cevdet, 2008: 375-378; Ceylan, 2012: 33-35; Demir, 2002: 82-87; Doğru, 1991: 15-16; Ekinci, 1990: 28-32; Erken, 2008: 75).

Ahi birlikleri bir başkan ile beş kişilik yönetim kurulu tarafından yönetilirdi. Esnaf şeyhi adı verilen Ahi birliği başkanlarının teşkilat içinde çok önemli yer görev ve geniş sorumlulukları vardır (Demir, 1998: 28-30; Ekinci, 2011: 73; Gülerman ve Taştekel, 1993: 13; Uçma, 2011: 119).

Ahi birliklerinin yönetiminde görev alan birimlerin görev ve yetkileri şu şekildedir:

2.1.5.2.1. Esnaf Şeyhi (Birlik Başkanı)

Mesleki, toplumsal, siyasi, ahlâki ve dini bir lider konumunda olan ve birliğin tüm üyelerini baba şefkati ile koruyup kollayan esnaf şeyhinin başlıca görevleri şunlardır:

- ✓ Esnaf ve sanatkârın mesleki problemini çözmek,
- ✓ Esnaf Orta Sandığını idare etmek,

- ✓ Birliğe ait olan binaların bakımıyla ilgilenmek, onları kiraya vermek ya da bu binaları teşkilatın amacına uygun biçimde kullanmak,
- ✓ Teşkilata lazım olan görevlileri işe almak, görevlilerin maaşlarını ödemek, gerektiğinde görevlilerin işine son vermek,
- ✓ Esnaf ve sanatkârların hem meslekî, hem de şahsi hayatlarındaki davranışları izlemek,
- ✓ Ustalar, kalfalar, çırak ve yamaklar için tören düzenlemek,
- ✓ Yönetim kurulu toplantılarına katılmak,
- ✓ Esnaf ve sanatkârları toplantıya çağırarak,
- ✓ Üyesi olduğu esnaf kolunun Büyük Meclis toplantılarına katılmak (Uçma, 2011: 119-120).

2.1.5.2.2. Yönetim Kurulu

Ahilik teşkilatındaki yönetim kurulu, eski Türk geleneklerindeki “kurultayları” hatırlatmaktadır. Esnaf şeyhi, esnafla ilgili meseleleri görüşmek üzere yönetim kuruluna götürürdü. Burada alınan kararlardan yönetim kurulu ile birlikte kendisi de sorumluydu. Ancak alınan kararların uygulanmasında ise sadece “esnaf şeyhi” sorumluydu. Yönetim kurulu yukarıda da söylediğimiz gibi genellikle beş kişiden meydana gelmekteydi. Bu yönetim kurulu, esnaf şeyhi ile birlikte teşkilatın ana karar organı konumundaydı. Başkan dışındaki yönetim kurulu üyelerinin unvan ve görevleri şöyleydi (Ceylan, 2012: 33-34; Ekinci, 1990: 75).

Esnaf Kethüdası: Yönetim kurulunun birinci üyesi olup, daha çok esnafın genel eğitimi ile ilgilenirdi ve onsuz toplantı yapılamazdı.

Yiğitbaşı: Yönetim kurulunun ikinci üyesidir. Esnafın yetiştirilmesi, esnaf arasındaki rütbelerin tespiti, esnafa ham madde dağıtımı, esnafın disiplin konuları ve disiplin cezalarının uygulanması, ustaların peştamal (şedd) kuşanma törenleri ve orta sandığın idaresi konularında esnaf şeyhinin yardımcısıdır.

İşci başı: Yönetim kurulunun üçüncü üyesi olup, daha ziyade teknik konularda yetişmiş bir kimsedir. İş kolunda çıkarılan mamullerin kontrol edilmesi, kalitesiz üretilen malların imhası ve standartların korunması ile ilgilenirdi.

Ehl-i Hibre: Yönetim kurulunun diğer iki üyesidir. Esnaf içinde en çok sayılan ve sevilen kimselerden olan ehl-i hibreler, esnaf arasında, esnafla yönetim arasında veya yönetim kurulu içinde meydana gelen anlaşmazlıklara hakemlik ederlerdi.

Yönetim kurulu, her ayın birinci ve üçüncü Cuma günleri toplanır, gündemindeki konuları görüşür, daha önce alınmış olan kararların sonuçlarını değerlendirirdi.

2.1.5.2.3. Büyük Meclis

Bir yerleşim birimindeki esnaf ve sanatkârlar şeyhlerinin tümünün bir araya gelmesiyle teşekkül eden “Büyük Meclis”, Ahi birliklerinin en yetkili üst organıdır. Bu organa “Büyük Kurul” ya da “Kâhyalar Kurulu” da denilirdi. Büyük Meclisin oluşum grubuna bakacak olursak:

Büyük Meclis: Çiftçiler, Debbağlar (Dericiler/Deri Tabaklayıcılar), Hallaçlar (Pamuk Atıcıları), Yorgancılar, Pabuççular, Keresteciler, Nalbantlar, Sandıkçılar, Haytaplar (Hayvan Hakları Koruyucuları), Dokumacılar, İplikçiler, Şekerciler, Leblebiciler, Aktarlar, Nalıncılar, Berberler, Ekmekçiler, Göncüler (Dericiler), Bıçakçılar ve Kuyumculardan meydana gelirdi (Uçma, 2011: 119-122).

Değişik meslek kollarında çalışan esnaf arasında koordine ve dayanışmayı sağlayan Büyük Meclis’in başlıca görevleri ise şunlardır:

- ✓ Esnaf ve şeyhlerinin esnafa karşı tutum ve davranışlarını takip etmek,
- ✓ Esnaf kolları yönetim kurullarının düzenli toplanıp toplanmadıkları kontrol etmek,
- ✓ Esnaf kolları yönetim kurullarınca verilen cezaları incelemek, uygun olanları onaylamak, uygulamaları denetlemek,
- ✓ Esnaf yönetim kurullarınca karara bağlanamayan veya esnaf şeyhleri tarafından meclise getirilen konuları incelemek ve karara bağlamak,
- ✓ Esnaf şeyhlerinin yıllık hesaplarını incelemek ve uygun olanları onaylamak, usulsüzlük var ise bunlar hakkında gereken ne ise yapmak,
- ✓ Hakkında şikâyet bulunan esnaf şeyhlerinin durumlarını inceleyerek bunların görevlerini kötüye kullanıp kullanmadıklarını araştırmak, gerekirse suç işleyenlerin görevlerine son vermek,
- ✓ Esnaf ile ilgili konularda, hükümet yetkilileri ile temas kurarak problemlerin çözüme kavuşturulmasını sağlamak,
- ✓ Hükümet tarafından alınan kararların esnafın menfaatine olup olmadığını incelemek, esnaf adına hükümet yetkililerinden istekte bulunmak,
- ✓ Ahi Baba (Kethüda) vekilince karara bağlanması istenilen konuları karara bağlamak (Ceylan, 2012: 34; Çağatay, 1997: 130; Ekinci, 1990: 76; Uçma, 2011: 122).

Büyük Meclis, her ayın sonuncu Cuma günü toplanarak gündemindeki konuları görüşürdü. Yöneticiler tarafından esnaf aleyhine alınan kararlar da Büyük Mecliste görüşülürdü. Ahi Baba vekili lüzum görürse “olağanüstü toplantı” da yapabiliirdi. Bu toplantıya Büyük Meclis üyeleri ile birlikte her meslek kolundan üç usta da davet edilirdi.

Olağanüstü toplantıda yapılan görüşmeler sonunda alınan kararı Ahi Baba vekili ile birlikte iki esnaf şeyhi ve iki usta, bulunan yerin kadısı ile en büyük mülki amirine iletirdi. Devlet yetkilileri ile yapılan görüşmelerde anlaşılmazsa, ertesi gün “memleket toplantısı” yapılırdı.

Memleket toplantısında bütün ustalar, bölgenin ileri gelenleri ilan suretiyle çağrılır, kadıya ve müftüye özel davetçi gönderilirdi. Bu toplantıda olağanüstü toplantıda alınan kararlar kabul edilmezse, Ahi Baba vekili, diğer şeyhlerle birlikte hükümet yetkililerine giderlerdi. Sorun çözülünceye kadar mücadele edilir, gerekirse durum Padişaha arz edilirdi (Ceylan, 2012: 35).

2.1.5.3. Ahilik Teşkilatında Ekonomik Yapı ve İşleyiş

Ahilik teşkilatı, faaliyetlerini sürdürebilmek ve sosyal dayanışmayı sağlayabilmek için Ahilik düşüncesine uygun bazı müesseseler geliştirmiştir. Esnafın ihtiyacı olan işletme kredisini temin eden ve Ahilikte ekonomi deyince olmazsa olmaz olan “Sanayi Kredi Bankası” niteliğindeki bu müesseseler Orta Sandığıdır (Aras, 2012: 450; Çağatay, 1997: 134; Demir, 1998: 30; Demir, 2002: 405; Uçma, 2011: 113). Orta Sandığı, üreticiyi daima iyiye, güzele, hayırlara dönük yararlı üreticiliğe ulaştıran müessesedir. Başka bir deyişle Ahiliğin “Yararlı İş” mekanizmasını çalıştırandır (Soykut, 1980: 25). Orta Sandığı Ahilerin dara düştükleri zaman bir nevi başvuracakları mali mekanizmadır.

Ahilerin ekonomik anlamda işleyiş yapısını daha iyi görebilmek adına, Ahilerin bel kemiği niteliğindeki Orta Sandıklarından bahsetmek gerekir. Orta Sandıkları hakkında şunları söyleyebiliriz:

2.1.5.3.1. Orta Sandıkları ve Yardımlaşma

Ahilik teşkilatında ekonomi deyince olmazsa olmaz müessese olan Orta Sandıkları, ekonominin öncelikle “Tüketim-Tasarruf-Yatırım” kısımlarını ele almıştır. Bir yandan üreticilere teşebbüs cesareti verip gerekli ortamı hazırlarken diğer yandan hırs gibi, doymazlık gibi nefis düşmanlarını “sevgi-acıma-bağışlama” gibi seçkin sıfatlarla engellemiştir. Orta Sandıkları, esnafı tasarrufa yöneltmiş, kimseye yük olmamayı, bilinçli çalışmayı, helâlden kazanmayı öğütlemiş; esnafa karşılıklı yardımlaşmayı da önermiştir.

Esnafa sağladığı kredilerle bankacılığın temel uygulamalarını göstermiş, sosyal konulardaki yardımlar ile sandık ortağı olan esnafın “mesleğe atılan ilk adımdan, mezarına atılacak son kürek toprağa” kadar esnafın tüm sosyal hizmetlerini güvence altına almıştır. Fiyat kalite ve kontrolleri, esnaf eğitiminin bazı bölümlerini, peştamal (şed) kuşatma gibi bazı törenleri de üstlenen Orta Sandıkları gerektiğinde belde veya ülke çapındaki yardımlaşmalar içinde hazır bulunmuşlardır. Orta Sandıkları bir kentte her ana meslek kolu için ayrı ayrı kurulmuş; o mesleğin Esnaf Odası kurulunca da yönetilmiştir. Sandıklar arası iş bölümü gibi hususlar ise kentin Ahi Baba vekili tarafından organize edilmektedir (Soykut, 1980: 25-26).

Esnaf Orta sandıkları, esnafa sadece mesleki anlamda değil, esnafın gerek şahsi, gerek iş hayatında evlenmek, düğün yapmak, cenaze kaldırmak, malzeme almak vb. ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için de yardım etmiştir. Bu durum ise Esnaf Orta Sandıklarında şu şekilde işlemektedir:

Her esnaf malın satışında bilirkişi tarafından tespit edilen bir yüzdeyi bu sandığa koyar, toplanan para yiğitbaşının kontrolünde çok küçük bir faizle esnafa dağıtılırdı. Şenlik ve düğün gibi gerçekleşen eğlencelerin masrafı bu orta sandıklarınca karşılanırdı. Başarısızlığa uğrayan, ailevi felaket geçiren, sefalet düşen veya sel, yangın ve deprem gibi felaketlerle karşılaşan esnafa bu sandıklardan karşılıksız yardımlar yapılırdı. Gerektiği hallerde çeşitli esnaf orta sandıkları birbirlerine faizle veya karşılıksız borç verme gibi imkânlarla da sahipti. Böylece orta sandıkları esnafın sosyal güvencesini sağlayan kuruluşlardı (Soykut, 1971: 118).

Orta Sandığının sermayesi, Ahi esnafından, çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa yükselenlerin ustalara verdikleri paralar, uygun zamanlarda esnaftan alınan bir nevi aidatlardan, her malın satışından alınan yüzdelerden temin edilmektedir. Temin edilecek miktarı belirleyen ise şeyhülislamlık makamıdır (Çalışkan ve İkiz, 1993: 35). Bu sandıkların yönetiminden, gelir ve giderlerinden sorumlu olan sandıkları denetleyen heyet ise mütevellî heyetidir. Heyet, sandık vakfı yöneticisinin yönetiminde faaliyetini sürdürür. Sandık yönetiminden sorumlu olan mütevellî heyeti, idari heyetine karşı sandığın gelir ve giderlerinden dolayı sorumludur (Erken, 2008: 94).

Esnaf sandığının (Orta Sandık) bünyesinde kese diye tabir edilen ve sandığa ait malzeme, para vb. menkul veya gayrimenkule ait evrakların saklandığı bölümler bulunmaktadır. Sandıkta bölümleri oluşturan keseleri ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

- ✓ **Atlas Kese:** Esnaf vakfına ait olan her türlü yazışma evrakı bu kesenin içinde saklanır.
- ✓ **Yeşil Kese:** Esnafa ait vakıf arazilerinin senetleri ve tapu senetleri bu kesenin içindedir.
- ✓ **Örme Kese:** Vakıf paralarının konmasına ve saklanmasına mahsus olan kesedir.
- ✓ **Kırmızı Kese:** Faizle verilen paraların senetlerinin saklandığı kesedir.
- ✓ **Beyaz Kese:** Her türlü gider senetleri ile onaylanmış yıl hesapları bu kesenin içinde saklıdır.
- ✓ **Siyah Kese:** Zamanında tahsil edilemeyen alacaklar, tahsili imkânsız hale gelmiş senetler ile bunlara ait evrakın bulunduğu kesedir (Çağatay, 1997: 136; Demir, 1998: 32; Erken, 2008: 95; Uçma, 2011: 126).

Orta Sandık Gelirleri

- ✓ Üyelerinden gelen aidatlar,
- ✓ Çıralıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa geçişte iş yeri sahibin verdiği terfi harçlar,
- ✓ Teşkilata ait mülklerin gelirleri,
- ✓ Askere alınan kalfa veya ustanın eşi ve çocukları için birlik tarafından toplanan paralar,
- ✓ Esnafın satışlarından alınan yüzdelik pay,
- ✓ Diğer bağışlar.

Orta Sandık Giderleri

- ✓ İşini büyütmek isteyen esnafa verilen kredi,
- ✓ İhtiyaç sahiplerine verilen borç,
- ✓ Orta Sandıkta biriken kredi fonu hesabından, usta olarak işyerinde asgari üç yıl çalışan ve birlik tarafından yeni iş yeri açma izni verilen üyeye verilen faizsiz kredi,
- ✓ Durumu iyi olmayan esnafalara, fakirlere, hastalara, cenaze sahiplerine yapılan yardım,
- ✓ Vakfa ait olan mülklerin tamir masrafları, vergiler, aidatlar, görevli maaşları, bir takım hayır işlerinde harcanan paralar,
- ✓ Sosyal amaçlı yapılan esnaf toplantılarının masrafları,
- ✓ Teşkilatın güçlenmesi için alınan mülk bedelleri (Çağatay, 1997: 16; Demir, 1998: 31; Demir, 2002: 405; Ekinci, 1990: 127; Erken, 2008: 95; Uçma, 2011: 127).

Ahilik Teşkilatında Esnafın Aralarında Yardımlaşmaları

Ahilik teşkilatında “Hariciler” ve “Dahililer” olmak üzere iki grup üye bulunmaktadır.

1. Hariciler

Haricileri temsil edenler, emekliler, engelliler, düşkünler ve fiilen çalışmayanlardır.

- ✓ Emekliler: Bunlar çalışamayacak kadar yaşlı üstatlar olup işyerlerine gidip gelemeyecek durumda olan kimselerdir. Bunların iş yerleri kapatılmayıp daha önce yetiştirdiği ustalardan biri tarafından işletilir. Bu gruptakilere sandıktan herhangi bir para ödenmediği gibi bunlar sandık aidatlarını ödemeye devam ederlerdi.
  - ✓ Düşkünler: Bunlarda çalışamayacak kadar yaşlı olan üstatlardır. Lâkin bunların iş yerleri ve herhangi bir gelirleri olmadığı için aralarında sıkıntıya düşenler çıkabilirdi. Yaşlanınca böyle güç duruma düşen ustalara sandıktan imkânlar ölçüsünde yardım yapılırdı.
  - ✓ Engelliler ve Hastalar: Bunlar birliğin daimi üyesi iken bir kaza sonucu sakat kalıp çalışamaz durumda olanlar veya herhangi bir hastalığa yakalanarak iş göremez hale gelenlerdir. Bunlara da Orta Sandığın giderlerinden yardım edilirdi.
- 2. Dahililer:** İşyerlerinde fiili olarak çalışan çırak, kalfa ve ustalardan müteşekkil olup birliğe gelir getiren grubu oluşturlardı (Demir, 1998: 32-33).

Ahilerin oluşturduğu ekonomik sistemin belirleyici özellikleri ise şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ Ahilerin uyguladığı ekonomik sistemin temelinde Allah’a kulluk şuuru, kul hakkı, başkalarını sömürmeme, kendi emeğiyle geçinme ve kişisel emeğin yüceltilmesi olgusu vardır. Ahiler için dünya bir imtihan yeridir. Onun için bu dünyada gösterecekleri ekonomik faaliyetler de ahiretlerini kazanma amacına yöneliktir. Ahilik anlayışı son tahlilde Kur’an-ı Kerim ve İslam Peygamberi Hz. Muhammed (SAV)’in sünnetine dayandırılan ilkeleri ile İslâmi-Tasavvufi düşünce ve hayat sistemi içinde yol alır. Bu sebeple Ahilerde ekonomik faaliyetlerin temelinde İslâm ahlâkının belirleyici olduğunu ifade etmemiz gereklidir.
- ✓ Ahilikte ekonomik faaliyetlerde önce insanın ahlâklı olması önemlidir. Bunun için zaviyelerde teorik olarak gösterilen fütüvvet esaslarının hayata geçirilmesi istenir. Ahiliğe girebilmek için iki temel şart Müslüman olmak ve bir meslek sahibi olmaktır.

Ahiden beklenen Müslümanlığını eyleme dönüştürmesi yani imanın amale dönüşmesidir (Ceylan, 2012: 59-60).

Ahilikte ekonomi denince akla ilk gelen şüphesiz ki orta sandıklardır. Orta sandıklar esnafın, yoksulun, garibanın, düşkünün, engellinin, yuva kuracak kişinin kısacası darda kalıp da zor durumda olanın ihtiyaçlarını gidermek amaçlı kurulan yardımlaşma sistemidir. Ahiler, ekonomik anlamda yardımlaşma sistemlerini Orta Sandıklar aracılığıyla gerçekleştirmişlerdir. Orta Sandıklar o dönemde birer hayat kurtarıcı olarak faaliyet göstermiştir.

Dönemin bir sosyal güvenlik kurumu olarak çalışan (Uçma, 2011: 128) Orta Sandıklarının en önemli işlevi, üyelerini sıkıntılardan koruma, onlara yapmaya karar verdikleri işte malzeme temin etme ve çeşitli toplumsal risklerin zararlarını telafi etmede onlara yardımcı olma şeklinde özetlenebilir.

2.1.5.4. Ahiliğin Fonksiyonları

Ahilik teşkilatının oluşumunda ve yayılış tarzında Hoca Ahmet Yesevî, Fahrettin Razî ve fütüvvet hareketinin etkili olduğundan yukarıda bahsetmiştik.

Gerçekte bir lider teşkilat kurduğu zaman onun fikirleri kurulan teşkilatta kuşkusuz rol oynamaktadır ve liderin fikirleri teşkilatın prensipleri ve görevleri haline gelmektedir. İşte bu sebeptir ki Ahi Evran'ın fikirleri Ahiliğin fonksiyonları haline gelmiştir. Ahi Evran'ın sahip olduğu fikirlerin iyice benimsenmesi ancak çok fonksiyonlu bir teşkilat ile mümkündür. İşte Ahi Evran bu sebeple çok fonksiyonlu bir teşkilat oluşturma çabası içine girmiştir. Ahi Evran tarafından oluşturulan Ahilik teşkilatının fonksiyonları, dinî, ahlâkî, askerî, siyasî ve kültürel olmak üzere beşe ayrılmıştır (Erken, 2008: 66).

2.1.5.4.1. Dinî Fonksiyonları

Meslekî dayanışma ve oto-kontrol sistemin güzel bir şekilde işlediği Ahi birliklerinde meslek ahlâkî her şeyin üstünde tutulurdu. Çırac, kalfa ve ustalar birbirlerine karşı saygı ve sevgi ile hareket etmiş, aralarındaki ilişki adeta baba-evlat ilişkisi gibidir. Ahi birlikleri ahlâkî ve meslekî temeller üzerine inşa edilmiştir. Her “Ahi” nin bir ustaya bağlanması ve ustasının sanatının pirleri hakkında bilgi sahibi olup tutum ve hareketlerinde kendine onları örnek alması esastır. Ahilerin her şeyden önce yüksek ahlâk sahibi olan pirlere gönülden ve manen bağlı bulunmaları, sanat ve mesleklerinde meydana gelecek en küçük bir kusur yüzünden bile pirinin sevgisini kaybedeceği anlayışı hâkim kılınmıştır (Güllülü, 1977: 93; Uçma, 2011: 133).

Ahi birliklerinin dinî fonksiyonları ile ilgili şunları söylemek mümkündür: Her ne kadar tarikat organizasyonuna benzer bir yapılanma ile ortaya çıkmış olsa da, Ahilik müessesesi dinle ilişkileri bakımından tarikatlardan oldukça farklı özellikler göstermektedir. Tarikatlar doğrudan dini amaçlı organizasyonlardır ama Ahilik ekonomik amaçlara da bağlıdır. Ancak dolaylı da olsa bünyesinde bir takım dinî kuralları barındırmaktadır (Uçma, 2011: 134). Bu kurallar, Yüce Allah'ın koymuş olduğu kurallar olarak karşımıza çıkmaktadır ve Ahiler bu kurallara kayıtsız şartsız bağlılık göstermişlerdir, aynı zamanda İslamiyet'in emrettiği gibi Kur'an-ı Kerimde belirtilen şekilde yaşamaya gayret göstermişlerdir.

Ahilerin, Ahilik müessesesinde toplanmaları dinî bir gayenin gereğidir. O dönemin teşkilatlarında görülen ortak husus teşkilatların dinî fonksiyonlu oluşlarıdır. Bu sebeple Ahilik müessesesi de, dönemin teşkilatlanış modeline uygun olarak geliştirilmiş olup, dinî ayin ve erkâna önem veriyordu. Ahilik müessesesine girişte ve yükselmelerde yani Fetalıktan Ahiliğe, Ahilikten Şeyhliğe veya çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa geçişlerde birtakım dinî semboller ve ifadeler yer alıyordu. Ahilik müessesesi dinî fonksiyonu itibarıyla bir ahlak mektebi görevini yürüttüğü gibi bu teşkilat, mensuplarına İslâm ahlâkını da kazandırmaya çalışmıştır. Yapılan bütün faaliyetlerde doğruluğun aranması bunun başlıca göstergesidir (Erken, 2008: 67).

Sonuç itibarıyla denilebilir ki: Ahilik, İslamiyet'ten, Kur'an-ı Kerimden etkilenmiş ve Kur'an-ı Kerim'de belirtilen şekilde bir dini anlayış ve yaşayış geliştirmiştir.

2.1.5.4.2. Ahlâki Fonksiyonları

Yerleşik hayata geçtikleri halde göçebe örf ve âdetlerine bağlılıklarını devam ettiren Ahi birliklerinin en göze çarpan özelliklerinden biri, Türk aşiret değerleri ile yerleşik İslâmi hayat değerlerinin sentezi durumunda olan bir ahlak geliştirmiş olmalarıdır. Bu ahlâkın kuralları “açık” ve “kapalı”, “dışa” ve “içe” açık olmak üzere on iki emirden oluşmuştur (Uçma, 2011: 135).

Kapalı ve dışa ait olan emirler

- ✓ Şalvar ile ilgili emir: Gayr-i meşru ilişkilerden kaçınmayı gerektirir.
- ✓ Mide ile ilgili emir: Yasak olan yiyecek ve içeceklerden uzak durmayı gerektirir.
- ✓ Dille ilgili emir: Dedikodudan ve iftiradan uzak durmayı gerektirir.
- ✓ Kulak ve gözle ilgili emir: Kötü söz ve fiilleri işitmeyi ve görmeyi gerektirir.
- ✓ El ve ayakla ilgili emir: Kötülük yapmamayı gerektirir.

- ✓ Hırs/ihtirasla ilgili emir: Dünya nimetlerine düşkün olmamayı gerektirir (Gülerman ve Taştekil, 1993: 56; Güllülü, 1977: 94).

Açık ve içe ait olan altı emir ise şunlardır

- ✓ Cömertlik,
- ✓ Tevazu,
- ✓ Merhamet ve affetmek,
- ✓ Bencillikten uzak olma,
- ✓ Kerem (alıcenaplık ve alçak gönüllülük),
- ✓ Realizm (Gerçekçi olma, hayal âlemine dalmamak) (Gülerman ve Taştekil, 1993: 56; Güllülü, 1977: 95).

Ahiliğin ahlâki fonksiyonları ile ilgili şunları da söylemek mümkündür:

Ahi kişinin bir işi özellikle de iyi becerebildiği bir sanatı olmalıdır. Ancak işini/sanatını ve üretimini kanaat ve tevazu ölçüleri içerisinde, hırs ve tamahtan uzak bir şekilde sürdürmesi; çalışma ve kazancına günün ancak belli saatlerini ayırması; işe erken başlayıp işi zamanında bırakması gerekir.

Ahi, yeteneğine göre tek bir iş/sanat dalı ile uğraşmalıdır. Bu kural Ahilikte bir ahlâk kuralı olarak ele alınmıştır. Ahi, işinde doğru, güvenilir olmalı, emeğinden fazlasına göz dikmemelidir. Bu durum ise söyle açıklanabilir, Ahi kişi halkın ihtiyaç duyduğu malı doğru ve güvenilir bir şekilde üretmelidir ki Ahiliğin “doğruluk ve dürüstlük” ilkesi tam manasıyla yerine getirilmiş olsun. Bu durum ise karşımıza bir ahlak kuralı olarak çıkmaktadır.

Ahi, işinin ya da sanatının pirlerinden kendi ustasına kadar, büyüklerin tümüne içten bağlı olmalı, sanat ve davranışında onları örnek almalıdır. Ahi ahlâkının bu kuralı büyükleri örnek alıp onlara karşı saygılı olmayı gerektirmektedir. Ahi, geçiminden arta kalan kazancını fakirlere, yoksullara ve işsizlere yardım için sarf etmelidir. Bu kural ise Ahi ahlâkında dayanışmayı emretmektedir (Gülerman ve Taştekil, 1993: 57; Güllülü, 1977: 102; Uçma, 2011: 137).

2.1.5.4.3. Askeri Fonksiyonları

Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslâmlaşmasında çok önemli rol oynayan Ahilik müessesesi, görevini ancak askeri hususları da bünyesine toplamakla yerine getirebilirdi. Ahiler cihat ülküsüne sahip olduklarından dolayı askeri özelliklere de sahiptiler. Onlar

devlet fetihle meşgul olurken içeride asayiş ve güvenliği sağlıyorlardı. Ahilik müessesesinin askeri fonksiyonu, Osmanlı Beyliğinin devletleşmeden ve müesseseseleşmeden önceki devrine rastlamaktadır. Ahilerin sahip oldukları askeri güç, nizami bir ordu kuvveti değildi. Ahiler başlarında reisleri oldukları halde ayaklanmalara ve karışıklıklara karşı mücadele ederek bu gibi durumları engellemeye gayret etmişlerdir (Burak, 2012: 761; Erken, 2008: 68).

Ahilerin askeri bir fonksiyon icra ettikleri; Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda oynadıkları rol ile daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

2.1.5.4.4. Siyasi Fonksiyonları

Ahilik, dini, ahlâki hayatta önemli konuma sahip olduğu gibi siyasi hayatta da önemli bir konuma sahip olmuştur. Her zaman devletin yanında yer alarak devlet müessesesinin iyi işlemesine yardımcı olan bu teşkilat işlerini aksatacak herhangi bir durumdan özellikle kaçınmayı kendisine ilke edinmiştir (Gülerman ve Taştekil, 1993: 63).

Ahiliğin etkili olduğu dönemlerde siyasi fonksiyonunun olması olağan bir durumdur. Çünkü o dönemlerde sultanlar ve beyler güçlerini muhafaza etmek ve itibarlarını devam ettirmek için tarikat pirlерinin güçlerinden istifade etmeye çalışmışlardır (Erken, 2008: 69). İşte bu pirlерden bir tanesi de Ahilik teşkilatının kurucusu Ahi Evran'dır.

Devlet otoritesinin zayıfladığı yerlerde Ahiler'in siyasi fonksiyonu daha da açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu esnasında meydana gelen yönetim kademelerinde genellikle Ahiler görevlendirilmiştir (Gülerman ve Taştekil, 1993: 63-64; Güllülü, 1977: 119).

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu tamamlandıktan ve devlet kademeleri oluşturulduktan sonra, Ahilerin siyasi fonksiyonları azalarak faaliyetlerini ekonomik olarak esnaf kesiminde devam ettirmişlerdir (Erken, 2008: 69).

Sonuç olarak denilebilir ki; Ahiliğin siyasi fonksiyonu dönemin şartlarına göre değişkenlik göstermiştir. Ahilerin siyasi fonksiyonları zamanla azalmış ama Ahiler merkezi idarenin zayıfladığı anlarda ise siyasi fonksiyonlarını artırarak devlet idaresine de müdahale etmeyi elden bırakmamışlardır.

2.1.5.4.5. Kültürel Fonksiyonları

Ahilik müessesesinde kültürel faaliyetlerin olduğu bilinen bir husustur. Tezgâh başında ve atölyelerde sanat öğrenen teşkilat mensupları, zaviyelerde de diğer eğitimlerini tamamlayıp, toplum içerisinde kabul edilebilir davranışlara sahip oluyorlardı (Burak, 2012: 762; Erken, 2008: 71; Gülerman ve Taştekil, 1993: 61; Uçma, 2011: 14).

Ahiliğin kültürel fonksiyonu daha çok eğitimin konusu olduğundan daha geniş bir şekilde eğitim ile ilgili bölümde bahsedilecektir.

2.1.5.5. Ahilik Teşkilatında Eğitim Sistemi

2.1.5.5.1. Ahilik Eğitim Sisteminin Temel Esas ve Gayeleri

Ahilik teşkilatının amacı toplumu kendi yapısı ve düşünce sistemi içerisinde şekillendirmektir. Eğitimin devlet görevi kabul edilmediği bir dönemde, tarikat yönü de bulunan Ahi birliklerinin amaçlarını gerçekleştirebilmek için mensuplarının eğitimlerini sağlamaları şarttır. Çünkü tarikata girebilmek için eğitim görmek gerekiyordu (Ceylan, 2012: 67; Ekinci, 1990: 35; Ekinci, 2011: 114).

Ahi birlikleri bu eğitim faaliyetlerini, İslâm dininin esaslarına göre düzenlemişlerdir. İslâm dini fertten bu dünya ile meşgul olunurken öteki dünya ile de meşgul olunmasını istemiş, ahiretin bu dünyada kazanılacağını beyan etmiştir. Ahi birliklerinin eğitim ve öğretim faaliyetlerini incelediğimizde karşımıza genel olarak; İslâm eğitiminin prensipleri, faaliyet sahası ve gayesi çıkmaktadır. Ahi birliklerinin eğitimi de İslâm eğitiminin bütünlüğü içerisinde değerlendirilmelidir. Ahi birliklerinin eğitimi; bilen her zaman bilmeyene örnek olup onun elinden tutması biçiminde karşımıza çıkmaktadır (Ceylan, 2012: 67; Erken, 2008: 102).

İslâm eğitimi ikili bir amaç gütmüş ve eğitimin başlıca hedefi olarak bireye İslâm inancını öğretmek ve bu dünyada Allah'ın emir ve yasaklarına uygun hareket ederek, süreli hayat için hazırlanmaya ve bireyi Allah'ın rızasını kazanmaya yöneltmiştir (Ceylan, 2012: 68; Ekinci, 1990: 35; Ekinci, 2011: 114).

Ahi birliklerinde eğitim alan mensuplar, öğrendiği meslekî, dinî ve ahlâkî kuralları tatbik ederek toplum içinde örnek şahsiyet olmuşlardır. Ayrıca bu tür eğitim sonucunda yetişen kişi, dinî ve ahlâkî esasların eğitim öğretim yoluyla halka benimsetmiştir (Demir, 2002: 390; Duman, 2012: 185; Köksal, 2008: 114).

Bu bilgilerden hareketle Ahilik eğitimi, dünya ve ahirette İslâm dininin esaslarına uygun bir şekilde yaşama gayesi güden “İyi İnsan” yetiştirme sanatı olarak tarif edilebilir.

Ahilik Teşkilatı'nın eğitim ve öğretim amaçları hakkında şunları söylemek mümkündür:

- ✓ İnsanı mükemmelleştirme,
- ✓ Bireyi hayata hazırlama,
- ✓ Davranışlarında dengeli hareket etmesini bilen, çevresine uyum sağlayabilen ve başkalarının hakkını gözeten birey yetiştirme,
- ✓ Mensuplarını bir mesleğe sahip olan bireyler şeklinde yetiştirme,
- ✓ Bireye kendini tanıma yolunu gösterme,
- ✓ Bireydeki gizli kabiliyetleri ortaya çıkarma ve bu kabiliyetlere yön verme,
- ✓ Allah'a kul, Peygamber Efendimize ümmet olma bilincinde olmak ve buna göre yaşamak şeklinde sıralanabilir (Ceylan, 2012: 68; Erken, 2008: 103).

Ahi birliklerinin gayelerine ve yukarıda bahsedilen İslâm eğitiminin esaslarına uygun olarak kurdukları ve geliştirdikleri eğitim sisteminin karakteristik özellikleri hakkında da şunlar söylenebilir:

- ✓ İnsan bir bütün olarak ele alınmış; insana mesleki, dinî ve ahlâki bilgiler bir bütünlük içerisinde verilmiştir,
- ✓ İş başında yapılan pratik eğitimin, iş dışında yapılan eğitimle bütünleşmesi sağlanmıştır,
- ✓ Eğitim; belli bir noktada tamamlanan değil, ömür boyu süren bir faaliyet olarak ele alınmıştır,
- ✓ Köylere kadar uzanan bir teşkilat kurulmuştur,
- ✓ Sistem ahilik ilkelerine uymayı kabul eden herkese açıktır,
- ✓ Derslerin yetkili kişiler tarafından verilmesi esastır,
- ✓ Eğitimden herkes ücretsiz olarak faydalanmaktadır (Ekinci, 1990: 36-37; Ekinci, 2011: 115; Gündüz, 2012: 237-238).

Ahilikte İslâm prensiplerine uygun bir şekilde eğitim anlayışı olduğu gibi ayrıca İş başında ve İş dışında olmak üzere de eğitim yapılırdı. Ahilikte hayat boyu öğrenmek esastı. Şimdi biraz da iş başında ve iş dışında eğitim sisteminden bahsedelim.

2.1.5.5.2. Ahilerin Eğitim Faaliyetleri

2.1.5.5.2.1. İş Dışında (Tekke ve Zaviyelerde) Eğitim

Genel eğitim niteliğinde olup bireyi geliştirmeye yöneliktir. Bireye, insanca yaşayış ve davranış niteliklerini kazandırmayı ön gören bu eğitim anlayışında hem dünyevi hem de uhrevi bilgiler öğretilerek, bireye henüz dünyada iken ahiretini kazanabilme yolları gösterilmiştir (Soykut, 1971: 101).

Bireye burada ilk eğitimi veren kişilere muallim denirdi. İlmî sahada söz sahibi olan müderris ve kadılara da ders verilirdi. Dini ve ilmi bilgiler yanında güzel konuşma, örgütsel kural ve gelenekler, temizlik, doğruluk ve dürüstlük gibi genel konuların yanı sıra şiir, ilahi, silah kullanma, ata binme gibi sanatsal, edebi ve sportif etkinlikler de yer almaktadır. Gençlerin yeteneklerini geliştirmek adına güzel yazma, musiki dersleri, davranış kaideleri de verilirdi (Demir, 1998: 19; Demir, 2002: 391; Doğan, 2006: 4).

Ahilere göre eğitimden hatta her şeyden önce daha önemli bir mesele vardı ki; o da iyi bir insan olmaktı. İyi bir insan olabilmek için iyi bir Müslüman olmak gerekirdi. Bunun için de yukarıda bahsettiğimiz gibi öncelikle bireye İslâm esasları, okuma-yazma, insanlık terbiyesi, temizlik, teşkilâtın düzeni ve geleneği, ilahiler, şiirler öğretilirdi. Bunun anlamı ise şu şekilde sıralanmaktadır:

- ✓ Bireye cimrilik ve tamah kapısını bağlatıp cömertlik kapısını açtırmak,
- ✓ Zulüm kapısını bağlatıp iyilik kapısını açtırmak,
- ✓ Hırs kapısını bağlatıp kanaat kapısını açtırmak,
- ✓ Halktan bir şey umma kapısını bağlatıp sadece Haktan bir şeyler bekleme kapısını açtırmak,
- ✓ Saçmalıklar kapısını bağlatıp Allah'ı anıp güzel konuşma kapısını açtırmak,
- ✓ Şeytanca işler kapısını bağlatıp Allaha teslimiyet kapısını açtırmak (Ceylan, 2012: 69).

Ahilikte Açık-Kapalı Durumlar

Ahilik teşkilatına göre Ahi'nin yerine göre açık ve kapalı olan önemli durumları vardır.

Bu durumları şu şekilde belirtmek mümkündür:

1. Açık Olan Durumlar

- ✓ Ahi kişinin eli açık olmalı; cömert olmalı,

- ✓ Kapısı açık olmalı; konuk sever olmalı,
- ✓ Sofrası açık olmalı; yoksullara ve muhtaçlara yemek yedirebilmeli.

2. Kapalı Olan Durumlar

- ✓ Eline dikkat etmeli; hırsızlık, barbarlık ve kötülük yapmamalı,
- ✓ Diline dikkat etmeli; yalan söylememeli, dedikodu, yapmamalı ve küfür etmemeli,
- ✓ Beline dikkat etmeli; başkasının namusuna ve onuruna dokunmamak için (Ahiyeva, 2008: 58; Anadolu, 2001: 63; Beyaz, 2012: 932; Ceylan, 2012: 55, 69; Demir, 2002: 394; Duman, 2012: 183; Düşkün, 2012: 220; Ekinci, 2011: 52; Gülvahaboğlu, 1977: 214; Kurtoğlu, 2008: 708; Şapolyo, 1967: 28; Uçma, 2011: 139).

İş dışındaki eğitim bireye genel bilgiler vermektedir. Şehirlerde eğitimin ilk kademesini bu müessese teşkil ederek esnafın ilköğretimi zaviye içerisinde gerçekleştirilmiştir (Gündüz, 2012: 235). Ahiler veya muallimler verdikleri eğitim sırasında, söz tutmamak, gammazlık, gıybet, cimrilik, ayıp ve kusur araştırmak, emanete hıyanet etmek, yalan söylemek, katı gönüllü olmak, sarhoş edici içkiler içmek, haram yemek gibi kötü davranışları engellemeye çalışmışlardır (Ceylan, 2012: 69).

2.1.5.5.2.2. İş Başında Eğitim

Ahilik müessesesindeki, mesleki eğitimde izlenen iş başında eğitim metodunun bir diğer adı da “usta-çırak” eğitim metodudur. Ahiliğe girenler aynı zamanda çırak sınıfından sayılır ve bir ustanın yanında meslek öğrenmeye gayret ederler (Erken, 2008: 113).

Çırakları eğiten usta (öğretmen), daha önce çalıştığı iş yerlerinde mesleğini öğrendiğine dair, bağlı bulunduğu birliğinden bir diploma ve iş yeri açma izni almış kimselerdir. Bir kişinin usta olabilmesi ve kendi iş yerini açabilmesi için birbirinden farklı öğrenim kademelerini geçmiş olması gerekirdi. Kişinin Ahi birliğine üye olması ve burada eğitim görebilmesi için kesinlikle bir sanatı ya da mesleği olması gerekirdi. Boş gezenler ve bir işi olmayanlar Ahiliğe kabul edilmedikleri gibi bu kişilere toplumda da itibar edilmezdi. Bu sebeptendir ki Ahi birliğine üye olacak kişilerin belirli bir eğitimi almış olmaları şarttı (Demir, 1998: 25; Demir, 2002: 399).

Ahi birliklerinde, bir kişinin mesleki hayatının ilk aşaması yamaklıktır. En fazla 10 yaşında olan çocuklarının velileri tarafından bir ustanın yanına sanat öğrenme maksatlı verilmeleri ile yamaklık dönemi başlardı. İlk zamanlar yamak ve çırakların okuyup yazmalarına özen gösterilirdi. İki sene karşılık beklemeksizin yamaklık edenler özel bir törenle çıraklığa yükselirdi. Çıraklık dönemi her meslekte farklılık göstermektedir. Çırak

ustasına itaat etmek ve ustası da çırağa mesleğinin bütün incelikleri ile beraber iş hayatı için gerekli bilgileri öğretmekle yükümlüydü. Çıraklık süresini tamamlayan kişinin, meslekte önemli derecede yetiştiği ve ahlâken de olgunlaştığı ustası tarafından fark edilip teşkilâta bildirildikten sonra ustalık töreni yapılırdı. Bu törende usta, yetiştirdiği kalfasına dua ettikten sonra bilgelerin dediklerini, şeyhin öğütlerini, benim sözlerimi tutmazsan, ana, baba, hoca ve usta hakkını gözetmezsen, halka zulmedersen, yetim hakkı yersen, Allah'ın yasaklarından sakınmazsan yirmi tırnağım ahirette boynuna saplansın derdi (Ceylan, 2012: 70).

Sonuç olarak şunları söylemek mümkündür: Hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için yarın ölecekmiş gibi ahiret için yaşayan Ahiler, sadece bir esnaf teşkilatı değil toplumu eğitip toplumun idealleri doğrultusunda çalışmayı kendilerine ilke edinen, Hakkın rızasını gözetip Halka hizmet eden bir kültür ve medeniyet hareketidir.

2.1.5.6. Ahilik Teşkilatında Törenler

Törenler, ilgili oldukları konuların yapısını ve felsefesini, göze, kulağa, kalbe hitap edecek bir biçimde şekillendiren hareketli gösterilerdir. Dinlendirici, düşündürücü özellikleri olan Ahi törenlerinin çok anlamlı ve kapsamlı özellikleri vardır (Ekinci, 1990: 118).

Ahilik teşkilatında törenler, Ahilikte mesleki hiyerarşi olan “çırak-kalfa-usta” bunlardan herhangi birine geçiş esnasında gerçekleştirilirdi. Mesleki anlamda ilerleyen çırak önce kalfalığa, kalfalıkta da belirli bir olgunluk ve başarıyı gösterdikten sonra ustalığa terfi edilirdi. Tabi bu terfi edilişler belirli bir tören ve belirli bir hazırlıklar çerçevesinde gerçekleştirilirdi.

Bu hazırlıklar hakkında ise şunları söylemek mümkündür:

Törene giriş esnasında önce adayın başı tıraş edilir, adaya tövbe ve telkin verilir, dualar okunur, taç, hırka ve şalvar giydirilir. Adaya yol atası verilir. Şed (Güzel, 2012: 7-8) veya peştamal kuşatılır, tuğ ve bayrak verilip seccadeye gidilir, helva pişirilir, birbirlerine lokma ikram ederler ve bir şehirden başka bir şehre helva gönderirler. Bunun anlamı şudur: Ahilik törenlerinin gerçekleştiğinin göstergesidir. Böylece kişi uzun yıllar denenip törenlerden de geçirildikten sonra en olgun bir Ahi haline gelmiş olur (Çağatay, 1997: 160).

Törende bulundurulması gereken olmazsa olmazlardan biri peştamaldır. Peştamal ustalık izni verilecek kalfa ya da kalfalar sayısına göre dürülüp hazırlanır. Bunun içindir ki

peştamal önce uzun tarafından beşe sonra da dar tarafından üçe katlanmalıdır. Peştemalı beşe katlamakla beş vakit namazına, beş büyük Peygambere, beş büyük fazilete (sevgi, acıma, bağışlama, cömertlik, fedakârlık) ve Hz. Muhammed (SAV), Hz. Fatma, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e dikkat çekilmiş olunur. Peştemalı üçe katlamakla ise “şeriat, ahlak, tarikat” hatırlatılmak istenir (Soykut, 1980: 40). Ahilik teşkilatındaki törenleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

2.1.5.6.1. Çıraklık Töreni (Yol atası ve yol kardeşi edinme töreni)

İki yıl bir ustanın yanında hiçbir şekilde ücret beklentisi olmadan çalışan yamaklar özel bir törenle çıraklığa terfi edilirdi.

Bu tören için çırak adayı ile velisi, ustası (yol atası) ve kalfaları (yol kardeşleri), sabah namazından sonra esnaf şeyhinin dükkânında toplanırlardı. Ustası çırağın işine bağlılığı ve kabiliyetleri hakkında açıklamalarda bulunur daha sonra velisi tarafından esnaf vakfına üzerinde esnaf vakfidir ibaresi yazılı bir bakır kap hediye edilirdi. Esnaf başkanı çocuğun sırtını sıvazlar, namazına ve işine doğru bir şekilde devam etmesini, ustasına, kalfasına ve ailesine itaat etmesini, yalan söylememesini nasihat eder ve kendisine ustası tarafından verilecek haftalık ücreti tayin ederdi. Bu ücretin iki haftalık tutarı, çırağın ustası tarafından esnaf sandığına “terfi harcı” olarak yatırılır böylece kişi yamaklıktan çıraklığa terfi etmiş olurdu (Anadol, 2001: 98; Çağatay, 1997: 161; Ekinci, 2011: 118; Erken, 2008: 121; Güllülü, 1977: 159; Kanat, 2008: 566).

2.1.5.6.2. Kalfalık Töreni (Yol sahibi olma töreni)

Çırak, bağlı bulunduğu sanat kolunda çıraklık dönemini başarıyla tamamlarsa kalfalığa yükselme hakkını kazanır. Çıraklıktan kalfalığa geçiş yine bir törenle gerçekleştirilir. Kalfalığa yükseltme törenine aynı zamanda yol sahibi olma töreni de denilmektedir.

Yol sahibi olma töreninde, töreni nakib yönetir. Kalfa olacak kişi, kalfalık alametleri olan şed bağlama ve kuşak kuşanmaya hak kazanmış olur. Törende kalfa adayı şed bağlar ve kuşak kuşanır. Bu törenin çıraklık töreninden en önemli farkı, o sanat dalının nakibi kalfa adayı için etraftaki ustalara hitaben; Azizler bu müridin iradetine ne buyurursunuz (Güllülü, 1977: 161) şeklindeki bir ifade ile fikir danışmasıdır. Etraftaki ustalara danışmasının başlıca sebebi kalfa olacak kişinin kısmen de olsa ustasından ayrı olarak tek başına hareket etme vasfını kazanmasıdır (Ekinci, 2011: 119; Erken, 2008: 123;

Gülerman ve Taştekil, 1993: 17; Güllülü, 1977: 161; Kanat, 2008: 567) etraftaki ustalara fikir danışılıp olumlu cevap alınınca çırak kalfalık sınıfına yükselmiş olurdu.

2.1.5.6.3. Ustalık Töreni (İcazet töreni)

Ahilik teşkilatında ustalık (İcazet) törenleri genellikle ilkbahar mevsiminde yapılırdı. Kalfalık süresini başarıyla tamamlamış ve ustalık becerilerine sahip olmuş kişi ustalığa hak kazanırdı. Özellikle usta kalfasının olgunlaştığına kanaat getirir ise ustalığını teklif eder. Ustalığa yükselme töreni de diğer törende olduğu gibi, nakib tarafından idare edilirdi.

Ustalık töreni şu şekilde yapılır. Törene bütün nakipler ve ustalar çağırılır. Bunlar iki halka oluşturur. Ön sırada nakipler, arka sırada ise ustalar oturur. Müftü ve kadı da törende yer alır. Ticaret ahlâkı ile ilgili ayet ve hadisler müftü tarafından okunduktan sonra, usta olacak kalfa, sağında nakib solunda ustası olduğu halde meclise girerler, meclistekilerini selamlar. Müftünün işaretini üzerine imam dua okuyarak tören başlatılır. Nakib ayağa kalkarak yeni ustayı yanına çağırır, ona fütüvvetin gerekliliklerini saydıktan sonra ona doğru doğruluk, sadakat, müşteriye saygı, malına hile karıştırmamak vb. konularda kendisine nasihat eder. Daha sonra usta adayının ustası söz alır ve kendini yetiştirmek gayesiyle elinden gelen bütün gayreti harcadığını, buna Allah'ın şahit olduğunu belirterek, kalfasının usta olmaya layık olduğunu ve onun her halinden memnun olduğunu ifade eder.

Usta kalfasına dua ederek öğütler verir ve şöyle der: Âlimlerin dediklerini, nakiblerin öğütlerini, benim sözlerimi tutmazsan ana, baba, hoca ve usta hakkına riayet etmezsen, halka zulüm edersen, yetim hakkını alırsan ve Allah'ın yasaklarından sakınmazsan hakkım haram olsun. Bu dua ve nasihatlerden sonra, usta kalfasının peştamalını çıkarıp, kendi eliyle ona ustalık peştamalını kuşatır. Bütün bu yapılanlardan sonra, dua edilir, yeni usta meclisteki büyüklerin elini teker teker öper, onların dualarını alır ve böylece tören sona ermiş olur (Gülerman ve Taştekil, 1993: 18-19; Güllülü, 1977: 162; Erken, 2008: 124-125; Ekinci, 2011: 119-121; Kanat, 2008: 568-570).

Ustalık Töreninde ustanın, usta adayına verdiği son öğütlerden bahsedecek olursak şunları söylemek mümkündür:

Ey oğul güzel ahlâk ve akl-ı selimden dışarı adım atma, nefesine ve şeytana uyma, haramdan her zaman uzak dur, sünnetleri ihmal etme, elinle koymadığını sakın ola götürme, kimsenin sanatına tamah etme, kimsenin ehline kötü gözle bakma, kimseye kibir,

düşmanlık besleme, cimrilik yapma, haset etme, her kimin ayıbını görürsen muhakkak ört, dünyaya karşı aşırı muhabbet gösterme, senden büyüğün yanına git ve ona hürmet et, hizmette bulun, bir elin kazancını ihtiyaç için, diğer elin kazancını ahiretin için fakir fukaraya sarf et, hayır işlerde elinden geleni yapmakta kusur etme, oğul, hak al hak ver, kimseye dediğinden eksik verme ki Yüce Allah kazancına ve ömrüne bereket versin, teraziyi eline aldığın zaman hep ahiret terazisini hatırla, harama bakma, haram yeme, haram içme, doğru sabırlı ve dayanıklı ol, yalan asla söyleme (Doğan, 2006: 189).

Ahilik teşkilatında törenler, bireylerin mesleki ve kişilik olgunluk durumuna göre yukarıda bahsedildiği gibi “çırak-kalfa-usta” olmak üzere üç farklı aşamada gerçekleşmiştir.

2.1.5.7. Ahilik Teşkilatında Denetim ve Ceza

Ahilik teşkilatında kurulan denetim ve ceza sistemi ile üyelerin meslek ahlâkına uygun tutum ve davranış içinde bulunup bulunmadıkları teşkilat idarecileri tarafından sıkı bir şekilde denetlenir, kurallara aykırı hareket edenler kendilerine ders ve diğer esnafa ibret olacak bir şekilde cezalandırılırdı (Ekinci, 1990: 34). Bu cezalar, bozuk mal üreten, tüketiciyi aldatan, yüksek fiyatla mal satan esnaf veya sanatkâra verilirdi (Demir, 1998: 33).

Ahilik teşkilatında önemli durumlardan bir tanesi de şikâyet mekanizması idi. Aynı mesleği icra eden esnaflardan biri diğerinden şikâyetçi ise, davayı kendi yiğitbaşısı nezdinde açardı. Eğer esnaf olmayanlardan biri herhangi bir esnaftan şikâyetçi ise, davayı şikâyetçi olduğu esnafın yiğitbaşısına yapardı. Bir esnaf, başka meslekten olan birinden şikâyetçi ise ve taraflardan biri debbağ (deri tabaklayıcısı) esnafından ise davayı debbağ yiğitbaşısına arz ederdi. Çünkü debbağların pirlерinin Ahi Evran olması sebebiyle debbağ esnafı, diğer esnaflar üstünde ayrı bir otoriteye sahipti (Ekinci, 1990: 34; Soykut, 1971: 120; Uçma, 2011: 128-129).

Yiğitbaşısı, kendisine yapılan şikâyeti önce yetkisi açısından inceler, eğer daha üst makamlarca karara bağlanması gereken bir şikâyet ise, şikâyeti esnaf şeyhine gönderir (Ekinci, 1990: 34) ancak kendi yetkileri söz konusu şikâyete karar vermeye imkân sağlıyorsa, esnaf üyelerini toplar, onların huzurunda şikâyet konusunu inceler, onlarında düşüncelerini alarak kararını gerekçeleriyle birlikte bildirirdi. Konusu fazla önem taşımayan basit şikâyetlerde ise, yiğitbaşısının böyle bir toplantı yapmasına gerek kalmaksızın doğrudan karar verme yetkisi bulunurdu (Gülerman ve Taştekil, 1993: 20).

Tabi yiğitbaşının konusu basit olan ve karara bağlamış olduğu şikâyetlere esnafın itiraz hakkı vardır. Esnaf, üst makam nezdinde bu şikâyetlere itiraz edebilmekteydi ve son itiraz makamı ise Büyük Meclis'in başkanı olan Ahi Baba vekili idi.

Ahilik teşkilatında bir diğer önemli konu idarecilerin denetimi konusudur. İdarecilerin denetimi ise yukarıda oluşumundan bahsetmiş olduğumuz Büyük Meclis tarafından yapılırdı. Büyük Meclis esnaf şeyhlerinin yıllık hesaplarını denetler ve onlar hakkındaki şikâyetleri incelerdi. Bu meclis suçlu bulduğu kişiyi görevinden azlederdi. Ahilik teşkilatı, esnaf ve sanatkârların mesleki kurallara uymalarını sağlama amacıyla belirlediği cezaların çok ağır suçlar için öngörülenler dışında aşağılayıcı ve onur kırıcı olmamasına dikkat ederdi. Dolayısıyla verilen cezaların uzlaştırıcı, ıslah edici ve eğitici yanı ağır basardı. Küçük suçlarda davalıya “özür diletmek, çay ya da kahve ısmarlatmak” gibi cezalar verilirdi (Ekinci, 1990: 35; Gülerman ve Taştekil, 1993: 20; Uçma, 2011: 129).

Suçun büyüklüğüne göre davalıya aşağıdaki cezalardan biri verilirdi:

- ✓ Suç işleyen kişiyi masraf ve ikram yapmaya mecbur etmek,
- ✓ Dükkân kapatmaya ve kurban kesmeye mecbur etmek,
- ✓ Hammadde dağıtımından mahrum bırakmak,
- ✓ Selamlaşmamak ve yardım etmemek,
- ✓ Geçici ya da daimi olarak Ahilik teşkilatından ihraç etmek (Soykut, 1971: 120; Uçma, 2011: 129).

En ağır ve en etkili ceza şüphesiz ki teşkilattan geçici ya da daimi uzaklaştırma cezasıdır. Kaynaklarda “Yolsuz cezası” olarak adlandırılan bu ceza bozuk ya da kalitesiz mal üreten, tüketiciyi aldatan esnafa uygulanırdı. Bu ceza şu şekilde uygulanırdı: Yiğitbaşı kendisine “yolsuz cezası” verilecek esnafın iş yerine gider, diğer esnaf ve halkın gözü önünde yolsuz cezası verilecek esnafın dükkânını kilitler ve dükkân sahibinin sağ ayağındaki pabucu çıkarıp iş yerinin damına atardı. Böylece bu esnafın Ahilik kurallarına aykırı davrandığı ve “yolsuzluk” yaptığı ilân edilirdi. Bu uygulama ahilikte “**pabucu dama atılma**” şeklinde bilinirdi (Soykut, 1971: 120). Bu sembolik uygulama fiilen yürürlükten kalkmış olsa bile halk arasında “pabucu dama atıldı” deyimine kaynaklık etmeye devam etmektedir. Pabucu dama atılan esnafın teşkilatla tüm ilişkisi kesilir, sahip olduğu tüm ayrıcalıklar elinden alınırdı. Böylelikle pabucu dama atılan esnaf mesleğini sürdürme şansını ebediyen yitirmiş olurdu ki bu ceza o esnaf ya da sanatkâr için ölümden beterdi (Demir, 1998: 34; Demir, 2000: 396; Uçma, 2011: 130).

Son olarak esnafların uymaları gereken hususları da şu şekilde sıralamak mümkündür:

- ✓ Fırıncıların ekmeği, pidecilerin pidesi, çörekçilerin çöreği kontrol edilmeli, çığ, siyah, ekşimiş, eksik ve bozuk olmamasına dikkat edilmelidir. Eğer bunlardan biri ile karşılaşılırsa fırıncılar hemen ikaz edilip gereken cezai işlem yapılmalıdır,
- ✓ Kasaplar, koyunu keçiden, erkeği, dışiden ayırt edebilecek kimseler olmalıdır. Tespit edilmiş narh (fiyat) üzerinden et bulundurup aksi davranışlar yapanlar cezalandırılmalıdır,
- ✓ Aşçıların pişirdikleri yemekler lezzetli olmalı çığ, tuzlu ve yavan olmamalıdır. Kâseleri, kazanları, kapları temiz, kalaylı bulunmalı, önlükleri temiz olmalı bu kurallara uymayanlar cezalandırılmalıdır,
- ✓ Müşteriye eksik tartıp verenler cezalandırılmalı, terazi kefelere ayarlı olmalıdır. İyi, kötü, sağlam ve çürük birbirine karıştırılmamalıdır,
- ✓ Gelen mal pazar yeri dışında karşılanıp alınmamalıdır. Böyle yapanlara gerekli cezai işlem uygulanmalıdır,
- ✓ Mahalle arasında arpa, buğday ve bunun dışında kontrolsüz mal satımı yasaktır. Yasağa uymayanlar cezalandırılmalıdır,
- ✓ Mumcular mumlarını çürük ve kokan yağdan yapmamalı, mumlar iyi olmalıdır,
- ✓ Boyacılar kaliteli boya kullanıp, boyalı eşyaları yol üstüne bırakmamalıdır,
- ✓ Damgasız ölçü ve tartı aleti kullanılmamalıdır,
- ✓ Berberler ustura, havlu ve peçetelerini her zaman temiz tutmalıdır (Çalışkan ve İkiz, 1993: 74-77).

Ahilik teşkilatında bütün esnafın kurallara uyup uymadıkları düzenli bir şekilde kontrol edilip kurallara uyanlar ve uymayanlar tespit edilmiştir. Kurallara uymayanlar yukarıda da bahsettiğimiz gibi gerekli cezai işleme tabi tutulmaktadır hatta kurallara uymayıp daha da ileri gidenler ise teşkilattan yüz kızartıcı (pabucu dama atılıp) bir şekilde ihraç edilmektedir bu durum ise o esnaf için ölümden daha da beterdir.

2.1.6. Ahiliğin Çözülmesi Ve Dağılması

Kuruluşundan ve tarihsel sürecinden bahsettiğimiz Ahilik teşkilatı XVI. yüzyılın sonlarından itibaren yavaş yavaş çözülmeye ve dağılmaya başladı (Ekinci, 2011: 125). Özellikle bu dağılma XVI. yüzyılın sonlarında Batı sanayi ürünlerinin Osmanlı pazarlarını yavaş yavaş kaplamaya başlaması ile ortaya çıktı. Bu durumun sonucunda Müslüman-Türk

esnaf bir yandan hammadde sıkıntısı çekerken, bir yandan da ürettiği eşyaya alıcı bulamamaya başladı (Ekinci, 1990: 54; Güllülü, 1977: 164; Uçma, 2011: 57).

Tabii bir de Osmanlı Devleti'nin bu tarihten itibaren artık eski gücünde olmaması, devletin gücünün giderek zayıflamaya başlaması ile birlikte toplumsal dengeler bozulmuş, buna bağlı olarak da Ahilik teşkilatı bu olumsuz gelişmelerden nasibini almıştır. Devletin zamanla Ahilere gereken desteği göstermemesi teşkilatın çözülüp dağılmasına sebep olmuştur. Batının büyük sanayi ile fabrikalarında yapılan mallar yerli küçük tezgâhlarda yerini almaya başlayınca Ahilik teşkilatı gittikçe kaybolmaya başladı (Odabaşı, 2008: 36).

Ahilik teşkilatının dağılıp çözülme nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- ✓ Müslüman-Türk Esnafın ürettiği malların yabancılar tarafından yüksek ücretle, işlenmeden hammadde olarak satın alınması; yerli usta ve tezgâhların hammadde bulamaması,
- ✓ Çok üretim ve kazanç uğruna insan onurunun rencide edilmesi, üretenden çok üretilene önem verilmeye başlanması,
- ✓ Seçim sistemi yerine tayin sisteminin gelmesi (yiğitbaşlıların atama usulü), esnafın sevmediği kişilerin esnafın başına idareci olmaları,
- ✓ Ahilik edep ve ahlâk anlayışı yerine dünya refahını en kısa yoldan elde etme anlayışının yaygınlaşmaya başlaması,
- ✓ Kapitulasyonların çözülmeyi hızlandırmaya başlaması,
- ✓ Çeşitli mallarda yerli üretimin yetersiz kalması, hammadde Batı'ya satıldığı için azalınca, fiyatların yükselmesi, üretimi daralttı ve rekabet yükseldi,
- ✓ Batı sanayi karşısında yerli üretim gerileyince, Osmanlı toplum yapısı içerisinde esnaf ve sanatkârlar arasına yeni bir iç ticarete yönelen müteşebbis sermaye grubu meydana geldi. Köyden şehre göçenlerden meslek değiştirenler oldu,
- ✓ İmparatorluğun Kanuni'den sonra duraklama ve daha sonraları da gerileme sürecine girmesiyle birlikte, savaşlarda aldığı yenilgiler sonucunda, savaşlardan elde edilen ganimet gelirlerinin kesilmesi ve savaşların inanılmaz maliyetinin, esnafa konulan vergilerle karşılanmaya başlanması. Bu durumun zaten zor durumda olan esnaf ve sanatkârın yıkılış sürecini iyiden iyiye hızlandırdığı söylenebilir.
- ✓ Ahi birliklerinin yeterince maharet ve ahlâki değerlere sahip olmalarına rağmen, o dönemlerde Avrupa'da meydana gelen "sanayileşme" hamlesine ayak uyduramaması ve makineli üretime geçememesi. Bunun sonucu olarak, batının makineli

üretiminden geçen ve daha ucuz ürünler karşısında, emek gücüne dayalı ve daha pahalı yerli esnafın ürünleri ile daha fazla rekabet edemez duruma gelmesi,

- ✓ 1587 yılında hükümetin yeniçeri ve sipahi zümrelerine esnaflık hakkını tanımış olması. Bunların Ahi birliklerinin kurmuş olduğu düzeni de bozmaya çalışması,
- ✓ Ahi birliklerinin dağılıp çözülmesinin nedenlerinden biri de gedik usulüdür. Ahi birliklerine gedik usulünün girmesiyle birlikte üretimle emeğin ya da ustalıkla işyeri sahipliğinin birbirinden ayrılması ve gedik sahiplerinin giderek patronlaşması, söz konusu birlikleri iki ayrı çıkar grubuna dönüştürmekte ve işçi-işveren ilişkisi olarak değerlendirmek gereken, bir iç çatışmayı da beraberinde getirmektedir. 1720 yılında kurulup 1860 yılına kadar devam eden gedik usulü esnaf iç işlerine bağlanmak suretiyle devletin denetimine geçmiştir (Anadol, 2001: 118; Ceylan, 2012: 74; Çalışkan ve İkiz, 1993: 100; Doğan, 2006: 8-10; Ekinci, 1990: 128; Erdem, 2009: 90; Gülerman ve Taştekil, 1993: 35-38; Güllülü, 1977: 164-176; Uçma, 2011: 55-58).

Bu sayılan nedenler Ahilerin birliğini ve bütünlüğünü parçaladı. Bu nedenlere bağlı olarak Ahilik teşkilatı'nın zaman içerisinde disiplini iyice bozuldu böylece Ahi birlikleri çözülp dağıldı.

2.1.7. Konu İle İlgili Araştırmalar

2.1.7.1. Konuyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Günay tarafından yapılan (2003) "*Ahilikte Mesleki ve Sosyal Dayanışma*" adlı çalışmada (Demir, G. 1996; Ekinci, Y. 1990, Gölpınarlı, A. 1955; Güllülü, S. 1986; Kazıcı, Z. 1986 vd.) gibi çeşitli bakılarak, Ahilerin iktisadi ve idari yapısı, Ahi birliklerinde mesleki dayanışma ve finans organları, Ahilikte sosyal dayanışma kavramları hakkında genel bilgiler verilmiştir. Yapılan bu çalışmada bu yöntem takip edilerek Ahiliğin Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında ne gibi etkisinin olduğu hakkında bilgiler verilecektir.

Demir tarafından yapılan (2004) "*Ahilik, Ahi Evran-ı Veli ve Kırşehir'de Ahilik Kutlamaları*" adlı çalışmasında (Akdağ, M. 1999; Akyol, T. 1999; Anadol, C. 1991; Barkan, Ö. L. 1980 vd.) bakılarak Ahilik, Ahi Evran ve Ahilik teşkilatının öncesi olan Fütüvvet hareketi ve Kırşehir'de Ahilik kutlamalarına yer verilmiştir. Ahiliğin daha çok Anadolu Selçuklu dönemi ile ilişkisi bazında bilgiler verilerek daha çok Ahilik ve Fütüvvet ilişkisi üzerinde durulmuştur. Yapılan bu çalışmada bu yöntem takip edilerek Ahiliğin

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında ne gibi etkisinin olduğu hatta etkisinin olup olmadığı varsa nasıl bir etkisinin olduğu hakkında bilgiler verilecektir.

Temel tarafından yapılan (2007) "*Ahilik Teşkilatının Halkın Eğitim ve Öğretimindeki Rolü*" adlı çalışmada (Çağatay, N. 1997; Şahin, İ. 1988; Şeker, M. 1997; Turan, O. 1980; Uzunçarşılı, İ. H. 1982 vd.) kaynaklara bakılarak Ahiliğin Anadolu'da kurulması ve yayılması, Ertuğrul Gazi ve Ahi Evran ilişkisi ve Ahilik teşkilatı hakkında bilgiler verilmiştir. Yapılan bu çalışmada yöntem takip edilerek Ahiliğin Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında ne gibi etkisinin olduğu ile ilgili araştırma yapılacaktır.

Gelici tarafından yazılan (2007) "*Protestan İş Ahlâkı İle Ahilik İş Ahlâkının Karşılaştırılması*" isimli çalışmada (Çağatay, N. 1997; Erken, V. 1999; Güllülü, S. 1977; Tabakoğlu, A. 2003 vd.) kaynaklara bakılarak Ahilik ve Din, Ahilik ve İş Ahlâkı, Ahilik ve Fütüvvet Hareketi ile ilgili bilgiler verilmiştir. Yapılan bu çalışmada yer verilmeyen Ahiliğin tarihsel gelişimi, Ahi Evran-ı Veli ve Ahiliğin Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna olan etkisini çalışılacaktır.

Aslan tarafından yapılan (2013) "*Türkler'de İş Ahlâkı ve Geçmişten Günümüze Ahilik*" adlı çalışmada (Barkan, Ö.L. 1964; Demir, G. 1998; Gülerman, A., Taştekil, S. 1993 vd.) kaynaklardan hareketle Ahilik kavramı, kapsamı ve önemi, İş Ahlâkı ve tarihsel gelişimi, Ahiliğin tarihsel gelişimi hakkında genel bilgiler aktarılmıştır. Yapılan bu çalışmadaki yöntem takip edilerek Ahiliğin Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında ne gibi rolü olduğu ile ilgili araştırma yapılacaktır.

BÖLÜM. III

3.YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi ile ilgili olarak verilen toplanması, veri analizi, evren örnekleme ve elde edilen kaynaklar hakkında bilgiler verilecektir.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırma, tarihi bir araştırma olup nitel araştırmalardan doküman incelemesine dayanmaktadır. Nitel araştırmada, direk gözlem ve görüşmenin mümkün olmadığı hallerde veya araştırmanın geçerliliğini artırmak amacıyla, görüşme, gözlem ve yöntemlerin yanı sıra çalışılan araştırma problemiyle ilişkili yazılı ve görsel materyaller araştırmaya dahil edilebilir. Bu demektir ki doküman incelemesi veya analizi tek başına bir araştırma yöntemi olabildiği gibi diğer nitel yöntemlerin kullanıldığı durumlarda ek bilgi kaynağı olarak da işe yarayabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187).

3.2. ARAŞTIRMA EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Bu çalışmanın evreni Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarını (1300-1400) anlatan ilk dönem Osmanlı tarih kaynakları (kronikler) ve bu kaynaklar ile son dönemde yazılmış Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemini anlatan tarih kitaplarıdır. Örneklemi ise Ahiliğin Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna olan etkisidir.

3.3.VERİLERİN TOPLANMASI

Çalışmadaki tüm kaynaklar; Milli Kütüphane, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Üniversite Kütüphaneleri, çalışma ile ilgili kurumların kütüphaneleri ve İl Halk Kütüphanelerinin katalog taramalarından araştırmacı tarafından tek tek taranarak, ilk dönem Osmanlı kronikleri ve son dönem (çağdaş) Osmanlı tarihçileri şeklinde tasnif edilip ayrı ayrı geniş kapsamlı listeler haline dönüştürüldü. Bu ayrı ayrı taranan kaynak listeleri yukarıda belirtilen kütüphanelere gidilerek oralardan elde edildi.

3.4.VERİLERİN ANALİZİ

Çalışma ile ilgili genişçe taraması yapılan kaynakların hepsi toplandıktan sonra her biri ayrı ayrı araştırmacı tarafından okundu. Okunduktan sonra her biri için ayrı ayrı başlıklar açılıp çalışmanın ilgili kısımları sayfa aralığıyla birlikte not edildi. Konu gereğince Ahiliği anlatan ama ulaşılabilen ilk dönem ve son dönem bütün eserler araştırmacı tarafından toplandı ve okundu. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır

ki o nokta ise; sadece Ahiliği anlatan kaynaklar ayrı ayrı toplanıp okunup ilgili yerler ayrıca sayfa aralığıyla birlikte not edildi.

Ahiliğin Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna etkisi vardır diyen kaynaklar da ayrı ayrı araştırılıp okundu ve ilgili yerler sayfa aralığıyla birlikte not edildi. Yine Osmanlı kuruluş dönemini anlatmış ama Ahilikle ilgili herhangi bir şey söylememiş olan (olumlu/olumsuz) kaynaklara da ulaşılp o kaynaklar da tek tek okunup analiz edildi.

BÖLÜM. IV

4.BULGULAR

4.1.OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞUNA İLİŞKİN BULGULAR

Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna ilişkin bilgi veren önemli kaynaklardan biri olan Âşık Paşazade Tarihinde devletin kuruluşunda etkisi olan dört farklı zümreden bahsedilmiştir. Bunlar: Abdalan-ı Rum, Gazıyan-ı Rum, Bacıyan-ı Rum ve son olarak bu bölümde devletin kuruluşundaki rolünü inceleyeceğimiz Ahiyan-ı Rum zümresidir (Âşık Paşazade, 2013: 307-308). Osmanlı Devleti'ni kuran bir aile vardır ki bu ailenin menşesine baktığımızda ailenin, Oğuzların sağ kolu olan Günhan kolunun “Kayı” boyundan olduğu tespit edilmiştir (Uzunçarşılı, 2011: 97).

Büyük Selçuklular 1071 Malazgirt Meydan Muharebesi sırasında Anadolu istilasına başladıkları zamanda kendilerine bağlı aşiretleri dağınık şekilde farklı zaman dilimlerinde Anadolu'nun belirli yerlerine yerleştirmişlerdir. İşte yerleşen bu zümrelerden bir tanesi de Osmanlı Devleti'ni kuran Kayı'lardır (İnalçık, 2002b: 465; Uzunçarşılı, 2011: 98). Kayı boyunun bir kısmı I. Alâeddin Keykubat (1219-1236) zamanında Ankara'nın batısındaki Karacadağ taraflarına yerleştirilmişlerdir. Bunlar bu bölgelere hangi tarihlerde yerleştirilmiş olurlarsa olsunlar kesin olan bir şey varsa oda Kayıların bir kısmının XIII. yy ortalarında Ankara'nın batı kısımlarında bulunarak daha sonraları Söğüt ve Domaniç'i işgal edip Osmanlı Devleti'ni Söğüt ve Domaniç arasındaki bölgede kurmuş olmalarıdır (Banoğlu, 1943: 4-5; Çabuk, 1999: 348; Kaplanoğlu, 2000: 19; Uzunçarşılı, 2011: 99). Bu bölgeye yerleştirilen Kayılar 400 çadır halkı olup Kayıların reisleri ise Ertuğrul Bey'dir. Ertuğrul Bey'in babası ise Süleyman Şahtır. Süleyman Şah, Semerkand, Bel ve Horasanda harp etmiş daha sonra Erzincan'a oradan Anadolu'ya gelip; Amasya tarafında gaza etmiştir. Buradan Halep'e, Halep'ten Caber kalesine giderken Fırat nehrini geçerken boğulmuş, hayatını kaybetmiş ve Caber Kalesi önüne defnedilmiştir (Âşık Paşazade, 2003: 54; Atik, 2001: 94; Atsız, 2011: 16; Hammer, 2007: 29; Lütfullah, 1995: 71; Neşri, 2011: 43). Süleyman Şah'ın Sungur Tekin, Gündoğdu ve Ertuğrul olmak üzere üç oğlu vardır (Atik, 2001: 94; Atsız, 2011: 16).

Ertuğrul Bey Osmanlı Devleti'nin atasıdır. Bu üç kardeş Caber'den göçerek; Sungur Tekin ve Gündoğdu İran taraflarına, Ertuğrul ise onlardan ayrılarak Anadolu'ya gelmiştir. Selçuklulardan Konya'da bulunan Sultan Alâeddin'e adam göndererek, ikamet edecek yer istediler. Sultan Alâeddin ise Ertuğrul Bey'i kırmayıp onun bu isteğini

karşılıyıp Karacahisar ve Bilecik’i onlara yaylak ve sulak, Söğüt kasabasını ise kışlak olarak vermiştir. Ertuğrul Bey orada ikamet etmeye başladı ve Ertuğrul Bey’in, Osman, Gündüz ve Savcı adında üç oğlu oldu. Osman hepsinden daha yiğitti ve halkta Osman’a hürmet ediyordu. Ertuğrul Bey’in ölümü üzerine Osman Bey boyuna hâkim oldu ve boyun başına geçti. Ertuğrul Bey öldüğünde 93 yaşında idi (Atik, 2001: 95).

Bu dönemde yaşayan önemli bir isim vardı ki o isim, Ahilik teşkilatının en önde gelen isimlerinden olup Osmanlı Devleti’nin kurucusu Osman Bey’e danışmanlık ve hocalık yapmış devletin kurulmasında da son derece önemli rol oynamış olan Ahi reisi Şeyh Edebalı idi (İnalcık, 2010a: 21; İnalcık, 2012: 23). Osman Gazi bir gece sabah namazına yakın bir rüya gördü. Namazını kıldıktan sonra Şeyh Edebalı’ye giderek rüyasını anlattı rüyası ise şu şekilde idi: Ya Şeyh gördüm ki senin koynundan bir ay doğdu benim koynuma girdi. Göbeğimde büyük bir ağaç yetişti, ağacın gölgesi âlemleri kapladı, gölgesinde dağlar, ovalar ve ağaçlar oluştu ve her dağın, ağacın dibinden sular çıkarak, ovalara akıp gitti. Bu akan sulardan bazıları içti, bazıları da bağlarını ve ekinlerini suladı. Bu rüyanın yorumu nasıldır? diye Osman Gazi Şeyh Edebalı’ye sorunca Şeyh Edebalı biraz düşündükten sonra rüyayı şöyle yorumladı: Ey yiğit, müjde olsun sana ki, senin nesline padişahlık verildi. Sen benim kızımı alalım, ondan oğlun ola. (Atik, 2011: 95; Atsız, 2011: 19-20; Banoğlu, 1943: 9; Barkan, 2002: 137-138; Çambel, 1948: 39-40; Giese, 1992: 10; Hammer, 1998: 64-65; Hammer, 2007: 30; Lütfullah, 1995: 66-67; Neşri, 2011: 48-51; Saraç ve Yavuz, 2003: 87-85; Şimşirgil, 2014: 24; Timur, 1989: 108).

Osman Gazi’de Şeyh Edebalı’nın kızını almış ve ondan Orhan Bey olmuştur.

Şeyh Edebalı’dan bahsetmişken Şeyh Edebalı’nın, Osmanlı Devleti ve kurucu beyleri için ne derece önem arz ettiğini gösterebilmek adına şu bilgiyi de vermek gerekir. Osman Gazi’nin babası Ertuğrul Bey vasiyet niteliğinde Osman Gazi’ye Şeyh Edebalı ile ilgili nasihat etmiş ve bu nasihat son derece önemlidir o nasihat ise şu şekildedir: Bak oğul! Beni kır ama Şeyh Edebalı’yı kırma. O bizim boyumuzun ışığıdır. Terazisi dirhem şaşmaz. Bana karşı gel ama asla ona karşı gelme. Bana karşı gelersen üzülür incinirim ama ona karşı gelersen gözlerim sana bakmaz, baksa da görmez olur. Sözümüz Edebalı için değil senin içindir. Bu dediklerimi vasiyet say (Halaçoğlu, 1999: 6) şeklinde Ertuğrul Bey’in Osman Gazi’ye söylemi o dönemde Şeyh Edebalı’ye duyulan saygının ve gösterilen önemin ifadesidir.

Ertuğrul Bey ölünce yerine Osman Gazi geçti. Zamanla Selçukluların hâkimiyeti de zayıflayınca, Osman Gazi bey oldu. Boyu'da ona gereken saygı ve sevgiyi göstererek Osman Gazi'nin beyliğini kabul edip bütün beyler ile toplanarak kutladılar. Osman Gazi, bey olduktan hemen sonra Bilecik ve Yarhisar'ı daha sonra Köprühisar, İnegöl ve Yenişehir'i fethetti. Osman Gazi Yenişehir'i fetihten sonra bu bölgeye geldi bir müddet sonra, oğlu Orhan'ı Bursa'nın fethine gönderdi. Şehir muhasara edildi. Osman Gazi'ye Bursa'nın fethi müjdelendi, Bursa 1316 senesinde fethedildi (Atik, 2011: 95).

Her ne kadar "Lütfi Paşa ve Tevarih-i Ali Osman" adlı eserde Bursa'nın 1316 yılında fethedildiğinden bahsetse bile bu bilgi tarihen bugün tartışmalı bir konudur. Bu durum ancak şöyle izah edilebilir: Bursa 1316 yılında kısa süreliğine Osmanlı'nın eline geçmiş olabilir daha sonra elden çıkmış tekrar 1326'da Orhan Bey döneminde ele geçmiştir (Emecen, 2002: 33; Hammer, 2007: 37; Uzunçarşılı, 2011: 118; Yılmaz, 2008: 140-142).

Böylelikle daha 400 çadırlık küçük bir beylik iken devletleşen, fetihler gerçekleştiren ilerleyen zamanlarda üç kıtaya hâkim duruma gelen koca bir Osmanlı Cihan Devleti'nin temelleri atılmış oldu.

Osman Gazi devletin kuruluş aşamasını gerçekleştiren kişidir. Tabii devletin kuruluşunda sadece Osman Gazi etkilidir demek doğru bir yaklaşım olmaz. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Âşık Paşazade Tarihinde de bahsedilen dört zümre devletin kuruluşunda etkilidir. İşte biz bu zümrelerden bir tanesi olan "Ahiyan-ı Rum" zümresinin devletin kuruluşuna olan etkisinden bahsetmekteyiz.

4.2. OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞUNDA AHİLİK KURUMUNUN ROLÜNE İLİŞKİN BULGULAR

4.2.1. Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Meselesini Anlatan Bazı Eserlerde Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda ve Yönetim Mekanizmalarının Oluşumunda Ahilik Kurumunun Rolüne İlişkin Bulgular

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sürecinde Ahilik kurumunun devletin kurulmasında ve yönetim mekanizmalarının oluşumunda inkâr edilemez bir katkısının olduğu önemli bir tarihçi grubunun ortak kanaatidir. Bu tarihçi grubu ve görüşlerinden bahsedecek olursak şunları söylemek mümkündür:

Önemli bir tarihçi olan İsmail Hakkı Uzunçarşılı ile başlayacak olursak, Uzunçarşılı'nın Ahilik kurumunun Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna ilişkin rolünün olduğu ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

İsmail Hakkı Uzunçarşılı konuya ilk olarak Şeyh Edebalı'den bahsederek başlamıştır. Osman Bey'in faaliyeti esnasında Anadolu'da "Ahilik" ve "Babailik" olmak üzere iki önemli tarikat vardı. Ahi reisi olup Eskişehir civarında İtburnu (Neşri, 2011: 52-53) mevkiinde tekkesi bulunan Şeyh Edebalı, o bölgenin en itibarlı ve sözü geçen önderlerindendir. Şeyh Edebalı'nın kızı Mal Hatun'u Osman Bey kendisine eş olarak böylece Ahilerin nüfuzundan istifade etmiştir. Ahilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşundaki rolü yadsınamaz bir gerçektir. Şeyh Mahmut Gazi (Ahi Mahmut), Ahi Şemseddin ve oğlu Ahi Hasan ve sonradan Osmanlı Devleti'nde kadı, kazasker ve vezir olan Çandarlı Kara Halil Paşa'nın da Ahilerden olduğu, bunların hepsinin Osmanlı Devleti'nin kurulmasında ve büyümesinde hizmetlerinin olduğundan İsmail Hakkı Uzunçarşılı bahsetmiştir. Burada verilen bilgileri ise İsmail Hakkı Uzunçarşılı İbn-i Battuta Seyahatnamesine (Şerif Paşa Tercümesi Çev. A. Sait Aykut) dayandırmaktadır. Bu bilgiler İbn-i Battuta Seyahatnamesinde de vardır. Osmanlı Devleti kurulurken Anadolu'da "Ahilik" ve "Babailik" en aktif dönemlerini yaşıyor ve bu kıtada bulunacak olan beylikler üzerinde nüfuzlarını gösteriyorlardı. Osmanlı Devleti'nin temeli atılırken Osmanlı Devleti'ni kuran beyler Ahilikten ve Ahi reislerinin nüfuzlarından bir hayli istifade etmiştir. Osman Gazinin kayın babası Şeyh Edebalı o tarihlerde Ahilerin önderlerinden olduğu gibi Ahi Hasan, Ahi Mahmut ve dikkate şayandır ki Çandarlı Kara Halil Paşa'da aynı ekipte bulunarak hizmete devam ediyorlardı. İsmail Hakkı Uzunçarşılı bu bilgileri Âşık Paşazade Tarihine dayandırmakta olup bu bilgiler Âşık Paşazade Tarihinde de vardır. Tarihçi yazar, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Ahi reisliğinin Şeyh Edebalı'den sonra Sultan I. Murat'a intikal ettiğinden de bahsetmektedir ama Sultan I. Murat ise daha sonra bu reisliği Gelibolu'daki Ahi reislerinden olan Ahi Musa'ya vermiştir (Uzunçarşılı, 2011: 105-106, 530-531).

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Ahilerin rolünün yadsınamaz olduğunu yukarıda söylemiştik. Ahilerden olan Çandarlı Kara Halil Paşa, Ahi Hasan, Edebalı oğlu Şeyh Mahmut (Ahi Mahmut) ve önemli Ahi ekibi Osman Gazi'nin temelini attığı bu devletin kurulmasında etkili oldukları gibi devlette de önemli hizmetleri vardır. Bu durum da bize yine göstermektedirki, Ahiler devletin kurulmasında son derece önemlidirler (Uzunçarşılı, 2011: 561). İsmail Hakkı Uzunçarşılı bu bilgiyi verirken bahsetmiş olduğu eseri dışında herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir.

Ahi Hasan'dan bahsetmişken, İsmail Hakkı Uzunçarşılı burada J. Von Hammer'den hareketle Orhan Bey'in Ahi Hasan ile görüşerek Bursa'nın güneyinde bulunan ve şehrin anahtarı konumunda olan Atranos (Orhaneli) kalesinin alınmasını istemiş ve bu kalenin alınmasında Ahi Hasan ciddi manada gayretler göstererek kale alınmıştır. Bu bilgi Hammer'in Osmanlı İmparatorlu Tarihi Birinci Ciltte vardır.

Son derece önemli bir tarihçi olan İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya göre Ahilik kurumu Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve yönetim mekanizmalarının oluşumunda ciddi anlamda önem arz etmektedir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sürecinde Ahilik kurumunun rolünün var olduğunu söyleyen bir başka önemli tarihçi ise Halil İncalcık'tır. Halil İncalcık'ın bu konu ile ilgili görüşleri ise şu şekildedir:

Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamasında Âşık Paşazade Tarihinde de bahsedildiği ve yukarıda da değindiğimiz gibi, Gaziyan, Ahiyan, Abdalan ve Bacıyan olmak üzere dört tane birbirinden farklı zümrenin etkisinin olduğunu söylemiştik.

İşte bu zümreden biri olan Ahiler zümresi Halil İncalcık'a göre Osman Gazi'nin manevi destekleyicisi, hukuki ve sosyal hayatı örgütleyicisi ve düzenleyicisidirler. Halil İncalcık, tahrir defterlerinden hareketle Osman Bey'in bir bölgeyi ele geçirdikten sonra bu bölgeyi nasıl örgütleyeceğini ve dini kurallarını dönemin fakılarına¹ ve ahilere sormaktadır (İncalcık, 2002b: 81; İncalcık, 2007: 496-497; İncalcık, 2010b: 133; İncalcık, 2012: 34).

Halil İncalcık tahrir defterlerinden hareketle İlk Osmanlı Beyleri Osman ve Orhan Beyler tarafından Ahilere birçok köy ve çiftlik verildiğinden de bahsetmiştir (İncalcık, 2010a: 133-134; İncalcık, 2012: 34).

Halil İncalcık yine tahrir defterlerinden hareketle Osmanlı Devleti'nde İslâm hukukunu iyi bilenler ve devlet yöneticileri arasındaki ilişkilerin çok iyi olduğundan bahsetmiş ve bunlardan bir tanesinin de Ahi önderlerinden olan Şeyh Edebalı olduğunu söylemiştir. Bu âlimler ya da din adamları devletin örgütlenmesi ve beylere danışmanlık yapmaları gibi önemli görevler üstlenmelerinin de yanı sıra ilk vezirlerinde (Ahi olan Çandarlı Kara Halil Paşa) onların arasından seçildiğini söylemiştir (İncalcık, 2012: 134-135). Beyliği teşkilatlandırma ve sosyal hayatı düzenleme bakımından Ahiler son derece önemli rol oynamışlardır (İncalcık, 2002b: 81; İncalcık, 2007: 497).

---

¹ İslam hukukunu bilen kimselerdir.

Halil İnalçık Neşri Tarihinden hareketle, Şeyh Edebalı'nın kardeşinin oğlu Ahi Hasan'ın Bursa'nın fethinde görev alarak ciddi mana da yardımının olmasından bahsetmiş ve bu bilgi Neşri Tarihinde de vardır. Halil İnalçık'a göre Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Ahilerin ve Fütüvvet kesin rol oynamıştır (Bahadıroğlu, 1987: 60; Bahadıroğlu, 1991: 50; Danişmend, 2011: 5; İnalçık, 2002: 493; Mantran: 1992: 38).

Halil İnalçık Oruç Beğ Tarihinden hareketle Ahiler hakkında, “Haktan gelici Hakka gidici, dünya malına minnet etmeyici, din yolunda ilerleyicidirler” şeklinde ifadeler kaleme almış olup bu ifadeler ise Oruç Beğ Tarihinde de vardır. Halil İnalçık Ahiler hakkında şu bilgileri de vermektedir. Ahiler, Halil İnalçık'a göre eski Osmanlı rivayetlerinden hareketle (hangileri olduğunu belirtmemiştir) Osman Gazi'nin en yakınıdır. Hatta Halil İnalçık Osman Bey'in bir Ahi şeyhi olduğundan bahsetmiş ama bu bilgiye nerden ulaştığına dair eserinde herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir. Halil İnalçık'ın ifadesinden hareketle Osman Bey ölünce beylik üzerinde kararsız bir dönem başlamıştır. Bu kararsız döneme son vermek adına seferlerde her zaman ordunun başında bulunan Orhan Bey, Ahilerin desteği ile beyliğin başına geçmiştir. Bu durumdan hareketle denilebilir ki, ahiler devletin/beyliğin başına geçecek kişinin belirlenmesinde etkilidirler (Shaw, 1982: 36). Halil İnalçık bu bilgiyi belirtirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir. Halil İnalçık'a göre Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamasında Ahiler kesinlikle rol oynamıştır (İnalçık, 2012: 18-19, 27, 36).

Halil İnalçık bir başka eserinde Şeyh Edebalı'nın Osman Bey'in danışmanı olduğundan bahsetmiştir. Ahilerin Osman Gazi'nin manevi destekleyicisi olduklarından bahsettiği gibi, Ahilerin sosyal hayatı da düzenlemelerinden bahsetmiştir. Bu bilgileri belirtirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir. Şeyh Edebalı'den beri beyliğin idaresinin çoğunu Ahi, fakih ve ulemadan kişiler kurmuş ve yürütmüştür. Bunlar İslâm hukukunu ve kurumlarını bilen yetenekli kişilerdi. Bunlar Alâeddin Paşa, Sinâneddin Paşa ve Çandarlı Kara Halil Paşalardır. Halil İnalçık tahrir defterlerinden hareketle Osman ve Orhan Beyler zamanında Ahilerin Orta Anadolu'dan Osmanlı ülkelerine göç ettiklerinden, Osman ve Orhan Beylerin danışmanı Şeyh Edebalı'nın Osmanlı ucuna gelip yerleştiğinden bahsetmiştir. Moğol baskısı sonucu Ahi göç hareketi başlamıştır. Osman ve Orhan Beyler zamanında birçok Ahi, zaviye vakıfları almıştır (İnalçık, 2010a: 23, 72, 74).

Son derece önemli bir tarihçi olan Halil İnalçık'ın Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve yönetim mekanizmalarının oluşumunda Ahilerin etkisi ile ilgili görüşlerine yer

verdikten sonra şimdi de başka bir önemli tarihçi M. Fuad Köprülü'nün konu ile ilgili görüşlerinden devam edelim.

M. Fuad Köprülü'nün Ahiliğin Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna ilişkin görüşlerini belirtmezden evvel M. Fuad Köprülü ilk olarak Ahilik teşkilatı, fütüvvet hareketi ve bu hareketin kurucusu olan Nâsır-Lidînillâh'tan bahsetmiştir ki, burada bu bilgileri tek tek anlatmaya gerek yok çünkü çalışmamızın birinci bölümünde bu bilgilere yeterince değinmiştik. M. Fuad Köprülü, Anadolu'nun sünni merkezlerinde Ahilerin devlet kontrolünü ellerine aldıklarından ve Ahilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda, Yeniçeri teşkilatının oluşumunda büyük rolleri olduğundan ve bu bilgilerin ise başka âlimler tarafından (hangi âlimler olduklarını yazmamıştır) teyit edildiğinden bahsetmiştir. M. Fuad Köprülü bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir (Köprülü, 2013a: 109, 111, 113).

M. Fuad Köprülü, Paul Wittek'in "Zur Geschichte Angaras im Mittelalter" adlı çalışmasından hareketle XIV. yy'da Ankara Ahilerinin varlığından ve bu Ahilerin büyük arazi sahipleri olup bunların bir nevi Cumhuriyet teşkil ettiklerinden bahsetmiştir.

M. Fuad Köprülü, "Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu" adlı eserinde Anadolu Ahilerinde sıkı bir ilişkinin, hiyerarşinin ve rütbenin olduğundan da bahseder. M. Fuad Köprülü bu bilgiyi Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar adlı eserini kaynak göstererek vermiş olup bu bilgi o eserde de vardır (Köprülü, 2013a: 112-113; Köprülü, 2013b: 309).

Yine M. Fuad Köprülü, İbn-i Battuta Seyahatnamesinden hareketle XIII. yy esnasında Anadolu'da Ahilik adı altında çok mühim ve çok yaygın bir meslekî-tasavvufî bekârlar zümresinin bulunduğunu ve bu bekârlar zümresinin (Ahilerin) Osmanlı'nın ilk zamanlarında inkâr edilemez derecede mühim vazife gördüklerini seyyah İbn-i Battuta'dan hareketle aktarmaktadır. M. Fuad Köprülü'nün de dediği gibi Ahilerin geleni gideni ağırlayan, herkese iyi davranan, hoşgörülü, misafirperver önemli bir zümre olduğundan İbn-i Battuta Seyahatnamesinde de bahsedilmiştir. Osmanlı'nın ilk dönemlerinde "Ahi" ünvanlı bir takım dervişlere bolca rastlanır (Ahi Yakup, Ahi Kadem ve Ahi Hasan) ve bunlarında Ahilerden olduğu bilinir. M. Fuad Köprülü bu bilgiyi Âşık Paşazade Tarihinden hareketle vermiştir, bu bilgi Âşık Paşazade Tarihinde de vardır. Osmanlı'nın ilk dönemlerinde Ahi ünvanlı dervişlere rastlanıldığına göre Ahiler Osmanlı'nın ilk dönemlerinde aktiftirler de denilebilir. M. Fuad Köprülü'ye göre Ankara'nın Osmanlılar tarafından alınması ile birlikte Ahilerin namına pek rastlanılmamaktadır. Ancak bu ifade

Ahilerin siyasi ehemmiyetinin tam manasıyla yok olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır demiştir. Osmanlı İmparatorluğu Anadolu’da siyasi ve kuvvetli bir merkeziyet kurduktan sonra Ahilerin siyasi ehemmiyetinin kalmaması çok normaldi. O sıralarda Bektaşilik gibi tarikatların bulunması da Ahiliği herhangi bir esnaf teşkilatı haline bırakmıştır. M. Fuad Köprülü eserinde bu izahı ile ilgili Ahilik hakkında uzun seneden beri topladığı notlara dayanarak belirtmiş ve bu notları ayrı bir eserde toplamayı tasarlamış ama M. Fuad Köprülü’nün zamansız vefatı buna imkân vermemiştir şeklinde bir açıklama yapılmıştır (Köprülü, 2013b: 305, 309, 311).

M. Fuad Köprülü’nün Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda Ahilerin etkisi ile ilgili görüşlerine yer verdikten sonra şimdi de Sâmiha Ayverdi’nin konu ile ilgili görüşlerinden devam edelim.

Sâmiha Ayverdi ilk olarak Ahiliğin tanımını yaparak konuya giriş yapmıştır (Ayverdi, 1999: 62-63). Şeyh Edebali’den, Şeyh Edebali’nin Osman Bey’in manevi dayanağı olduğundan bahsetmiştir. Şeyh Edebali’nin siyasi, dini, içtimai, nüfuzu ile beraber düzen sahibi, hatırlı ve mübarek bir insan olduğundan bahsetmiştir. Bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot vermemiştir. Şeyh Edebali o kadar önemli bir isimdir ki Orhan Bey ve oğlu Alâeddin Paşa Şeyh Edebali’nin manevi disiplini altında yetişmişlerdir. Ahiler, Osmanlı Devleti’nin faaliyetlerini düzenleyerek kanunların oluşumuna da etki etmişlerdir. Bir yandan Osmanlı Devleti’nde askerlik kurumu sıkı bir denetim altına alınırken diğer yandan Ahilik teşkilatına mensup olan Alâeddin Paşa ile Çandarlı Kara Halil Paşalar devletin iç teşkilat ve faaliyetlerini tanzim edecek usulleri kanunlaştırıyorlardı. Bu durum da bize Ahilerin kanunların hazırlanmasında da etkili olduklarını göstermektedir (Banarlı, 1939: 36). Sâmiha Ayverdi bu bilgiyi kaleme alırken bu bilgi ile ilgili eserinde herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir. Sâmiha Ayverdi F. Giese’den hareketle Osmanlı Devleti’nin kuruluş ve yükseliş sırrını sadece Ahiliğin aktif yardımına bağlamıştır. Bu bilgi F. Giese’ nin “Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluş Meselesi” adlı çalışmasında vardır. Osmanlı Devleti’nin kuruluşunu Ahiliğe bağladığı gibi kuruluşta manevi güçlerin de etkisinin olduğunu da belirtir (Ayverdi, 1999: 89-95, 98; Giese, 2000: 157-161).

Sâmiha Ayverdi, Ahilerin Osmanlı Devleti’nin fetih hareketlerinde de aktif rol oynadıklarından bahsetmiştir. Ahi Mahmut, Ahi Şemseddin, Ahi Hüseyin Bursa’nın fethinde görev almışlardır. Yazar kaynak göstermemiş ama bu bilgi, Âşıkpaşaoğlu Tarihi, Neşri Tarihi, Âşık Paşazade Tarihi ve İdris-i Bitlisi’ nin Heşt Bihişt Birinci Ciltte de vardır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ulular, önemli manevi isimler yer almıştır demiştik. Orhan Gazi; devletin bünyesinde, Mevlânâ Sinan, Dursun Fakih, Tâcüddin gibi büyük âlimler, Abdal Musa, Geyikli Baba, Ahi Evran ve Ahi Şemseddin gibi önemli ululara yer verince gerek devleti, gerekse hükümdarlık makamını bir idealist üreticiler zümresine dayamış oldu. Yazar kaynak olarak almamış ama Orhan Gazi dönemi bu ulema grubundan Neşri Tarihi, (Cihannüma) ve Oruç Bey Tarihinde bahsedilmiştir (Ayverdi, 1999: 106-107).

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır ki şu şekilde izah edilebilir: Her ne kadar yazar Sâmiha Ayverdi eserinde Ahi Evran'a, Orhan Gazi dönemi uluları ve manevi isimleri arasında yer vermiş olsa bile Ahi Evran yazarın bahsettiği gibi Orhan Gazi döneminde yer almamaktadır. Orhan Gazi 1324 yılında tahta çıkmış olup Ahi Evran ise 1261 yılında hayatını kaybetmiştir. 1261 yılında hayatını kaybeden Ahi Evran 1324 yılında tahta çıkan Orhan Bey dönemi uluları arasında nasıl yer alabilin. Bu aktarılan bilgi tarihen mümkün değildir. Ancak Ahi Evran'ın Orhan Gazi dönemi değil de Osman Gazi dönemindeki uluları ve şeyhleri arasında olduğu bilgisini Münecimbaşı Ahmed İbn Lütfullah Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Câmîü'd-düvel adlı eserinde aktarmaktadır (Lütfullah, 1995: 102).

Sâmiha Ayverdi, Âşık Paşazade Tarihinden hareketle Osmanlı Devleti'nde iktisadi hayatın Ahiliğe bağlı olduğunu belirtmiştir. Yazarın vermiş olduğu bu bilgi Âşık Paşazade Tarihinde vardır. Sâmiha Ayverdi'ye göre kuruluş döneminde fütuhata geniş yer veren Ahilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda rolü vardır (Ayverdi, 1999: 131- 132).

Sâmiha Ayverdi' nin konu ile ilgili görüşlerine yer verdikten sonra şimdi de Stefanos Yerasimos'un konu ile ilgili görüşleri ise şu şekildedir:

Stefanos Yerasimos eserinde tarih yazarlarından hareketle (bu yazarların kimler olduğunu belirtmemiş) Osmanlı Devleti kurulurken, Osmanlı Devleti'nin Ahilerin siyasi-dini etkisi altında kurulduğundan, Osmanlı Devleti yavaş yavaş kurulurken o dönemde Bizanslılardan yeni alınan yerlerin denetimi esnasında Ahilerin yararının çok fazla olduğundan bahsetmiştir. Stefanos Yerasimos, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'dan hareketle, Çandarlı Kara Halil Paşa ve ailesinin Ahilerden olduğunu belirtmiş ve Ahiler safhundan gelen Çandarlı ailesinin devlet idaresini ele aldığından baş vezir aynı zamanda başkomutan olduğundan artık her alanda hükümdarın tek temsilcisi ve hükümdar karşısında her işin tek sorumlusu olduğundan bahsetmiştir (Yerasimos, 1974: 194-196). Bu bilgi İsmail Hakkı

Uzunçarşılı'da vardır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı ise bu bilgiyi İbn-i Battuta Seyahatnamesini kaynak göstererek eserine almıştır.

Stefanos Yerasimos, Sultan I. Murat'ın Osmanlı yönetici sınıflarına karşı sefere çıktığını bu sınıfın içerisinde Ahilerin de olduğunu belirtmiştir. Sultan I. Murat'ın Ahilere karşı yapmış olduğu bu seferi Stefanos Yerasimos, Devlet ile Devleti meydana getiren unsurlar arasındaki ilk kuvvet denemesi şeklinde yorumlamıştır (Kemal, 2005: 201; Yerasimos, 1974: 201). Bu bilgidен hareketle Stefanos Yerasimos'a göre Ahilerin devleti meydana getiren unsurlardan olduğu bir gerçektir. Stefanos Yerasimos bu bilgiyi verirken İsmail Hakkı Uzunçarşılı Osmanlı Tarihi Birinci Cildi kaynak göstermiştir. Bu bilgi Namık Kemal'in Osmanlı Tarihi Birinci Ciltte de vardır.

Stefanos Yerasimos'da Ahiler'in Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkili bir role sahip olduğunu belirtir.

Stefanos Yerasimos'un konu ile ilgili görüşlerine yer verdikten sonra başka bir tarih yazarı olan Mehmet Maksudoğlu'nun konu ile ilgili görüşlerine bakacak olursak:

Mehmet Maksudoğlu konu ile ilgili görüşlerini aktarırken ilk önce Ahi reisi (Şimşirgil, 2005: 10) olan Şeyh Edebali'nin önemine değinmiştir. Mehmet Maksudoğlu, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında Şeyh Edebali'nin tutturduğu İslâmi mayanın çok önemli olduğunu, Şeyh Edebali göz ardı edilirse Osmanlı Tarihi'nin yanlış değerlendirmeye uğrayabileceğini kaleme almıştır. Bu bilgiyi verirken kaynak/dipnot vermemiştir. Mehmet Maksudoğlu'na göre Şeyh Edebali Osman Bey'i yönlendirerek, devletin çok sağlam temellere oturtularak kurulmasında etkili olmuştur. Mehmet Maksudoğlu, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'dan hareketle Ahilik teşkilatının Osman Gazi'ye çok büyük destek verdiğini, Şeyh Mahmut Gazi (Ahi Mahmut), Ahi Hasan, Çandarlı Kara Halil gibi Ahilerin Osmanlı Beyliği'nin kurulup gelişmesinde hizmet ettiklerini belirtmiştir. Bu bilgi İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Osmanlı Tarihi Birinci Ciltte de vardır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı ise İbn-i Battuta'yı kaynak göstermiş olup, bu bilgi İbn-i Battuta da vardır. Yazar Mehmet Maksudoğlu, gönüllü polis teşkilatı gibi iş gören Ahiler sayesinde dini, ırkı ne olursa olsun, kimsenin zulme uğramadığını, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu sıralarda, Anadolu'da yaşayan bir insanın can, mal ve ırz güvenliği 20. yy'ın son ve 21. yy'ın ilk yıllarında ABD, Rusya gibi ülkelerin şehirlerinde yaşayan insanlara göre çok çok daha güvende olduğunu, Osmanlı Devletinin ise bu güvenliği sağlayan Ahilik

zemini üzerine kurulduğunu belirtmiştir. Bu bilgiyi verirken eserinde kaynak/dipnot vermemiştir (Maksudoğlu, 2007: 47, 49-50).

Mehmet Maksudoğlu, Neşri Tarihi ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı'dan hareketle Sultan I. Murat'ın Ahilerin kararı ile Osmanlı Devleti'nin başına geçtiğini belirtir (Maksudoğlu, 2007: 72). Maksudoğlu, Sultan I. Murat'ın yönetimi ele almasında Ahilerin rolünün olduğu ve Sultan I. Murat'ın şed kuşanan Ahi ve Ahilerin başkanı olduğu bilgisini vermiştir. Bu bilgi ise Şükrullah'ın Behçetüt Tevarihinde ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Osmanlı Tarihi Birinci Ciltte vardır (Şükrullah, 1949: 57; Uzunçarşılı, 2011: 531).

Mehmet Maksudoğlu'da Ahilerin Osmanlı Devleti' nin kuruluşunda etkin bir role sahip olduğu görüşündedir.

Mehmet Maksudoğlu'nun konu ile ilgili görüşlerine yer verdikten sonra bir başka tarih yazarı olan Ahmet Refik Altınay'ın görüşlerinden devam edelim.

Ahmet Refik Altınay, öncelikle Şeyh Edebalı'den onun Osman Bey'in kayın babası olduğundan Osman Bey'in sık sık Şeyh Edebalı'yi ziyaret etmesinden ziyaretleri esnasında Osman Bey'in Şeyh Edebalı'nın kızı Mal Hatuna gönlünü kaptırmasından bahsetmiştir. Ahilerin Osmanlı Devleti'ne Bursa'nın alınmasında ciddi anlamda katkılarının olduğunu belirtmiştir. Osman Bey, Orhan Bey'in emrine Turgut Alp ile Mihal Bey'i verdi. Orhan Bey, Şeyh Mahmut (Ahi Mahmut) ile Şeyh Edebalı'nın kardeşi Ahi Şemseddin'in oğlu Ahi Hasan olmadan Bursa'nın fethine gitmek istemedi. Osman Bey bu Ahileri Orhan Bey'in yanına vererek Bursa'nın fetih hareketine girişildi böylelikle Ahilerin Bursa'nın fethine katkısı olmuş oldu. Yazar, bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot vermemiştir ama bu bilgi yukarıda da değindiğimiz gibi Âşık Paşazade Tarihinde, J. Von Hammer 'in Osmanlı İmparatorluğu Birinci Cildinde vardır. Ahmet Refik Altınay, Ankara Ahilerinin Osmanlı Türklerinin nüfuzu, Anadolu'nun batısındaki tek hâkimi olduğunu belirtmiştir (Altınay, 2005: 4, 24, 26, 30). Yazar, bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot vermemiştir.

Ahmet Refik Altınay, Ahi Evran'ın Osman Bey tahta çıktığı zaman hayatta olduğunu, Ahi Evran'ın Orhan Bey zamanında Ahilerin en fazla hürmet ettiği kişi olduğunu kaleme almıştır. Osman Bey'in ilk zamanlarında Ahi Ahmet, Ahi Beyazıt, Ahi Şemseddin ve Ahi Hasan meşhur Ahi ve simalardandır. Ahi Şemseddin, Şeyh Edebalı'nın, yani Orhan Bey'in büyük babasının kardeşiydi. Ahi Hasanda babasının amcasının oğlu idi. Yazar, bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot vermemiştir. Ahmet Refik

Altınay, İbn-i Battuta Seyahatnamesinden hareketle yörenin törenlerinden birinde hükümdar bulunmadığı takdirde şehirde Ahilerin idareyi ellerine almalarından bir nevi hükümet etmelerinden bahsetmiştir. İbn-i Battuta Seyahatnamesinde Ahiler ile ilgili Ahi, gücü ölçüsünde geleni gideni ağırlar, giydirir, misafirin altına binek verirdi. Ahiler, davranışları, buyrukları ve ata binişleri ile tıpkı bir hükümdar gibi hareket ediyorlardı (Altınay, 2005: 113-114) demiştir. Yazar'ın vermiş olduğu bu bilgi İbn-i Battuta Seyahatnamesinde (Şerif Paşa Tercümesi Çev. A. Sait Aykut) vardır.

Ahmet Refik Altınay, Âşık Paşazade Tarihinden hareketle Ahiliğin Anadolu'da büyük bir kuvvet olmasından ve yukarıda da bahsettiğimiz üzere Rum diyarında (Anadolu) dört farklı zümrenin bulunmasından ve bu zümrenin misafirler için eğilmesinden bahsetmiştir. Bunlar, Abdalan-ı Rum, Gazıyan-ı Rum, Bacıyan-ı Rum ve Ahiyan-ı Rum zümresidir. Yazarın vermiş olduğu bu bilgi Âşık Paşazade Tarihinde vardır. Ahmet Refik Altınay, Orhan Bey'in akrabalarının arasında Ahilerin var olduğunu, onların getirdikleri ile yetindiğini, onların getirdiklerini fakirlere ve misafirlere ikram ettiğini ve çoğunlukla çorbayı kendi eli ile dağıttığını kaleme almıştır (Altınay, 2005: 115, 117). Yazar bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir.

Tarihçi yazar, Ahmet Refik Altınay son olarak Sultan I. Murat'ın Ankara şehrini Ahilerden alması ile ilgili bilgi vermiştir. O bilgi ise şu şekildedir: Sultan I. Murat'ın, Ankara'yı Ahilerden barış yolu ile aldığını söylemiştir. Sultan I. Murat'ın yazara göre Ahilerle Ankara için savaşmasına gerek yoktur; çünkü Sultan I. Murat'ın ataları arasında Ahiler vardır ve Şükrullah'ın Behçetüt Tevarih ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Osmanlı Tarihi Birinci Ciltte de yazdığı üzere Sultan I. Murat da tıpkı ataları gibi bir Ahi'dir.

Ahmet Refik Altınay'ın konu ile ilgili görüşlerine yer verdikten sonra şimdi de başka tarihçi İsmet Parmaksızoğlu'nun konu ile ilgili görüşlerine bakalım:

İsmet Parmaksızoğlu'na göre Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamalarında köylerin, kasabaların kurulmasında ve şenlenmesinde gezgin, derviş, abdal ve Ahiler son derece etkilidirler. İsmet Parmaksızoğlu'na göre Osmanlı Devleti'nin başlangıcında bu gezgin, derviş abdal ve Ahilere ihtiyaç vardır. İsmet Parmaksızoğlu, Osmanlı Devleti'nin ilk vezirlerinin Ahilerin ileri gelenlerinden Hacı Kemaleddin oğlu Alâeddin Paşa olduğu, ikinci vezirin Ahi Mehmet oğlu Nizameddin Ahmet Paşa ve daha sonra da Ahi Sinâneddin Yusuf Paşa'nın olduğunu belirtmiştir. Bu bilgidен hareketle Ahilik kurumunun, Osmanlı toplumunun oluşmasında ve devletin ilk vezirlerini yani yöneticilerini oluşturmakla ne

derece önemli rol oynadığı ortaya çıkmaktadır. İsmet Parmaksızoğlu bu bilgiyi, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın "*Osmanlılarda İlk Vezirlere Dair Mutalea*" Belleten IX/99 sayılı eserinden hareketle vermiştir. Aslında bu bilgi bahsedilen cilt (IX) ve sayıda (99) değil bu bilgi; İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın "*Osmanlılarda İlk Vezirlere Dair Mutalea*" Belleten C.III, S.9 Ankara, 1939, s. 101'de vardır. İsmet Parmaksızoğlu, Orhan Bey'in 1354 yılında oğlu Süleyman Paşa'yı Ankara üzerine gönderdiğini ve bu şehirdeki Ahilerin desteği ile burada bulunan Eretna Beyliği hâkimiyetine son verildiğini belirtmiştir (Parmaksızoğlu, 1986: 24, 26-27). Bu durum da bize Ahilerin bir beyliğe son verilmesinde Osmanlı Devleti'ne olan yardımını göstermektedir. Yazar bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir.

Osmanlı Devleti'nin kurucuları Ahilikteki ekonomik sisteme önem vermişlerdir. Yeni açılan kentlerde ticarî ve sınaî faaliyetler Anadolu kasabalarında geçerli olan Ahi-esnaf sistemine bağlı idi. Yeni bir kent alınınca oraya yerleşen Türk yönetimi derhal Ahi kuruluşunu bu bölgeye getirip her zanaat şubesinin başına bir Ahi Baba tayin etmekle tarım ve sınaî faaliyeti bunlar aracılığıyla; kentin kadısı, subaşısı, muhtesip ağası tarafından kontrolünü sağlamış oluyordu. Böylece devlet ekonomik faaliyetleri kontrol altında tuttuğu gibi, ihtiyaç duyulan usta ve işçileri de Anadolu'dan aktarıyordu. İşte bu aktarma işlemine ne devletin ne de Ahi Babalarının Türk, Hıristiyan ve Yahudi diye bir ayırım yapmadıklarını Ahi tekkelerine bağlı Ermeni veya Yahudi ustalarının da tıpkı Türkler gibi sürgüne tabi tutulmaları göstermektedir (Parmaksızoğlu, 1986: 70-71). Yazar bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir. Bu durum da bize hem Osmanlı'daki hem de Ahilik teşkilatındaki eşitlik ve adalet mekanizmalarının nasıl işleyişinin göstergesidir. İsmet Parmaksızoğlu, İbn-i Battuta Seyahatnamesinden Seçmeler isimli başka bir eserinden hareketle Ahilerin, sosyal yardım temellerine dayanan ve fütüvvet inancından kuvvet alan ahlâki anlayışları bir yana, onların sanatkâr, çiftçi ve işçi olarak XIV. yy Anadolu'sunda önemli etkilerinin olduğunu belirtmiştir (Parmaksızoğlu, 1986: 48). Bu bilgi İbn-i Battuta Seyahatnamesinden Seçmeler isimli eserde de vardır.

Tarihçi yazar, İsmet Parmaksızoğlu da Ahilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda inkâr edilemez bir rol oynadıkları görüşündedir.

İsmet Parmaksızoğlu'nun konu ile ilgili görüşlerine yer verdikten sonra şimdi de önemli tarihçi Paul Wittek'in konu ile ilgili görüşlerine bakacak olursak şunlar söylemek mümkündür:

Paul Wittek, eserinde ilk önce Ahilik ve fütüvvet harekâtından bahsetmiştir. Ahilik ve fütüvvet kavramlarını çalışmamızın birinci bölümünde etraflıca anlattığımız için burada anlatmaya gerek görmüyoruz. Ahiler'deki bu fütüvvet harekâtının Osmanlı Devleti'ne katılarak, Osmanlı Devleti'nin yapısına göre bu harekât sayesinde oldukça yüksek bir savaş kuvveti elde ettiğini belirtmiştir (Wittek, 1947: 49-50, 52). Bu bilgi bize göstermektedir ki Ahiler, askeri anlamda Osmanlı Devleti'ne katkı sağlamışlardır. Paul Wittek, bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir.

Paul Wittek, Ahilerin Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde önemli bir unsur olarak görünmelerine işaret edilmesinin doğru bir yaklaşım olduğunu, Ahilerin varlığı ile birlikte birçok şehirli unsurun Osmanlı Devleti'ne katıldığını belirtmiştir. Tarihçi Wittek'e göre Ahiler, Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamasında çok önemli bir unsurdur. Paul Wittek, bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir.

Paul Wittek, eserinde Ankara ile ilgili görüşlere de yer vermiştir. Ankara'nın Ahiler için önemine değinen Wittek, Ankara toptancı tüccarların, sanatkârların şehri olduğu gibi Ahilik teşkilatının da merkezi idi demiştir. Paul Wittek Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi ile ilgili son olarak şunları belirtir. Ünü sınırları dışına kadar yayılan Osmanlı Devleti'nin hakiki bir gazi devleti olarak, gazilik harekâtının aktif ve başarılı olmasının tek nedeni, Anadolu'daki bütün savaşçı yiğitleri (ahiler'de bu gruba dâhil) ün, ganimet ve din savaşlarının heyecanı ile yaşayan tüm unsurları kendine doğru çekmesidir. Osmanlı Devleti'nin askeri gücü, etrafının hızlı büyümesine rağmen, her zaman etrafından daha büyüktü. Böylece Osmanlı Devleti daima fetih harekâtı gerçekleştirmeli, gazaya yani din savaşına devam etmeliydi. Fütuhatin genişlemesi ile birlikte fütuhât harekâtının yaptığı kahramanlıklar da ün saldı; böylelikle Osmanlı Devleti daha uzak yerlerden sayısı gittikçe artan birçok gönülleri kendine çekerek büyümeye ve genişlemeye devam etmiştir (Wittek, 1947: 54, 56, 58).

Paul Wittek'de Ahilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli ve etkili bir unsur olduğu görüşündedir.

Paul Wittek'in konu ile ilgili görüşlerine yer verdikten sonra şimdi de önemli yazar Namık Kemal'in konu ile ilgili görüşlerinden devam edelim.

Namık Kemal'de tıpkı diğer yazarların birkaç tanesi gibi konuya ilk olarak Ahi reisi olan Şeyh Edebalı'den bahsederek giriş yapmıştır. Şeyh Edebalı'nın büyük bir âlim olduğunu; hatta Osman Bey'in sürekli Şeyh Edebalı'nın sohbetlerine katılıp değerli zattan

dersler aldığını, bu sohbetler esnasında değerli zatin kızı Mal Hatun'a rastlayarak gönlünde ona karşı bir meylin uyandığını kaleme almıştır. Osman Bey yukarıda da bahsettiğimiz üzere sabah namazına yakın bir rüya görmüştür. Namık Kemal, Osman Bey'in görmüş olduğu rüya'yı Ahi reisi Şeyh Edebali'ye anlatmasını kaleme almıştır (Kemal, 2005: 100, 102). Bu rüya'yı Şeyh Edebali'nin yorumlaması üzerine devletleşme yolunda adımlar atılmaya başlanmıştır.

Namık Kemal, Osmanlı Devleti kurulurken devletin kuruluş aşamasına katkıları olan, Osman Bey'in bilgi ve önerilerinden faydalandığı üstün kişilerin, öncelikle Ahi reisi Şeyh Edebali, kardeşi Ahi Şemseddin, Ahi Şemseddin'in oğlu Ahi Hasan, Şeyh Edebali'nin büyük damadı ve Osman Bey'in bacanağı Dursun Fakih ile Alâeddin Paşa ve onun talebelerinden Çandarlı Kara Halil Paşa'nın olduğunu belirtmiştir. Fakat içlerinde öylesine önemli iki isim vardır ki bunlar Şeyh Edebali ile Çandarlı Kara Halil Paşa olup bu iki ismin devlete hizmetinin başkalarıyla kıyaslanamayacak kadar çok büyük olduğunu ifade eder. Bu durum bize tekrar göstermektedir ki; Ahiler, Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamasında ve yönetim mekanizmalarının oluşmasında son derece önemli bir role sahiptirler. Namık Kemal, Çandarlı Kara Halil Paşa'nın hizmetlerinin daha çok Sultan Orhan ve Sultan I. Murat dönemlerinde olduğunu, Şeyh Edebali'nin ise Sultan Osman döneminde dini ve idari yönetime yol gösterici olduğunu belirtmiştir. Alâeddin Paşa ile ilgili de şu bilgiyi vermektedir; Şeyh Edebali'nin yüksek bilgi ve yönetici eğitimiyle yetiştirdiği torunu Şehzade Alâeddin Paşa; Edebali'nin olgunluğunu taşımaktaydı. Namık Kemal, Ahilerin Osmanlı Devleti'ne askeri anlamda katkıları ile ilgili olarak, sipahilerin başlarına Ahi serpuşu olan beyaz börk giydiklerini, bu teşkilatı kuran (sipahi) Çandarlı Kara Halil ile Osman Bey'in kaynatası olan Şeyh Edebali ve onun oğlu Ahi Hasan gibi önemli şahısların bu teşkilata mensup birer Ahiler olduğunu belirtir (Kemal, 2005: 137, 148). Bu durum da bize göstermektedir ki Ahiler Osmanlı Devleti askeri teşkilatında da önemli derecede rol oynamışlardır. Namık Kemal, bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir.

Namık Kemal eserinde, son olarak Sultan I. Murat'ın atalarının da mensubu olduğu Ahiler üzerine giderek Ahilerin Ankara'yı Sultan Murat'a teslim etmelerinden bahsetmiştir (Danişmend, 2011: 40-41; Kemal, 2005: 201). Namık Kemal'in görüşlerinden hareketle Ahiler, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli rol oynamışlardır.

Şimdi ise başka bir tarihçi yazar Enver Behnan Şapolyo'nun konu ile ilgili görüşlerinden devam edelim.

Enver Behnan Şapolyo'nun vermiş olduğu bilgiye göre bir vakıfnamenin tanzimine göre (hangi vakıfname olduğunu belirtmemiştir) Ahi Evran'ın Osman Gazi döneminde hayatta olduğunu hatta Osman Gazi 1299 yılında tahta çıktığı zaman Ahi Evran'ın Osman Gazi'nin beline şed (kuşak) bağladığını belirtmiştir. Enver Behnan Şapolyo'nun naklettiğine göre, Osman Gazi, Orhan Gazi, Sultan I. Murat ve Şeyh Edebalı bu önemli isimlerin hepsi birer Ahi idiler. Osman Gazi'nin askerleri arasında "Ahi Yiğit Alaylarının" varlığını belirtmiştir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Ahilerin hizmeti yadsınamayacak kadar büyük olmuştur. Ahi Evran Osman Gazi'ye çok büyük saygı göstererek ona karşı saygıda asla kusur etmemiştir (Şapolyo, 1967: 30). Yazar Enver Behnan Şapolyo, bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir.

Enver Behnan Şapolyo'nun görüşleri bize göstermektedir ki, Ahiler grubu Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda son derece önemli bir role sahiptir.

Enver Behnan Şapolyo'nun konu ile ilgili görüşlerini aktardıktan sonra şimdi de bir başka tarihçi Ahmet Şimşirgil'in düşüncelerine yer verecek olursak şunları söylemek mümkündür:

Tarihçi yazar Ahmet Şimşirgil, Şeyh Edebalı'den ve öneminden Osman Bey'in onun yanında ders almasından, sohbetlerine katılmasından ve Osman Bey'in Edebalı'nın kızına gönlünü kaptırmasından bahsetmiştir. Tarihçi yazar, Ahmet Şimşirgile göre, Osman Gazi'yi devlet kurmaya doğru adım adım götüren kişi Şeyh Edebalı'dır. Osman Gazi'yi yetiştiren kişi de Şeyh Edebalı'dır. Osman Gazi'nin bütün işlerinde Şeyh Edebalı'ye danıştığını ve Osman Gazi'nin Şeyh Edebalı'yi her zaman en yakın yardımcılarında biri olarak gördüğünü belirtiyor. Hatta Osman Gazi Bilecik'i aldıktan sonra burada bir mescit yaptırmış, Şeyh Edebalı'yi ise şehre emin tayin etmiştir (Şimşirgil, 2014: 21, 27). Ahmet Şimşirgil bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir.

Ahmet Şimşirgil, Âşık Paşazade'den hareketle Orhan Gazi ile ilgili de şu bilgileri vermektedir. Babası ölünce Orhan Gazi kardeşi Alâeddin ile bir araya geldi. İşin gereği ne ise gördüler. O zamanda tekkesi olan Ahi Hasan isminde mübarek bir zat vardı. Aralarında dönemin büyüklerinin de bulunduğu bu mübarek zatın tekkesinde babaları Osman Gazi ölünce devletin yönetiminin paylaşımı (Âşık Paşazâde, 2013: 51-52) için bir araya geldiler (Şimşirgil, 2014: 54-55). Bu bilgi Âşık Paşazade Tarihinde de vardır.

Tarihçi yazar, Ahmet Şimşirgil'in görüşlerine yer verdikten sonra şimdi başka bir tarihçi Ahmet Rasim'in görüşlerinden devam edelim.

Tarihçi yazar Ahmet Rasim de konuya Şeyh Edebali'den bahsederek giriş yapmıştır. Şeyh Edebali'nin özellikle ilk dönem Osmanlı idarecileri için çok önemli bir isim olduğunu belirttiği gibi, Orhan Bey'in Şeyh Edebali'nin yanına gidip ondan ders aldığını, dönemin ilim ve fenlerini, Arapça ve dini eserlerini Edebali'nin yanında incelediğini belirtmiştir.

Tarihçi yazar, Ahmet Rasim Osman Bey dönemi âlimlerinin, Kayserili Mevlana Davud, Tacettin Kürdi, Kayserili Mevlana Abdülmuhsin, Geyikli Baba, Karaca Ahmet, Abdal Musa ve bizim için önem teşkil eden Ahi Evran olduğunu kaleme almıştır. Yazar bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir. Fakat bu bilgi Neşri Tarihi (Cihannüma) ve Oruç Bey Tarihinde vardır. Ahmet Rasim, Orhan Bey dönemindeki şehirleşme durumundan bahsederken ve çevredeki diğer beylikleri aktarırken Ankara Ahilerinden de bahsederek; onların o bölgedeki varlığından da söz eder. Sultan I. Murat tahta çıkınca Ankara Ahilerinin Ankara'yı Sultan I. Murat'a teslim ettiklerini belirtir (Rasim, 2012: 39, 45-46, 49).

Yaşar Yücel ve Ali Sevim'in konuya ilişkin düşünceleri de şu şekildedir:

Osman Bey'in fetih hareketleri sırasında Anadolu'da Ahilik ve Babailik çok yaygın bir durumda idi. Ahi reisi olan ve Eskişehir civarında İtburnun'da tekkesi bulunan Şeyh Edebali, o yörelerin en itibarlı ve sözü geçen büyüklerindendi. Osman Bey, Edebali'nin kızı ile evlenmiş böylece Ahilerden faydalanmayı sağlamıştır. Nitekim Şeyh Mahmut Gazi (Ahi Mahmut), Ahi Şemseddin ve oğlu Ahi Hasan daha sonraları Osmanlı'da kadı, kazasker olmuş; vezir Çandarlı Kara Halil Paşada Ahiler'den olup Osmanlı Devleti'nin kurulup gelişmesinde büyük hizmetleri olmuştur (Yücel ve Sevim, 1990: 3). Yazarlar eserinde bu bilgiyi verirken herhangi bir kaynak/dipnot göstermemişler ama verilen bu bilgi, Âşık Paşazade Tarihi, İbn-i Battuta Seyahatnamesi ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı Osmanlı Tarihi Birinci Ciltte vardır.

Osmanlı Devleti kurulurken Anadolu'daki Ahî, Babaî ve Mevlevî tarikatları en faal dönemlerini yaşamakta ve beylikler üzerinde de nüfuzlarını göstermektedirler. Bu tarikatlardan özellikle ilk ikisinin Osmanlı Beyliği topraklarında da faaliyetleri görülmüştür. Anadolu'da bulunan bu tasavvuf cereyanlarının Osmanlı Devleti'nin kurulmasında rolü olmuştur. Osmanlı Devleti'nin temelleri atılırken Ahilikten ve Ahi reislerinin nüfuzlarından faydalanılmıştır. Osman Gazi'nin kayın babası Şeyh Edebali o dönemlerde Ahilerin ileri gelenlerindendi. Ayrıca Ahi Hasan, Ahi Mahmut, Çandarlı Kara

Halil'de Ahilerden olup devlete çok yararlı hizmetlerde bulunmuşlardır. Ahilerin nüfuzları XV. yy'ın ilk yarısında da görülmektedir. Ahi teşkilatı reisliğinin Şeyh Edebalı'den sonra kime geçtiği bilinmiyor ama bunun daha sonra Sultan I. Murat'a geçtiği belirtilmektedir (Yücel ve Sevim, 1990: 324). I. Murat'ın bu reisliği Gelibolu'daki Ahi reislerinden Ahi Musa'ya verdiği 14 Mart 1366 tarihli icazetname ve vakfiyede "Ahilerimden kuşandığım kuşağı Ahi Musi'ya (Musa'ya) kendü elimle kuşadup Malgalkara'da (Malkara'da) Ahi diktim ve bu Ahi Musa veya evladlarından kimesneyi ihtiyar idüp ya akrabalarından veya güğeygülerinden Ahilik icazetinin virüp bizden sonra yerümüze Ahi sen ol diyeler ki bunlar, fevt olduktan sonra şer ile sabit ve zahir ola" kaydı bunu açık ve kesin olarak göstermektedir (Uzunçarşılı, 2011: 531). Yazarlar bu bilgiyi verirken eserde herhangi bir kaynak/dipnot vermez iken bu bilgi İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Osmanlı Tarihi Birinci Ciltte vardır.

Yazarlar, Ahilerin Osmanlı Devleti'ne askerî anlamda katkılarının olduğundan da bahsetmişlerdir. Ahi Hasan'ın Orhan Bey zamanında Bursa'nın fethinde görev alıp kalenin kuşatılmasında yardımlarının olduğunu belirtmişlerdir (Yücel ve Sevim, 1990: 7). Yazarlar bu bilgiyi verirken eserlerinde herhangi bir kaynak/dipnot göstermez iken bu bilgi Âşık Paşazade Tarihi, ÂşıkPaşaoğlu Tarihi, Neşri Tarihi, İsmail Hakkı Uzunçarşılı ve J. Von Hammer 'in Osmanlı İmparatorluğu Birinci Ciltte vardır.

Yazarlar, Yaşar Yücel ve Ali Sevim eserlerinde Orhan Gazi'nin yerine Ahilerin kararıyla Sultan I. Murat'ın hükümdar olduğunu kaleme almışlardır. Bu durum bize Ahilerin yönetim mekanizmalarında hükümdar değişikliğinde rol oynayacak kadar çok etkili olduklarını göstermektedir. Yazarlar, bu bilgiyi verirken eserlerinde herhangi bir kaynak/dipnot vermemişlerdir. Yine Ahilerin yönetim mekanizmalarında etkili olduğunu gösteren durumlardan bir tanesi de, Tokat'ın nüfuzlu ailelerinden Ahi Beyazıt'ın oğlu Hacı İvaz Paşa'nın Karamanoğlu'nun Bursa'yı kuşatması esnasında şehri savunan değerli bir devlet adamı olmasının belirtilmesidir. Yazarlar Yaşar Yücel ve Ali Sevim, son olarak şu bilgileri de vermektedirler: Ahiler, devletin kurulmasında hizmette buldukları için onlara zaviyeler verilmiştir. Bu zaviyeler şehir ve ilçe girişlerinde, köy civarlarında ve yol uğraklarındadır (Yücel ve Sevim, 1990: 25, 101-102, 331).

Yaşar Yücel ve Ali Sevim'in görüşlerinden hareketle Ahiler Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve yönetim mekanizmalarının oluşumunda son derece önemli bir role sahiptirler.

Şimdi de bir başka tarihçi Ziya Kazıcı'nın konu ile ilgili görüşlerine bakacak olursak şunları söylemek mümkündür:

Ziya Kazıcı, Sâmiha Ayverdi'nin "Türk Tarihinde Osmanlı Asırları" adlı eserinden hareket ederek, Orhan Gazi'nin çevresine Mevlana, Dursun Fakih, Akça Koca, Konur Alp, Taptuk Emre, Ahi Evran ve Ahi Şemseddin gibi önemli isimlere yer vermekle gerek devleti gerekse hükümdarlık makamını idealist üreticiler zümresine dayandırdığını belirtmiştir (Kazıcı, 2007: 23). Yazarın vermiş olduğu bu bilgi Sâmiha Ayverdi'nin Türk Tarihi'nde Osmanlı Asırları adlı eserinde de vardır ama Sâmiha Ayverdi bu bilgiyi nereden aldığına dair eserinde herhangi bir kaynak/dipnot vermez iken bu bilgi aynı zamanda Neşri Tarihi, (Cihannüma), Oruç Bey Tarihi ve Münecimbaşı Ahmed İbn Lütfullah'ın Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Câmîü'd-düvel adlı eserde de vardır.

Ziya Kazıcı'nın vermiş olduğu bilgilerden yola çıkarak denilebilir ki Ahi Evran ve Ahi Şemseddin gibi önemli isimlerin devletin bünyesinde yer alması Ahilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkin bir role sahip olduğunun göstergesidir.

Hasan Cemil Çambel'in görüşlerinden kısaca bahsedelim.

Hasan Cemil Çambel konuya ilişkin öncelikle Şeyh Edebalı ve Osman Gazi ilişkisinden bahsederek giriş yapmıştır. Şeyh Edebalı'nın Osman Gazi'nin hocası ve danışmanı olduğunu, Osman Gazi'nin bir gece rüya gördüğünü, Osman Gazi'nin bu rüyayı hocası Şeyh Edebalı'ye anlatmasını ve Şeyh Edebalı'nın rüyayı yorumlamasını kaleme almıştır. Şeyh Edebalı bu rüyayı yorumladıktan sonra bu rüyanın Allah'ın bir işareti olduğuna inandı. Şeyh Edebalı sabırla ve cesaretle büyük imparatorluğun temelini atmış oldu. Yazar Hasan Cemil Çambel, Şeyh Edebalı'nın Osmanlı Devleti'nin ilk tarihi kurucusu olduğunu söylemiş ama eserinde bu söylemi ile ilgili herhangi bir kaynak/dipnot göstermemiştir. Yazar Hasan Cemil Çambel, "biz milli tarihimizin bu mana dolu efsanesine inanmak için neden vesika isteyelim! Burada en belirgin vesika tarihin kendisi ve rüyanın gerçekleşmesi değil midir ve hakikatlerin hakikati bu değil mi? Harika mademki dün mümkün oldu, yarın bir daha neden olmasın? Milli efsanelerimize hor bakmayalım bilakis Eflatun gibi, sembollerin ideallerindeki güzellik için heyecan duyalım. Çünkü bunlar bize bir kere olabildiği gösteren ve yeniden bir daha olabileceğine işaret eden yıldızlardır... Mazinin istikbali aydınlatan ruh aynaları ve hiç sönmeyen iman, ümit, hayat, enerji idare ve başarıma kaynakları. Efsanelerimizi ve sembollerimizi unutursak ruhen fakir düşeriz. Tarihi tarih yapan ve harekete geçiren iç kuvvetleri ve bunların

zenginliğini ve canlılığını anlamamak mümkün değildir.” şeklinde açıklama yapmıştır (Çambel, 1948: 39, 40-41).

Başka bir tarihçi Friedrich Giese'nin konu ile ilgili görüşleri ise şöyledir.

F. Giese konu ile ilgili şunları söylemiştir. “Uzunca bir süre adalet içinde yaşayan Ahiler teşkilatının, onları harekete geçirecek sözler sarf eden bir devlet adamı yeteneklerine sahip liderle karşılaştıklarında yeni bir imparatorluk kurabilecek disiplinli bir orduya dönüştüklerini gözlemlemek mümkündür.” Nitekim bu teşkilat Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşunda rol oynamıştır. F. Giese'ye göre Osmanlı hükümdarları iktidarlarının temellerini Ahilik teşkilatıyla atmışlardır. F. Giese eserinde bu görüşleri söylerken bu görüşlerle ilgili herhangi bir kaynak/dipnot belirtmemiştir. Ahiler, devletin bel kemiğini oluşturmuşlardır. Ahiler gibi homojen yerli Türk unsurunun kaynaşmasıyla meydana gelen malzemeyi kullanan Osmanlı halefleri ve devlet adamları koşullara mükemmelce uyum sağlayarak Osmanlı Devleti'nin temellerini atmışlardır (Giese, 2000: 157, 159, 172, 175).

F. Giese de diğer yazarlar gibi Osman Bey'in çevresinde çeşitli Ahilerin olduğunu kaleme almıştır. Bunların arasında en önemlileri Ahi Şemseddin ve Ahi Hasandır. Ahi Şemseddin Şeyh Edebalı'nın kardeşi, Ahi Hasan ise Şeyh Edebalı'nın yeğenidir (Giese, 2000: 161). F. Giese bu bilgileri Hammer'ı kaynak göstererek vermiştir. Hammer ise Neşri Tarihini kaynak göstermiştir. Bu bilgiler Hammer'in Osmanlı İmparatorluğu Tarihinde olduğu gibi, Neşri Tarihinde aynı zamanda Âşık Paşazade Tarihi ve Oruç Bey Tarihinde de vardır.

F. Giese, Anonim Tevarih-i Ali Osman'dan hareketle hükümdarın yanına itikatlı, çevik, genç adamları topladığını, onunla birlikte sefere çıktıkları bilgisini vermektedir. Nihat Azamat'ın hazırlamış olduğu Anonim Tevarih-i Ali Osman'da bu bilgi vardır. Ancak bu çevik genç adamların F. Giese'ye göre fityan oldukları düşünüldüğünde bu bilgi farklılaşır. Bu durum bize Ahilerin Osmanlı Devleti'ne askeri anlamda katkı sağladığını da göstermektedir.

F. Giese; Ahiler ve Yeniçeriler arasında sıkı bir bağ olduğunu, bu ikisi arasında kısa hançer ve pantolon gibi başka benzerliklerin de olduğunu söylemiştir. F. Giese, Osmanlı ordusunun ilk başlarda Ahilerin üniformasını taşıdığını, ordunun temelini ise bu şekilde atıldığını da belirtmiştir. Ahilik teşkilatındaki Osman Bey destekçilerinin, Orhan Bey'in onları orduya yaya asker olarak almasıyla bu durum artmış ve bu yayalar Ahi başlığı

takmıştır. F. Giese eserinde bu görüşleri söylerken bu görüşlerle ilgili herhangi bir kaynak/dipnot belirtmemiştir. F. Giese, Yeniçeri ocağında çok sayıda yaya odasının bulunmasının, eski Ahi başlıklarının takılmaya devam edilmesinin bu ikisi arasında bir benzerlik olduğunu da teyit etmektedir (Giese, 2000: 163-164, 169; Werner, 2014: 131-132) şeklinde görüş bildirmiştir.

F. Giese'ye göre Ahiler Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkili oldukları gibi yönetim mekanizmalarının oluşumunda ve askeri anlamda da etkilidirler.

F. Giese 'nin görüşlerine yer verdikten sonra William L. Langer ve Robert P. Blake'in konuya ilişkin görüşlerinden devam edelim.

Yazarlar, William L. Langer ve Robert P. Blake konuya ilk olarak Ahilik ile ilgili genel değerlendirme yapıp, Ahiliğin kelime anlamı ve gelişimi hakkında kısaca bilgi vererek giriş yapmışlardır. Biz bu bilgileri çalışmamızın birinci bölümünde anlattığımız için burada tekrar anlatmaya gerek duymuyoruz.

William L. Langer ve Robert P. Blake, Osman Bey'in Ahileri etrafında topladığını, Osman Bey'in kendisinin de Ahi olduğunu belirtmişlerdir. Ahilerin siyasal ve askeri faaliyet içerisinde olduklarını da kaleme almışlardır. Ahilerle ilgili bilgilerinin ancak bu kadar olduğunu belirtmişlerdir (Langer ve Blake, 2000: 219-220, 222).

Ronald C. Jennings'in görüşlerinden devam edelim.

Ronald C. Jennings konuya ilişkin şu bilgileri vermekte:

Ronald C. Jennings, 14. yy. hükümdarlarının her birinin, büyük olasılıkla zamanın sosyal, ekonomik ve dini ortamında oldukça merkezi bir yer tutan ve Anadolu'da devletlerin sınırlarına bakmaksızın kasabalarda hâkim olan Ahi topluluklarıyla yakından ilişkili olduğunu; o zaman nüfusun ekseriyetini Türk savaşçıların değil, köyler ve kasabalar halkının oluşturduğunu, Ahilerin toplumun girişimci kesimini temsil ettiğini, Ahilerin sadece kasabalarda değil Osmanlı Devleti'nin tamamında en önemli grubu teşkil eden tüccar ve zanaatkârları birbirine bağladıklarını belirtmiştir. Ahiler toplumda hem hukuk ve düzen hem de sevgi ve muhabbet için gerekli bir güçtü. Bütün davranışları etkileyen hizmet ve kardeşlik ideallerine sahiptiler. Toplumsal etkinlikleri bu iki amaca yönelikti. Osmanlılar gibi yöneticiler onların tam desteğini almak konusunda talihliydimler. 14. yy. Osmanlı hükümdarlarının her biri Ahi örgütünün gerçek bir üyesinden daha fazla Ahilere sempati ve yakınlık duydular (Jennings, 2000: 440).

Ronald C. Jennings'in görüşlerine yer verdikten sonra J. A. B. Palmer'in görüşüne kısaca bakacak olursak:

Palmer, Osman Bey'in takipçilerinin Ahiler olduğunu ve dolayısıyla Orhan Bey'den önce beyaz bürk kullandıklarını, Osman ve Orhan Beylerin Ahilere yayaları eklediğini, sonra da I. Murat'ın savaştan yıpranmış yayalara Yeniçerileri eklediğini belirtmiştir (Palmer, 2000: 515).

J. A. B. Palmer'in görüşlerinden kısaca bahsettikten sonra şimdi de J. Von Hammer'in görüşlerinden devam edelim.

J. Von Hammer, Ahi Hasan ve onun yararlılıklarından bahsetmiştir. Hammer, Ahi Hasan'ın yararlılığı ile ilgili şunları kaleme almıştır. Osman Bey, hastalığı dolayısıyla ordunun başında bulunamadığı zaman tüm kuvvetini oğlu Orhan Bey'in komutasına vererek Bursa'yı fethetme kararı almıştır. Köse Mihal, Turgut Alp, Şeyh Mahmut (Ahi Mahmut) ve Şeyh Edebalı yeğeni Ahi Hasan'dan oluşan kurmay heyeti Bursa'nın anahtarı sayılan Evrenos (Orhaneli) kalesini almak istemiş, Ahi Hasan'ın gayretkar çabaları neticesinde Evrenos (Orhaneli) kalesi alınmıştır. J. Von Hammer bu bilgi ile ilgili eserinde herhangi bir kaynak/dipnot vermez iken bu bilgi, Nihal Atsız'ın düzenlemesini yaptığı ÂşıkPaşaoğlu Tarihi, Âşık Paşazade Tarihi, Neşri Tarihi (Cihannüma) ve İdris-i Bitlisinin Heşt Bihîşt Birinci Ciltte vardır. J. Von Hammer, Osman Bey hayatını kaybedince Osman Bey'in cenazesini taşıyanlar arasında, Dursun Fakih, Yahşi Osman, Çandarlı Kara Halil Paşa ve Ahi Şemseddin'in olduğunu; bu ekibin Osman Bey'in cenazesini Bursa'ya kadar götürdüğünü belirtmiştir. J. Von Hammer, Karaman Beyi'nin Ahileri isyana sevk ettirdiğini, Ankara şehrinin de Ahilerin elinde bulunduğunu belirtmiştir. İslâm hükümdarları arasında sürekli çekişmeye konu olan Ankara hemen her çağda meyveleri, örtüleri, kaplıca suları, pehlivan yetiştirmesi ve ibadethaneleri ile şöhret kazanan önemli bir şehir konumundadır. Hammer, Sultan I. Murat'ın tahta çıkar çıkmaz yıldırım hızıyla yetişerek Ahileri bozup, Ankara'nın anahtarını Ahilerin elinden aldığını kaleme almıştır (Hammer, 2007: 36-37, 53). J. Von Hammer, eserinde bu görüşleri söylerken bu görüşlerle ilgili herhangi bir kaynak/dipnot belirtmemiştir.

J. Von Hammer'in görüşlerine yer verdikten sonra tarihçi yazar Mustafa Kafalının konuya ilişkin görüşleri ise şu şekildedir:

Mustafa Kafalı, çalışmamızın ikinci bölümünün giriş kısmında bahsettiğimiz "Osmanlı Devletini kuran Kayıların" Ahilerle ve Ahi piri olan Şeyh Edebalı ile dostluk

içerisinde olduklarını, Şeyh Edebali ile aralarındaki dostluk bağının Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna damgasını vurduğunu söylemiştir. Mustafa Kafalı konuya ilişkin şu bilgileri vermektedir: Moğolların yağma ve talanları ile vergilerin artırılması Türklerin tamamını sefaletle itmişti. Böyle bir dönemde Anadolu Türklüğünün en mühim müesseselerinden biri olan Ahilik bu duruma karşı tavır koymak mecburiyetinde kalacaktı. O sırada Ahilerin büyük piri Ahi Evran Kırşehir'de oturmakta idi. 1262 yılında sultanın gulam askerleri ile Moğollar, Kırşehir dışında yapılan muharebede Ahileri perişan etmişler. Ahi Evran, Hz. Mevlana'nın oğlu Alâeddin Çelebi ve birçok Ahi ileri geleni şehitler arasındaydı. Şeyh Edebali o dönem yaşadığı Balıseyh'i terk ederek Eskişehir'in Uc bölgelerine göç etmiştir. Ancak burada dikkat edilecek nokta, Şeyh Edebali ile Ertuğrul Gazi'nin göç ettiği yerler birbirine komşu olan Uc bölgelerdir. Ayrıca Ertuğrul Bey'in vefat ettiği 1288 yılına kadar Şeyh Edebali ile yakın bağları devam etmiştir. Bu yakın bağlar yukarıda da bahsettiğimiz üzere Osmanlı kaynaklarında Osman Bey'in Şeyh Edebali'ye damat oluşu, Orhan Bey'in kardeşi Alâeddin Bey'in Ahi dergâhına dâhil oluşu hep bağların kuvvetli oluşundandır. Bunlara Orhan Bey'in son zamanlarında vezirlik derecesine yükselen Çandarlı Kara Halil Paşa'nın Şeyh Edebali'nin yeğeni oluşu da eklenince bu durum bağların ne derecede kuvvetli olduğunu göstermektedir (Kafalı, 1999: 18-20).

Tarihçi yazar, Mustafa Kafalının görüşlerinden hareketle, bu güçlü Ahilik teşkilatı Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve gelişiminde son derece mühim rol üstlenmiştir.

Mustafa Kafalının görüşlerine yer verdikten sonra şimdi de tarihçi yazar Halil İbrahim İnal'ın görüşlerine bakalım.

Halil İbrahim İnal eserinde Ahilikle ilgili genel bir bilgi vererek giriş yapmıştır. Biz bu bilgileri çalışmamızın birinci bölümünde verdiğimiz için tekrar anlatmaya gerek duymuyoruz. Yazar Halil İbrahim İnal eserinde Şeyh Edebali'den ve onun Osmanlı Devleti açısından önemli bir kişilik olduğundan bahsetmiştir. Ertuğrul Gazi ve oğlu Osman Gazi'nin Anadolu topraklarına girdiklerinde Müslümanlıkla pek ilgilerinin olmadığını, öğrenmeleri gereken tüm bilgileri ise Şeyh Edebali'nin yanında onun tekkesinde öğrendiklerini öne sürer.² Edebali tekkesinde Kur'an-ı Kerim okunurken kendisine konuk olan Ertuğrul Gazi Şeyh Edebali'ye ne okuduğunu sormuş, arkasından söylenenleri tekrar etmiş ve bu onun hoşuna gitmiştir. Şeyh Edebali zaman zaman Kur'an-ı Kerim'den ayetler

---

² Osman Bey ve Osmanlı Beyliğinin kuruluş dönemindeki kurucu kadronun Müslümanlığa yeni geçtikleri veya yeni Müslüman oldukları devleti kuran toplumsal kesimin Türklere çok şehrli Rumlar olduğu yönündeki görüş ve daha çok batılı yazarlarca (Witteck vd.) öne sürülen görüş olup bu görüş M. Fuad Köprülü tarafından "Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu" adlı eserinde çürütülmüştür.

okuyarak, Ertuğrul Gazi ve Osman Gazi'ye örnekler göstermiştir. Her zaman Şeyh Edebali'den bilgiler alıp onun bilgisinden ve ilminden istifade eden Osman Gazi Şeyh'in kızı Mal Hatun'a âşık olmuştu. İki yıl boyunca Osman Gazi, Mal Hatun'u Şeyhinden alamamıştı. Yukarıda bahsettiğimiz rüya hadisesinin gerçekleşmesinden sonra Şeyh Edebali Osman Gazi'ye "Benin kızım Mal Hatun senin helalindir" diyerek kızı Mal Hatun'u Osman Gazi'ye vermiştir. İşte bu hadiseden sonra küçük bir beylik olan Osmanlı Beyliği'ne destek olan ve aralarında Ahilerin de bulunduğu Horasan erenleri, bu beyliği kısa sürede büyütüp bir devlet kuracak duruma getirmişlerdi. Hacı Bektaşlar, Sarı Saltuklular, Abdal Musa, Şeyh Edebali ve niceleri Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinde devletin bilginleri, yöneticileri ve öğretmenleri olmuşlardır (İnal, 2007: 37, 47). Yazar bu bilgileri verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot belirtmemiştir.

Yazar, Halil İbrahim İnal Osman Bey, bey olduktan sonra Şeyh Edebali'nin Osman Bey'e vasiyetini kaleme almıştır. Bu vasiyetin içeriği ise şu şekildedir:

Ey oğul, artık Bey'sin! Bundan sonra öfke bize, uysallık sana. Güceniklik bize, gönül almak sana. Suçlamak bize, katlanmak sana. Acizlik bize hoş görmek sana; anlaşmazlıklar bize, adalet sana, haksızlık bize, bağışlamak sana. Ey oğul sabretmesini bil, vaktinden önce çiçek açmaz. Şunu da unutma ve insanı yaşat ki devlet yaşasın. Ey oğul, işin ağır, işin çetin, gücün kıla bağlı. Allah yardımcın olsun (İnal, 2007: 54; Şimşirgil, 2014: 27) diyerek, Şeyh Edebali Osman Gazi'ye vasiyet etmiştir. Bu durum da bize göstermektedir ki Ahi şeyhi olan Edebali'nin Osman Gazi'ye vasiyet etmesi Ahilerin beyleri yönlendirmesinde de faal biçimde yer aldıklarının göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihçi yazar, Halil İbrahim İnal, eserinde Ahilerin yönetimde etkili olduklarını gösteren bir bilgi vermiştir. Sultan I. Murat'ın Ahiler ve komutanların kararıyla Bursa'ya davet edilerek hükümdar ilan edildiğini kaleme almıştır. Sultan I. Murat'ın Bizans'a karşı yapılan fetihler ve kazanılan zaferlerde önemli bir etkisi olmuştur. İşte bu sebeple de devlet işlerinde büyük bir nüfuza sahip olan Ahi ve gazilerin desteğini alarak Sultan I. Murat tahta geçmiştir şeklinde yazar Halil İbrahim İnal eserinde bahsetmiştir. Yazar, bu bilgileri verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot belirtmemiştir (İnal, 2007: 65).

Halil İbrahim İnal'a göre Ahiler, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda rol oynadığı gibi hükümdar değişikliğinde de rol oynayarak yönetim mekanizmalarının oluşumunda da aktif bir şekilde bulunmuşlardır.

Halil İbrahim İnal'ın görüşlerine yer verdikten sonra şimdi de önemli iktisat tarihçisi Ömer Lütfi Barkan'ın görüşlerinden devam edelim.

Tarihçi yazar Ömer Lütfi Barkan, Ahilik teşkilatı'nın Anadolu'daki faaliyetlerini Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşunda göstererek devletin kuruluşunda önemli derece de rol oynadığını belirtmiştir. M. Fuad Köprülü'den hareketle Şeyh Edebalı'nın ve silah arkadaşlarının çoğunun bu teşkilata mensup olduklarını hatta Orhan Bey'in kardeşi Alâeddin'in de bu teşkilata mensup olduğunu hatta ilk Osmanlı askerlerinin Ahi üniformasını giydiklerini ve Ahi başlığını taktıklarını belirtmiştir. Bu bilgi F. Giese'nin Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu Meselesi ve M. Fuad Köprülü'nün Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar adlı eserlerde de vardır. Tarihçi yazar Ömer Lütfi Barkan, Neşri Tarihinden hareketle Ahilerin askeri anlamda Osmanlı Devletine olan katkıları ile ilgili Bursa'nın fethinde özellikle de Ahi Hasan ve Ahi Şemseddin'in göstermiş oldukları gayretkar çabalardan bahsetmiştir (Barkan, 2002: 136, 139). Bu bilgi ise Neşri Tarihinde de vardır.

Ömer Lütfi Barkan'ın konu ile ilgili görüşlerini aktardıktan sonra başka bir tarihçi Cemal Kafadarın görüşlerine bakacak olursak şunları söyleyebiliriz:

Cemal Kafadar eserinde konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde belirtmiştir. Kronik yazarlar (kimler olduklarını belirtmemiştir) ve onların okuyucularına göre şecere ve ilahi takdirin Osmanlı Devleti'nin doğuşunda açıkça hayati bir rol oynadığını ve bunlara samimi inanç Ahiliğin ilkelerinden olan; yiğitlik ve liderlik gibi özelliklerin de eşlik ettiğini belirtmiştir. Yazar Cemal Kafadar bu bilgileri verirken eserinde herhangi bir kaynak/dipnot belirtmemiştir. Tarihçi yazar Cemal Kafadar F. Giese'den hareketle Osman Bey'in Ahi birliklerinden destek aldığını, bu birliklerin askeri anlamda da Osmanlı Devleti'ne katkısının bulunduğunu eserinde belirtmiştir. Yazarın vermiş olduğu bu bilgi ise F. Giese'nin Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş Meselesi adlı eserinde vardır.

Osmanlı Devleti'nin kurulup genişlemesini; dinin aktif rolüne ve Osmanlı Beylerinin etraflarında yer alan dervişlerin varlığına bağlamıştır. Ayrıca ticaretin gelişmesinin ve Ahi örgütlerinin çoğalmasının altını çizmek suretiyle ilk dönem Osmanlı sultanlarının bu kitlelere güvenmek için salt bir göçebe ruhundan daha fazlasına sahip olduklarını belirtmiştir Yazar Cemal Kafadar, Osman Bey'in başarılı bir liderlik, sağlam idari uygulamaların benimsenmesi Ahi ve dervişlerin verdiği ve onlardan alınan destek ile Rumeli'ye geçişin iyi düzenlenmiş bir siyaset ile olduğunu belirtmiştir. Ahiler yazarın

vermiş olduğu bilgiye göre Osman Bey'e önemi yadsınamayacak şekilde destek vermişlerdir. Cemal Kafadar son olarak, 14. yy'ın beylerinin Osmanlı ailesindeki Ahiler de dâhil olmak üzere Ahilere çeşitli bağışlarda (bağışların neler olduğunu yazmamıştır) bulduklarını belirtmiştir. Ahilerin Osmanlı Devletine yapmış oldukları katkının henüz tam anlamıyla takdir edilemediğini fakat böylesi bir katkının varlığının ise asla göz ardı edilemez olduğunu belirtmiştir (Kafadar, 2010: 46, 53-54, 67, 254).

Cemal Kafadar'ın görüşlerinden hareketle Ahiler Osmanlı Devleti için son derece öneme sahip oldukları gibi devletin kurulup gelişmesinde de önemli derecede rol oynamışlardır.

Cemal Kafadar'ın görüşlerine yer verdikten sonra şimdi ise başka bir tarihçi olan Ahmet Tabakoğlu'nun konu ile ilgili görüşlerine yer verecek olursak şu bilgileri verebiliriz:

İktisat tarihçisi Ahmet Tabakoğlu Ahilerin öncelikli olarak ekonomik anlamda Osmanlı ekonomisine olan katkılarından bahsetmiş ve Osmanlı ekonomik sistemini Batı'dan ayıran özelliklerin Ahilikten kaynaklandığını belirtmiştir. İslâm'ın bir ahlâk ilkesi olarak ortaya koyduğu Ahiliğin günlük hayatta geçirmiş olduğu hizmet anlayışının hep dayanışmacı bir toplum oluşturmayı gaye edindiğini belirtmiştir. İşte bu nedendir ki Ahiliğin olduğu yerlerde birliktelik, dayanışmacı anlayış hâkimdir. Yazar Ahmet Tabakoğlu, F. Giese'nin Türkiyat Mecmuasında yayımlanan Osmanlı İmparatorluğu'nun Teşekkülü Meselesi eserinden hareketle Ahiler Osmanlı Devletini kuranlar, Fatih Sultan Mehmet dâhil ilk Osmanlı padişahları, ilk Osmanlı vezirlerinin çoğu hep Ahi önderleri ve şeyhleri idi. Hatta ilk Osmanlı yeniçeri birliklerinin Ahilerden meydana geldiğini de belirtmiştir. Yazarın vermiş olduğu bu bilgi F. Giese'nin Türkiyat Mecmuasında yayımlanan Osmanlı İmparatorluğu'nun Teşekkülü Meselesi adlı çalışmasında da vardır. Yazar Ahmet Tabakoğlu'na göre Ahiler; öncelikle Anadolu'nun iktisadî hayatını, birinci bölümde oluşumundan bahsettiğimiz "debbag" yani dericilerin temelini oluşturdukları esnaf önderliğinde teşkilatlandırılan gruplardır. Fütüvvet teşkilatının eski Türk ve İran geleneklerinden kuvvet alarak Anadolu'da bir uzantısı olarak oluşan Ahiler; Moğollarla silahlı mücadelede bulunmuşlar özellikle geçiş dönemindeki otorite boşluğu anlarında Ankara ve Konya'da olduğu gibi, geçici hükümetler kurmuşlar daha sonra bütün güçlerini Osmanlı Devleti'nin emrine vermişlerdir. İşte bu durum da bize göstermektedir ki Ahiler güçlerini Osmanlı Devleti'ne vermekle Osmanlı'nın gücüne güç katmışlardır. Yazar Ahmet Tabakoğlu, M. Fuad Köprülü'nün Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu adlı

eserinden hareketle, XIII. yy'ın ikinci yarısından XIV. yy'ın başlarına kadar büyük devlet adamlarının, kadıların, müderrislerin, tarikat şeyhlerinin, büyük tacirlerin Ahi teşkilatına girdiklerini belirtmiştir. Bu durum Ahiliğin geçiş döneminde sosyal itibari çok yüksek bir kurum olduğunu göstermektedir. Yazar'ın vermiş olduğu bu bilgi M. Fuad Köprülü'nün Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu adlı eserinde vardır ama M. Fuad Köprülü bu bilgiyi eserinde verirken herhangi bir kaynak/dipnot vermemiştir. İktisat tarihçisi Ahmet Tabakoğlu, eserinde gazilerden bahsedip onlarla ilgili bilgi vermiştir ama bu bilgiyi verirken burada bir noktaya temas etmiştir ki bizim için de önemli olan kısım burasıdır. Yazar, bu gazilerle Ahiler iç içe olup Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda aktif rol oynamışlardır. İlk Osmanlı sultanlarının hem Ahi hem de gazi olduğunu belirtmiştir Yazar bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak göstermemiştir. Siyasi otorite boşluğu döneminde Ahiler şehir yönetimine el koymuşlar ve devamlılığı sağlamışlardır. Beylikler ve Osmanlılar Batı'ya doğru genişledikçe şehirler, Ahilerin katkısıyla Selçuklu örneklerine uygun bir şekilde Türk şehri haline gelmiştir (Tabakoğlu, 1999: 125, 129-130, 133).

Ahmet Tabakoğlu'nun vermiş olduğu bilgilerden hareket edersek, Ahiler Osmanlı Devleti'nin kurulmasında son derece önemli bir konuma sahiptir diyebiliriz.

Ahmet Tabakoğlu'nun konu ile ilgili görüşlerine değindikten sonra şimdi de bir başka tarihçi Abdullah Saydam'ın konu ile ilgili görüşlerinden devam edelim.

Yazar Abdullah Saydam eserinde Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında ilk Osmanlı padişahlarının ve vezirlerinin çoğunun Ahi teşkilatına mensup şeyhler olduğunu, I. Murat'ın geleneklere uygun şekilde şed kuşandığını ve teşkilattan askeri maksatlarla yararlandığını belirtmektedir. Yazar'ın vermiş olduğu bu bilgi İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Osmanlı Tarihi Birinci Cilt ve Şükrullah'ın Behçetüt Tevarih adlı eserinde vardır. Bu bilgidен hareketle Ahiler, Osmanlı Devleti için hem yönetim hem de askeri anlamda önemli bir role sahiptirler. Ahilerin bir ara Ankara'da devlet kurduklarını, vergilerin toplanması hususunda devlete yardımcı olduklarını ve padişahların Ahilere karşı ilgilerinin olduğunu belirtmiştir Yazar bu bilgiyi aktarırken eserinde bu bilgi ile ilgili herhangi bir kaynak göstermemiştir. Osmanlı Devleti'nde eğitim ve kültür faaliyetlerinin devamı ve düzeni noktasında Ahilerin rolünün olduğu belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nde eğitim ve kültür faaliyetleri topluma bırakılmış olması dolayısıyla Ahi birlikleri de kendi elemanlarının eğitimini üstlenmişlerdir. Yazar bu bilgiyi verdikten hemen sonra Yusuf Ekinci'den hareketle Ahilikteki eğitimin amaçlarını (Ekinci, 1990: 36-37) saymıştır ki biz bu amaçlara çalışmamızın birinci bölümünde yer verdiğimiz için bu amaçları burada tekrar

anlatmaya gerek görmüyoruz. Yazar Abdullah Saydam XV. yy'dan itibaren Osmanlı merkezi yönetiminin güçlenmesine paralel olarak kuruluş devrine nazaran Ahi birliklerinin Osmanlı şehir ve kasabalarındaki rolünde daralmaların meydana geldiğini belirtmiştir. Artık devletin gücü hayatın her alanında hissedilmeye başladığı için devletin kuruluşunda önemli bir role sahip olan ve etkisi asla inkâr edilemeyecek derece kuvvetli olan Ahilik teşkilatının eskisi kadar ön plânda olmadığını belirtmiştir. Yazar bu bilgiyi aktarırken eserinde herhangi bir kaynak göstermemiştir (Saydam, 2014: 248-250, 252).

Abdullah Saydam'ın konu ile ilgili görüşlerine yer verdikten sonra şimdi de başka bir tarihçi İlhan Şahin'in konu ile ilgili görüşlerine yer verecek olursak şu bilgileri aktarabilmemiz mümkündür:

İlhan Şahin, M. Fuad Köprülü'nün Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu adlı eserinden hareketle, Anadolu'da Türk-İslâm Kültür ve Medeniyetinin oluşumunda ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Anadolu'daki Ahilerin çok önemli bir role sahip olduklarını belirtmiştir. Yazarın vermiş olduğu bu bilgi M. Fuad Köprülü'nün Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu adlı eserinde de vardır. Köprülü eserinde bu bilgiyi nakledeken herhangi bir kaynak belirtmemiştir. Ahiler, Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde toplum içindeki önemli görevleri şüphesiz yerine getiriyorlardı. Ancak zamanla ve özellikle Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren merkeziyetçi otoritenin idareye hâkim olmaya başlamasıyla, Ahilik teşkilatı da giderek devletin kontrolüne girmeye ve daha geri plâna çekilmeye başlamıştır (Şahin, 2011: 78, 95). Bu durum da bize göstermektedir ki Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamasında devlete ciddi anlamda katkıları olan Ahilik teşkilatının devletin güçlenmeye başlamasıyla birlikte geri plâna atıldığını göstermektedir.

İlhan Şahin'in görüşlerine yer verdikten sonra şimdi de Alman tarihçi Johann Wilhelm Zinkeisen görüşlerine bakalım.

Alman tarihçi Johann Wilhelm Zinkeisen, eserinde Osman Gazi'nin yaşlılığından dolayı artık başkomutanlığı oğlu Orhan Gazi'ye bıraktığını belirtmiştir. Orhan Gazi'nin yanına ise Köse Mihal, Turgut Alp, Ahi Mahmut ve Şeyh Edebalı yeğeni Ahi Hasan'ı vermiştir Yazar bu bilgiyi aktarırken eserinde herhangi bir kaynak vermemiş ama bu bilgi Âşık Paşazade Tarihinde vardır. Tarihçi yazar, Johann Wilhelm Zinkeisen J. Von Hammer'in Osmanlı İmparatorluğu Tarihi Birinci Ciltten hareketle, Ankara'nın varlığından hatta Ankara'nın I. Murat'ın ordularıyla boy ölçüşemeyecek birkaç Ahinin ya

da Galatalı büyük arazi sahiplerinin elinde olduğundan bahsetmiştir. Bu bilgi Hammer'ın Osmanlı İmparatorluğu Tarihi adlı eserinde de vardır. Hammer bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak belirtmemiştir (Zinkeisen, 2011: 74, 184). Ahiler, I. Murat'a direnmek yerine kendisine zengin hediyeler ve şehrin anahtarı ile birlikte bir elçi gönderdiler ve hâkimiyetini tanıyacıklarını bildirdiler. Bu duruma sevinen I. Murat Ahileri devletin en yüksek makamlarına getirdi. Bu durum da bize göstermektedir ki Ahiler I. Murat zamanında da yönetimde rol oynamışlardır.

Tarihçi yazar, Johann Wilhelm Zinkeisen görüşlerine yer verdikten sonra şimdi de başka bir tarihçi yazar Ahmet Yaşar Ocak'ın görüşlerinden devam edelim.

Tarihçi yazar Ahmet Yaşar Ocak Âşık Paşazade ve Neşri Tarihinden hareketle Osmanlı Devleti ilk dönem beylerinin etrafında, başta Şeyh Edebalı olmak üzere, Abdal Mûsâ, Kumral Abdal, Geyikli Baba vb. isimlerin yer aldıklarını ve bütün bu isimlerin ise Osmanlı Devleti'nin teşekkül sürecinde çok mühim bir rol oynadıklarını belirtmiştir Yazarın vermiş olduğu bu bilgi ise Âşık Paşazade, Neşri Tarihi (Cihannüma) ve Oruç Bey tarihinde de vardır. Osmanlı Devleti'nin teşekkülü esnasında mevcut sınırlar içinde Ahilerin varlığı tespit edilmiştir. Hatta Osmanlı Devletindeki büyük sûfi çevre ise Ahiler tarafından oluşturulmuştur. Ahiler, XIII. yy'dan itibaren bütün Anadolu sahasında olduğu gibi, Osmanlı Devleti sahasında da etkili bir sûfi çevre meydana getirmişlerdir Yazar Ahmet Yaşar Ocak, Osman Bey'in Ahilere beylik arazisi içinde ve yeni fethedilen yerlerde toprak bağışlayarak Ahilerin zaviye açmalarına yardımcı olduğundan ve kurulan vakıfları ise tescil ettirdiğinden bahsetmiştir. Örneğin Osman Bey'in, Şeyh Edebalı'nın Söğütteki zaviyesini bu şekilde resmileştirdiğini ve onun dervişlerinden Turgut için de bir zaviye yaptırdığını belirtmiştir. Ahiler Osmanlı Devleti için çok önem arz etmektedir ki Osman Bey onlara toprak bile bağışlamıştır. Yazar Ahmet Yaşar Ocak I. Murat'ın Ahilere çok önem verdiğini belirtmiştir. Kendisi Ahiler için yaptırdığı bir zaviyenin kitabesinde bizzat "Ahi Murat" adını kullandığı gibi, Rumeli fetihleri esnasında Malkara'da Ahi Yegân Reis'e de bir zaviye tahsis etmiştir. Gelibolu'da da 1365'te Ahi Musâ için bir zaviye yaptırmıştır Yazarın vermiş olduğu bu bilgi İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Osmanlı Tarihi Birinci Ciltte de vardır (Ocak, 1999: 123, 125, 127, 129).

Yazar Ahmet Yaşar Ocak'a göre Ahiler, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda özellikle ilk dönem Osmanlı teşekkülünde son derecede önem arz etmektedir.

Ahmet Yaşar Ocak'ın görüşlerine yer verdikten sonra şimdi de başka tarihçi Yılmaz Öztuna'nın görüşleri ile devam edelim.

Tarihçi Yılmaz Öztuna Osman Bey'in babası Ertuğrul Bey vefat edince Osman Bey'in babasının yerine geçtiğini belirtmiştir. Osman Bey'in etrafında Çobanoğullarından Alp-Yürek Bey sonra Muzaffereddin Yülük-Arslan Bey ve son olarak bizim için önem teşkil eden Nâsireddün Mahmut Bey (Ahi Evran)'in olduğunu belirtmiştir. Yazar bu bilgiyi verirken eserinde herhangi bir kaynak belirtmemiştir ama bu bilgi Âşık Paşazade Tarihinde vardır. Tarihçi yazar Yılmaz Öztuna Osman Bey'in etrafındaki coğrafi durumdan bahsetmiş ve Ahilerin de varlığını kaleme almıştır. Osman Bey, Kuzey'de Sakarya nehrinin doğu yakasına dayanmış, nehrin ağzına ve Karadeniz'e çok yaklaşmıştır. Batı'da hem İznik Gölü'nün güney kıyıları elde etmiş, hem Ulubat (Apoloyont) Gölü'nün doğu kıyıları almış, ikisinin ortasında da Gemlik Körfezi'nin güney kıyılarına ve Mudanya iskelesine sahip olarak Marmara Denizi'ne çıkmıştı. Bursa yıllardan beri abluka altında idi ve Bizans'ın Anadolu'daki en mühim şehri olan İznik, Osmanlı sınırında kalıyordu. Osman Bey komşuları Anadolu beyleri ile çatışmaktan dikkatle kaçınmıştı. Bütün güneyini Germiyan beyliği kaplıyordu. Doğusunda da Ankara Ahi Cumhuriyeti vardı ki bu Ankara Ahi Cumhuriyeti Karaman beyliğinin nüfuz ve himayesinde idi (Öztuna, 1986: 68, 70).

Tarihçi yazar Yılmaz Öztuna'nın görüşlerine yer verdikten sonra şimdi de başka bir tarihçi Taner Timur'un görüşlerine yer verecek olursak şunları söylemek mümkündür:

Tarihçi Taner Timur, Osmanlı Devleti'nde siyasal iktidarın şekillenmesini Osmanlı tarihçilerinin dile getirdiği ve yukarıda da üzerinde durduğumuz şu duruma bağlamaktadır. Osman Bey bir Ahi şeyhi olan Edebalı'nın evinde Kur'an-ı Kerim'i ilk defa görerek sabaha kadar tetkike dalar ve Müslüman olur.³ Daha sonra Edebalı'nın kızını ister ve bu isteği reddedilir. Bir süre sonra rüyasında gür bir ağaç görür. Bir dervişin yorumuna göre (yazarın derviş diye bahsettiği kişi ilk dönem Osmanlı kroniklerinde de geçen Şeyh Edebalı'dır) bu rüya kurulacak olan büyük imparatorluğun sembolüdür. Şeyh Edebalı de bu duruma inanır ve Osman Bey'e kızını verir (Timur, 2001: 105). Yukarıda anlatılan bu bilgi hem Osmanlı ilk dönem tarihçileri hem de Osmanlı son dönem tarihçileri tarafından kaleme alınmıştır ki zaten son dönem Osmanlı tarihçileri ise genelde ilk dönem Osmanlı tarihçilerini eserlerinde kaynak göstererek bilgileri kaleme almışlardır.

---

³ Osman Bey'in Kur'an-ı Kerim'i tetkik edebilmesi için hem okuryazar olması hem de Arapça biliyor olması gerekir ki böyle bir şahsiyetin o güne kadar İslâm'dan haberdar olmaması, İslâm'ı bilmemesi ve ilk defa Şeyh Edebalı'nın evinde Müslüman olması akla yatkın düşmemektedir.

Taner Timur'dan sonra Feridun Emecen'in konuya ilişkin görüşlerinden bahsedelim.

Feridun Emecen Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi eserinde Osmanlıların kuruluş aşamasında buldukları coğrafyanın sosyal şartlarından, dayanılan grubun özelliklerinden ve manevi güçlerden bahsetmiştir. O dönem Anadolu'sunda Ahilerin etkili olduklarını, Ahilerin özellikle manevi olarak etkilerinin olduğunu bu etkinin ise sınırlı olduğunu belirtir (Emecen, 2015: 24-25).

Feridun Emecen Osmanlı Klasik Çağında Siyaset isimli bir başka eserinde renkli ve hareketli uç dünyasında şehirli gruplar, esnaf zümreleri, tüccarlar ve Ahilerin etkili olduklarını belirtir. Böylece siyasi yapı kısa bir sürede oluşurken bu grupların iktisadi hayata da yön verdiklerini belirtir (Emecen, 2009: 54).

Feridun Emecen Beylikten Sancağa Batı Anadolu'da İlk Osmanlı Sancaklarının Kuruluşuna Dair Bazı Mülâhazalar başlıklı makalesinde M. Fuad Köprülü'den hareketle Osmanlı Devleti'nin manevi ve dini gruplar sayesinde kısa sürede gelişme gösterdiğini belirtmektedir. Yazarın vermiş olduğu bilgi de doğrudan Ahileri zikretmemekle birlikte M. Fuad Köprülü manevi ve dini gruplar arasında Ahilere de yer vermektedir (Emecen, 1996: 84; Köprülü, 2013a: 110-113).

Feridun M. Emecen'in görüşlerine yer verdikten sonra Mehmet Ali Ünal'ın görüşlerine bakacak olursak kısaca şunları söyleyebiliriz.

Mehmet Ali Ünal Ahiliğin Ahi Evran tarafından 13. yüzyılda ortaya çıktığını esnafları teşkilatlandırıldığını ve Ahiliğin esnaflar arasında yayılmış bir dini tarikat olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Osmanlı padişahlarının bazılarının da (kimler olduklarını belirtmemiş) bu tarikata üye olduklarını ifade eder (Ünal, 2012: 66-67). Yazar bu bilgileri aktarırken eserinde bu bilgi ile ilgili herhangi bir kaynak göstermemiştir.

Mehmet Ali Ünal'ın görüşlerinden kısaca bahsettikten sonra şimdi de son olarak Cahit Ülkü'nün görüşlerine bakacak olursak şunları söylemek mümkündür.

Cahit Ülkü ilk olarak Ahiliğin ne anlama geldiğinden bahsederek konuya giriş yapmaktadır. Biz Ahiliğin ne anlama geldiğine çalışmamızın birinci bölümünde yer verdiğimiz için burada tekrar aynı kısmı anlatmaya gerek duymuyoruz.

Cahit Ülkü, Ahilerin dönemin kentlerinin kolluk kuvvetlerini oluşturan kuruluş olup, her yönetim boşluğu doğduğunda, onların oluşturduğu kolluk kuvvetleri sayesinde

asayişin sağlandığını belirtir. Hatta yeri geldiğinde Ahilerin yönetimi ele aldıklarını ifade eder. Ahilerin savaşçı bir karakter taşıdıklarını, Ahilerin Ankara’da “Ahi Cumhuriyeti” kurduklarını ve Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda son derece önem arz ettiklerini de ifade etmektedir (Ülkü, 2014: 89). Yazar bu bilgileri aktarırken eserinde bu bilgi ile ilgili herhangi bir kaynak göstermemiştir.

Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda ve yönetim mekanizmalarının oluşumunda Ahilik kurumunun rolünün var olduğuna dair ortak görüş bildiren yazarlara ilk dönem ve son dönem Osmanlı Tarihi kaynakları mukayese edilerek değinildikten sonra şimdi de Osmanlı Devleti’nin kuruluşunu anlatan ama Ahiliğin Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda rolünün var olup olmadığına dair hiç bahsetmeyen bazı tarihçi grubunu aktaralım.

4.2.2. Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Meselesini Anlatan Bazı Eserlerde Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda ve Yönetim Mekanizmalarının Oluşumunda Ahilik Kurumunun Rolü Olup Olmadığına Dair Bulgular

Âşık Paşazade Tarihinden başlayarak Osmanlı Devleti’nin kuruluşunu anlatan gerek ilk dönem Osmanlı eserleri (Anonim Tevarih-i Ali Osman, Âşık Paşazade Tarihi, Neşri Tarihi, Oruç Beg Tarihi vd.) gerek son dönem modern tarihçilerin eserlerine baktığımızda Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda Ahilerin rolü olmadığını öne süren, rolü olduğu tezine açıkça karşı çıkan bir kaynağa rastlamadık.

Osmanlı Devleti’nin kuruluş dönemini, bu dönemin sosyal yapısını, devletin kurumlarının oluşumu ve bu oluşumdaki farklı kesimlerin rollerini ele alan tarihçilerden bir grubun eserlerine baktığımızda ise; bunlarda Ahilerin olumlu rolünden ve etkisinden bahsedilmemekle birlikte Ahilerin herhangi bir rollerinin olmadığı açık biçimde ifade edilmez de.

İlk olarak günümüzün önemli tarihçilerinden biri olan İlber Ortaylı ile başlayacak olursak şunları söyleyebiliriz.

İlber Ortaylı’nın eserlerine baktığımız zaman eserlerinin Osmanlı kuruluş dönemi üzerine değil de daha çok Osmanlı yenileşme ve Osmanlı son dönem üzerine olduğunu görmekteyiz. Çalışmamız gereğince İlber Ortaylı’nın; “Gelenekten Geleceğe”, “Osmanlı Barışı”, “İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı”, “Osmanlı’nın Üç Başkenti Bursa Edirne İstanbul”, “Osmanlı Düşünce Dünyası ve Tarih Yazımı”, “Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu” “Osmanlı İmparatorluğunun Son Nefesi”, “Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek”, “Tarihin İzinde”, “Tarihin Işığında”, “Tarihin Gölgesinde”, “Son

İmparatorluk Osmanlı”, “Tarihimiz ve Biz”, “Üç Kıtada Osmanlılar”, “Tarihin Sınırlarına Yolculuk” eserleri araştırmacı tarafından tarandı.

Taranan bu eserlerin içerisinde “Tarihimiz ve Biz” isimli eserinde Osmanlı Balkan Fütuhâtı ve Osmanlı Devleti’nin kuruluşuna değinmiştir. Ancak Ahiliğin Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda etkisi olup olmadığına dair ne olumlu ne de olumsuz hiçbir şey belirtmemiştir (Ortaylı, 2011: 53-73). Zaten ilk başta da belirttiğimiz gibi İlber Ortaylı’nın Osmanlı kuruluş dönemi ile ilgili eserleri yok denecek kadar azdır.

İlber Ortaylı’dan sonra günümüz popüler tarihçilerinden Mustafa Armağan ile devam edelim.

Günümüz popüler tarihçisi Mustafa Armağan’ın “Büyük Osmanlı Projesi”, “Geri Gel Ey Osmanlı”, “Osmanlı Devleti ve Dünya Tarihindeki Yeri” “Kır Zincirlerini Osmanlı”, “Osmanlı İnsanlığın Son Adası”, “Osmanlı Tarihinde Maskeler ve Yüzler”, “Osmanlıyı Kuran Şehir Bursa’ya Şehrengiz”, “Osmanlı’nın Kayıp Atlası”, “Osmanlıyı İmparatorluk Yapan Şehir”, “Tarihimizle Hesaplaşmak”, “Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak”, “Osmanlı Geriledi mi?” isimli eserleri araştırmacı tarafından tarandı.

Bu eserlerden “Kır Zincirlerini Osmanlı” isimli eserde yazar Mustafa Armağan Osmanlı Devleti kuruluş dönemi ile ilgili bilgi vermekte olup ancak Ahilerin devletin kuruluşunda etkilerinin olup olmadığına dair olumlu ya da olumsuz bir görüş beyan etmemiştir (Armağan, 2006: 68-75).

Bir başka eseri olan “Osmanlıyı Kuran Şehir Bursa’ya Şehrengiz” adlı eserinde yazar Osmanlı kuruluş dönemini anlatmış ama Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda Ahilerin rolü ile ilgili olumlu ya da olumsuz anlamda bilgi vermemiştir (Armağan, 2010: 23-32, 163-168).

Mustafa Armağan’dan sonra günümüzün bir başka tarihçi Erhan Afyoncu ile devam edecek olursak şunları söylemek mümkündür.

Erhan Afyoncu’nun “Çözülemeyen Muamma Osmanlı İmparatorluğu Nasıl Kuruldu”, “Sorularla Osmanlı İmparatorluğu I”, “Sorularla Osmanlı İmparatorluğu II”, “Sorularla Osmanlı İmparatorluğu III”, “Sorularla Osmanlı İmparatorluğu IV”, “Osmanlı’nın Hayaleti”, “Son Dünya Düzeni”, başlıklı eserleri tarandı. Bu eserlerin içerisinde “Sorularla Osmanlı İmparatorluğu I” başlıklı eserde Osmanlı Devleti’nin kuruluşu Osman ve Orhan Beyler ile ilgili bilgiler verilmekte ancak Osmanlı Devleti’nin

kuruluşunda Ahilerin rolü ile ilgili olumlu ya da olumsuz hiçbir şekilde bilgi verilmemektedir (Afyoncu, 2004: 35-44).

Erhan Afyoncu “Sorularla Osmanlı İmparatorluğu III” eserinin bir bölümünde Sultan I. Murat dönemi ile ilgili bilgiler verilmekte ama Ahilerin Ankara’daki faaliyetlerinden ya da Osmanlı Devleti’ne olan olumlu olumsuz etkisinden bahsetmemiştir (Afyoncu, 2005a: 67-75).

Erhan Afyoncu “Sorularla Osmanlı İmparatorluğu IV” eserinin bir bölümün de Orhan Gazi dönemini anlatmakta ama Ahilerin ne devletin kuruluşuna ilişkin ne de ilk dönem kaynaklarında bahsettiği gibi Bursa’nın fethine ilişkin Ahilerle ilgili olumlu ya da olumsuz bilgi vermemektedir (Afyoncu, 2005b: 5-12).

Yazar Erhan Afyoncu başka bir eseri olan “Osmanlının Hayaleti” adlı eserinde Osmanlı Devleti kuruluş döneminden bahsetmekte ama Ahilerin devletin kuruluşuna ilişkin etkilerinden olumlu ya da olumsuz hiç bahsetmemektedir (Afyoncu, 2011: 63-67).

Erhan Afyoncu Türklük Araştırmaları Dergisinde Yayımlanan “Çözülemeyen Muamma Osmanlı İmparatorluğu Nasıl Kuruldu” başlıklı makalesinde Osmanlı Devleti’nin kuruluşunu anlatıyor ama Ahilerin devletin kuruluşuna ilişkin rollerinden bahsetmiyor (Afyoncu, 2002: 258-266).

Erhan Afyoncu’ya yer verdikten sonra şimdi de bir başka tarihçi Yusuf Akçura ile devam edelim.

Yusuf Akçura’nın “Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Bu Vakıya Dair Başlıca Menbalar” ile “Üç Tarz-ı Siyaset” isimli eserlerine ulaşıldı ve tarandı. Yapılan tarama neticesinde her iki eserde de Osmanlı Devleti’nin kuruluşuna değindiği tespit edildi.

Yusuf Akçura “Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Bu Vakıya Dair Başlıca Menbalar” adlı eserinde Osmanlı Devleti’nin kuruluşunu anlatıyor ancak Ahiliğin devletin kuruluşuna ilişkin olumlu ya da olumsuz manada hiçbir etkisinden bahsetmiyor (Akçura, 1993: 3-14).

Yusuf Akçura bir başka eseri olan “Üç Tarz-ı Siyaset” de Osmanlı Devleti’nin kuruluşuna değiniyor ancak Ahiliğin devletin kuruluşuna olan katkıları ile ilgili bilgi vermiyor (Akçura, 1991: 27).

Yusuf Akçura’dan sonra şimdi de Mükrimin Halil Yinanç ve Necdet Öztürk’ün düzenlemelerini yapmış oldukları Düsturname-i Enveri’ye bakalım.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden itibaren olayları anlatan Enveri'nin Düsturnamesine (Mükrimin Halil Yinanç ve Necdet Öztürk tercümesine) bakıldı.

Bu eserde Osmanlı Devleti kuruluş dönemi anlatılmakta ama Ahiliğin devletin kuruluşuna ilişkin etkisinin olup olmadığı noktasında bir bilgi verilmemektedir (Yinanç, 1929: 82-83, 92-93, 95-97; Öztürk, 2003: 1-70).

Şimdi de son olarak Osmanlı kuruluş dönemini anlatan Stanley Lane Poole'den devam edelim.

Stanley Lane Poole tercümesini Ömer Buğra Kanargı'nın yapmış olduğu "Ertuğrul Gazi'den Sultan II. Abdülhamid'e Osmanlı'nın Hikâyesi (1250-1880)" başlıklı eserinde Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu anlatmakta ama Ahiliğin devletin kuruluşuna ilişkin rolü ile ilgili olumlu ya da olumsuz hiçbir şekilde görüş beyan etmemiştir (Poole, 2012: 11-23).

BÖLÜM. V

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA

Temelleri XIII. yy'da Ahi Evran-ı Veli tarafından Anadolu'da atılan Ahilik teşkilatı, kardeşlik, birliktelik, yiğitlik, doğruluk, civanmertlik ve cömertlik gibi değerleri bünyesinde barındıran kültür ve medeniyet hareketidir.

Ahilik, insanların hem dünyevî hem de uhrevî açıdan gelişimini sağlayıp, insanları daima iyiye, hakikate, güzele ve doğruya ulaştırma gayesi içinde olmuştur. Ahiler ibadetlerini de aksatmadan gündüzleri geçimlerinin devamı için kendilerine maddi gelir sağlayan dünyevî işlerini yaparken, bu dünyanın geçici olup baki olanın ise ahiret hayatı olduğu inancı ile geceleri de ibadetlerine devam ederler. İşte bu yönüyle Ahilik hem dünyevî hem de uhrevî bir sistem olarak da tarif edilebilir.

Genelde bir esnaf hareketi ya da esnaf teşkilatı olarak bilinen Ahilik teşkilatı; insanın eğitimine önem verip insanı eğitmeyi gaye edinen, insana yardımcı olup değer veren bir teşkilattır.

Ahilik, Anadolu'da kurulup yayılmaya başladıktan sonra çalışmada da anlatıldığı gibi, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve yönetim mekanizmalarının oluşumunda son derece önemli rol oynamıştır. Osmanlı Devleti'nin ilk sultanlarının, Ahilerin şeyhlerinden biri olan Ahi şeyhi Şeyh Edebali'nin yanında dersler almaları, Şeyh Edebali'nin ilmi ve terbiyesi ile yetişmeleri Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Ahilerin oynamış olduğu rolün de göstergesidir.

“Osmanlı Devletinin Kuruluşunda Ahiler ve Ahilik Kurumunun Rolü” isimli çalışmanın da ortaya koyduğu gibi Osmanlı'nın ilk dönem sultanlarının (Osman Bey, Orhan Bey, Sultan I. Murat) ve önemli paşalarının (Alâeddin Paşa ve Çandarlı Kara Halil Paşa) birer Ahi olmaları, Ahilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve yönetim mekanizmalarının oluşumunda son derece önemli rol oynadıklarının belirtisidir.

Ahiler, Osmanlı Devleti'ne siyasi anlamda katkı sağladıkları gibi, askeri anlamda da katkılar sağlamışlardır. Bu durumu bize, Ahi Hasan, Ahi Mahmut ve Ahi Şemseddin'in Bursa'nın fethi esnasında göstermiş oldukları gayretkar çabaları ve Osmanlı Devleti'nin ilk dönem askerlerinin kıyafetleri ile Ahilerin kıyafetlerinin benzer oluşu da göstermektedir.

Ahilik, esnafın eğitilmesi ve esnafa yardım edilmesi, çarşı ve pazarların denetlenmesi, insanlara değer verilip, onların eğitilip birer meslek sahibi olmasının sağlanması ve Osmanlı Devleti'nin kurulup bir Cihan Devleti haline gelmesi gibi önemli roller oynayan, Ahilik düşüncesi ve örgütlenmesi teknolojinin ilerlediği insanların birbirlerine olan sevgi, saygı ve tahammüllerinin gittikçe azaldığı günümüzün haz ve hız çağında kesinlikle uygulanması gereken önemli bir kültür ve medeniyet hareketidir.

Ahilerin rolü olup olmadığını ele aldığımız bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemini ele alan en eski kronikler (Anonim Tevarih-i Ali Osman, Âşık Paşazade Tarihi, Neşri Tarihi, Oruç Beg Tarihi vd.) Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde;

- a. Ahiler adı altında bir toplumsal kesimin varlığını,
- b. Bu toplumsal kesimin Osmanlı Beyliğinin kuruluş ve devletleşme döneminde hem toplumsal bir kesim olarak devletin kuruluşuna destek olduklarını hem de bu kesim önderlerinin kanaat önderi, devlet adamı, asker ve komutan olarak oluşuma katkı sağladıklarını gösteriyor.

Yapılan araştırma sonunda bu kroniklerde Ahilerin varlığının ret veya inkâr edildiğine rastlanılamamıştır. Dolayısıyla ilk dönem kaynakları esas alan ve daha sonra yazılan tarih kitaplarında da açık bir ret görülmez sadece hiç bahsetmeme durumu söz konusudur.

5.2. ÖNERİLER

Çalışma neticesinde elde edilen sonuçlara dayalı olarak şu önerilerde bulunulabilir:

1. Ahiliğin Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna olan etkisini daha detaylı bir şekilde açıklayabilecek yeni kaynaklara ulaşılmalı,
2. Ahiliğin Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna ilişkin etkisini, yönlerini, etki alanlarını daha ayrıntılı açıklayacak yeni çalışmalar yapılmalı,
3. Ahi Evran'ın kayıp eserleri bir şekilde bulunup günümüz Türkçesine çevrilmeli,
4. Ahilik Üniversitelerde seçmeli ders, Liselerde özellikle de Meslek Liselerinde zorunlu ders olarak okutulmalı,

5. Ahiliğin o dönemdeki Türk beyliklerine olan etkisi çalışılmalı,
6. Ahilikle ilgili çalışmalar yurt dışında yaygınlaştırılmalı,
7. Ahiliğin tüm yurt içine duyurulup çalışmalar bu doğrultuda artırılmalı.

KAYNAKÇA

- Afyoncu, E. (2002). Çözülemeyen Muamma: Osmanlı İmparatorluğu Nasıl Kuruldu. *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 11, 257-266.
- Afyoncu, E. (2004). *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu I*. İstanbul: Yeditepe.
- .....(2005a). *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu III*. İstanbul: Yeditepe.
- .....(2005b). *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu IV*. İstanbul: Yeditepe.
- .....(2011). *Osmanlının Hayaleti*. İstanbul: Yeditepe.
- Akçura, Y. (1991). *Üç Tarz-ı Siyaset*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- .....(1933). *Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Bu Vaktaya Dair Başlıca Menbalar*. Ankara: Başvekâlet.
- Alıyeva, M. A. (2008). “Ahilik Kuralları ve Türk İdeolojisi Yolu” *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, (1), 49-65.
- Altınay, A. R. (2005). *Bizans Karşısında Türkler*. Fahameddin Başar (Haz). İstanbul.
- Anadol, C. (2001). *Türk-İslâm Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnâmeler*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı.
- Aras, O. N. (2012). “Günümüz İşletmelerinde Ortaklık Kültürünün Tesisinde Ahilik Temel İlkelerinin Yeri ve Önemi”, *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu*. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, (1), 435-455.
- Armağan, M. (2006). *Kır Zincirlerini Osmanlı*. İstanbul: Da.
- .....(2010). *Osmanlıyı Kuran Şehir Bursa'ya Şehrengiz*. İstanbul: Timaş.
- Âşık Paşazade (2003). *Âşık Paşazade Osmanoğulları'nın Tarihi*. Kemal, Y., Saraç, M.A (Haz). İstanbul: K.
- .....(2013). *Âşık Paşazade Tarihi*. Necdet Öztürk (Haz). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Atik, K. (2001). *Lütfi Paşa ve Tevarih-i Ali Osman*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı.
- Atsız, N. (2011). *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*. İstanbul: Ötüken.
- Ayverdi, S. (1999). *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Bahadıroğlu, Y. (1987). *Orhan Gazi Hayatı Mefkûresi Mücadelesi*. İstanbul: Yeni Asya.
- .....(1991). *Osman Gazi Hayatı Mefkûresi Mücadelesi*. İstanbul: Yeni Asya.
- Banarlı, N. S. (1939). *Ahmedi Dâsitani Tevârihi Mülûki Ali Osman*. İstanbul: Burhaneddin.
- Banoğlu, N. A. (1943). *Türk Kahramanları Gazi Osman*. İstanbul.
- Barkan, Ö. L. (2002). Osmanlı İmparatorluğunda Kolonizatör Türk Dervişleri. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca (Ed.), *Türkler* (133-164). Ankara: Yeni Türkiye.
- Bayram, M. (1991). *Ahi Evren ve Ahilik Teşkilatının Kuruluşu*. Konya.
- .....(2012). *Siyasal ve Sosyal Boyutlarıyla Ahi Evran-Mevlânâ Mücadelesi*. Konya.
- Beyaz, S. (2012). “Ahilik Bütünsel Kalite İlişkisi” *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, (2), 927-944.
- Burak, D. M. (2012). “Bireyin Toplumsallaşmasında Ahiliğin Yeri ve Önemi”, *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, (2), 755-765.
- Ceylan, K. (2012). *Ahilik Türk-İslâm Medeniyetinde Dünyevî ve Uhrevî Sistem*. Kırşehir: Türkiye Cumhuriyeti Gümrük ve Ticaret Bakanlığı.
- Csaki, E. (2008). “Bir Macar Türkolog Gözüyle Ahilik ve Bektaşilik”, *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, (1), 261-272.

- Çabuk, V. (1999). *Kuruluşundan Cumhuriyete Büyük Osmanlı Tarihi*, İstanbul: Emre.
- Çağatay, N. (1997). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik Nedir*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Çambel, H. C. (1948). *Attila'dan Atatürk'e*. İstanbul: Varoğlu.
- Çelik, F. (2012). "Ahilik Teşkilatının Geçmişten Günümüze Ekonomik Hayatta Üstlendiği Roller" *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, (1), 457-467.
- Danişmend, İ. H. (2011). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*. İstanbul: Doğu.
- Demir, G. (1998). *Cumhuriyetimizin 75. Osmanlı Devletinin 700. Anadolu Selçuklu Devletinin 922. Anadolu'nun Vatan Oluşunun 1000. Yılında Türk Kültürü Ahilik*. İstanbul: Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı.
- .....(2000). *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Ahilik*. İstanbul: Ahilik Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı.
- .....(2002). *Ombudsman Aranıyor*. İstanbul: Ahilik Araştırmaları.
- Doğan, H. (2006). *Ahilik ve Örtülü Bilgi*. Bursa: Ekin.
- Duman, T. (2012). "Ahiliğin Eğitim Anlayışı ve Uygulamaları", *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, (1), 181-189.
- Düşkün, İ. (2012). "Ahilikte İş, İş Etiği Günümüze Yansımaları", *Ahiliğe Genç Bakışlar*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, 209-225.
- Ebû Abdullah İbn Batûta Tancî, (2004). *İbn-i Battuta Seyahatnamesi*. A.Sait Aykut (Çev). İstanbul.
- Ekinci, Y. (1990). *Ahilik ve Meslek Eğitimi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- .....(2011). *Ahilik*. Ankara: Sistem Ofset.
- Emecen, F. (1996). Beylikten Sancağa Batı Anadolu'da İlk Osmanlı Sancaklarının Kuruluşuna Dair Bazı Mülâhazalar. *Belleten*, 227, 80-91.
- .....(2002). Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Fetret Dönemine Kadar. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca (Ed.), *Türkler* (15-33). Ankara: Yeni Türkiye.
- .....(2009). *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*. İstanbul: Timaş.
- .....(2015). *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Erdem, E. (2009). *Ahilik Ahlâkla Kalitenin Buluştuğu Bir Esnaf Teşkilatlanma Modeli*. Ankara: Detay.
- Erken, V. (2008). *Bir Sivil Örgütlenme Modeli Ahilik*. Ankara: Berikan.
- Giese, F. (1992). *Anonim Tevârih-i Âli Osman*. Nihat Azamat. (Haz.). İstanbul: Edebiyat Fakültesi.
- .....(2000). "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu Meselesi", *Söğütten İstanbul'a Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Oktay Özel-Mehmet Öz (Çev) Ankara: İmge. 149-175.
- Gülerman, A., Taştekil, S. (1993). *Ahi Teşkilatının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı.
- Güllülü, S. (1977). *Ahi Birlikleri*. İstanbul: Ötüken.
- Gülvahaboğlu, A. (1991). *Sosyal Güvenlik Öncüsü Ahi Evran Veli ve Ahilik*. Ankara: Memleket.
- Gündüz, A. (2012). "Ahilerin Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devri Türk Toplum Hayatında Oynadığı Roller", *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, (1), 225-245.

- Güzel, A. (2012). “Ahiliğin Temelleri ve Önemi”, *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, (1), 3-10.
- Halaçoğlu, Y. (1999). *Osmanlı Devletinin Kurulduğu Yer Bilecik*. Bilecik.
- Hammer, J. V. (1998). *Büyük Osmanlı Tarihi*, Mehmet Ata (Haz). İstanbul.
- .....(2007). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat.
- İbn Battuta. (1971). *İbn Battuta Seyahatnamesinden Seçmeler*. İsmet Parmaksızoğlu (Haz). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- İdris-i Bitlisi. (2008). *İdris-i Bitlisi Heşt Bihışt*. Karataş, M., Kaya, S., Baş, Y. (Haz). Ankara: Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı.
- İhsanoğlu, E.(Ed.) (1999). *Osmanlı Devleti Medeniyeti Tarih*. İstanbul: Feza.
- İkiz, M. L., Çalışkan, Y. (1993). *Kültür Sanat ve Medeniyetimizde Ahilik*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı.
- İnal, H.İ. (2007). *Osmanlı Tarihi*. İstanbul: Nokta.
- İnalcık, H. (2002a). Osmanlı Devletinin Kuruluşu. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca (Ed.), *Genel Türk Tarihi* (465-502) Ankara: Yeni Türkiye.
- .....(2002b). Osmanlı Devletinin Kuruluşu. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca (Ed.), *Türkler* (66-88). Ankara: Yeni Türkiye.
- .....(2007). Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Beğ. *Bellekten*, 71, 261,479-536.
- .....(2010a). *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları 1302-1481*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırma Merkezi.
- .....(2010b). *Kuruluş Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak*. İstanbul: Hayykitap.
- .....(2012) *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Jennings, R. C. (2000). “Gazi Tezi Üzerine Bazı Düşünceler”, Oktay Özel-Mehmet Öz (Çev). *Söğütten İstanbul'a Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*. Ankara: İmge, 429-441.
- Kafadar, C. (2010). *İki Cihan Âresinde Osmanlı Devletinin Kuruluşu*. Ceren Çıkm (Çev). Ankara: Birleşik.
- Kafalı, M. (1999). “Osman Gazi'nin Ataları ve Ahilik”, *Uluslararası Kuruluşun 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi*, Konya: Selçuk Üniversitesi, 17-21.
- Kanat, E. (2008). “Ahilik ve Âşıklık Geleneği Arasında Benzerlikler”, *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, (1), 559-572.
- Kaplanoğlu, R. (2000). *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, Bursa: Avrasya Etnografya Vakfı.,
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (22. Baskı), Ankara: Nobel.
- Karlıağa, B. (2012). “Ahilik ve Anadolu'da Çoğunluk ve Birlikte Yaşama Tecrübesi”, *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, (2), 893-898.
- Kazıcı, Z. (2007). *Uç Beyliğinden Devlet-i Aliyye 'ye Osmanlı*. İstanbul: Kayıhan.
- Kemal, N. (2005). *Osmanlı Tarihi*. Mücahit Demirel (Çev). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Köprülü, M. F. (1943). Osmanlı İmparatorluğunun Etnik Menşei Meseleleri. *Bellekten*, 28, 217-303.
- .....(2013a). *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*. Ankara: Akçağ.
- .....(2013b). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. İstanbul: Alfa.
- Köksal, M. F. (2008). *Ahi Evran ve Ahilik*. Kırşehir: Türkiye Cumhuriyeti Kırşehir Valiliği.

- Kurtoğlu, O. (2008). “Ahi Şeceranemelerine Göre Ahilik Adap ve Uygulamaları”, *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, (2), 705-717.
- Langer, W. Blake R. (2000). “Osmanlı Türklerinin Doğuşu ve Tarihsel Arkaplanı”, *Söğütten İstanbul’a Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Oktay Özel Mehmet Öz (Çev). Ankara: İmge, 176-224.
- Maksudoğlu, M. (2007). *Osmanlı Tarihi 1289-1922*. İstanbul: Elif.
- Mantran, R. (1992). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi Osmanlı Devletinin Doğuşundan XVIII. Yüzyılın Sonuna*. Server Tanili (Çev). İstanbul: Adam.
- Mehmed Neşri (2011). *Mehmed Neşri Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi*. Necdet Öztürk (Haz). İstanbul: Timaş.
- .....(2008). *Mevlâna Mehmed Neşri Cihânnüma*. Necdet Öztürk (Haz). İstanbul: Çamlıca.
- Muallim, C. (2008). *İslâm Fütüvveti ve Türk Ahiliği-Ibn-i Battuta’ya Zeyl*. Cezair Yazar (Çev). İstanbul: İşaret.
- Müneccimbaşı, A. İ. L. (1995). *Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi Câmîü’-d-düvel*, Ahmet Ağırakça (Haz). İstanbul: Akdem.
- Ocak, A. Y. (1999). Din. Ekmeleddin İhsanoğlu (Ed.), *Osmanlı Devleti Medeniyeti Tarihi*. İstanbul: Feza. 109-159
- Odabaşı, Z. (2008). *Bir Ahi Dostu Franz Taeschner Hayatı ve Eserleri*. Ankara: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi.
- Ortaylı, İ. (2011). *Tarihimiz ve Biz*. İstanbul: Timaş.
- Oruç Beg. (1974). *Oruç Beg Tarihi*. Nihal Atsız (Haz). İstanbul: Tercüman.
- .....(2009). *Oruç Bey Osmanlı Tarihi (1288-1502) Uç Beyliğinden Dünya Devletine*. Necdet Öztürk (Haz) İstanbul: Çamlıca.
- Öztuna, Y. (1986). *Osmanlı Devleti Tarihi*. İstanbul: Finans Kurumu.
- Öztürk, N. (2003). *Düsturname-i Enveri (1299-1465)*. İstanbul: Kitabevi.
- Öztürk, Y. K. Akgöz S. S. (2012). “Anadolu’nun Kadınlar Birliği (Bacıyan-ı Rum) Modelinden Yeni Nesil Kadın Kooperatiflerine Ahilik Felsefesinin İzleri”, *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, (2), 833-842.
- Palmer, J. A. B. (2000). “Yeniçerilerin Kökeni”, *Söğütten İstanbul’a Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Oktay Özel Mehmet Öz (Çev). Ankara: İmge s. 475-516.
- Parmaksızoğlu, İ. (1986). *Türklerde Devlet Anlayışı İmparatorluk Devri 1299-1789*. Ankara.
- Poole, S. L.(2012). *Ertuğrul Gazi’den Sultan II. Abdülhamid’e Osmanlı’nın Hikâyesi (1250-1880)*. Ömer Buğra Kanargı (Çev). İstanbul: Kariyer.
- Rasim, A. (2012). *Osmanlı Tarihi*. Hakkı Dursun Yıldız (Çev). İstanbul: İlgi Kültür Sanat.
- Saydam, A. (2014). *Osmanlı Medeniyeti Tarih.*, İstanbul: Kitabevi.
- Shaw, S. (1982). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*. İstanbul: E.
- Soykut, R. (1971). *Orta Yol Ahilik*. Ankara: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu.
- .....(1980). *İmanı İlimle Besleyen Çalışma İle Şekilleyen İnsanlık Bilimi Ahilik*. Ankara.
- .....(1982). *Emrem Yunus Ahiliği Kültürü Yurdu*. Ankara: Baskı.
- Şahin, İ. (2011). *Tarih İçinde Kırşehir*. İstanbul: Eren.
- Şapolyo, E. B. (1967). *Kırşehir Büyüklere*. Ankara: Kırsed.
- Şeker, M. (2012). “Kültür Coğrafyamızda Ahilik”, *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, (1), 31-38.

- Şimşirgil, A. (2005). *Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi Kayı*. İstanbul: Tarih Düşünce.
.....(2014). *Kayı I Ertuğrul'un Ocağı*. İstanbul: Timaş.
- Şükrullah. (1949). *Osmanlı Tarihleri I Behçetüt Tevarih*. Nihal Atsız (Haz). İstanbul: Türkiye.
- Tabakoğlu, A. (1999). "Osmanlı Devletinin Kuruluşunun İctimai ve İktisadi Dinamikleri"
Milliyetçilik ve Milliyetçilik Tarihi Araştırmaları VII. İlmi Kongresi Beylikten Cihan Devletine, Eskişehir: Türk Yurdu, 113-142.
- Tatlılıoğlu, K. (2012). "Bir Kavram Olarak Ahilik: Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım", *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, (1), 149-163.
- Timur, T. (1986). *Osmanlı Kimliği*. İstanbul: İmge.
.....(2001). *Osmanlı Toplumsal Düzeni*. İstanbul: İmge.
- Uçma, İ. (2011). *Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahilik*. İstanbul: İşaret.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1939). Osmanlılarda İlk Vezirlere Dair Mutalea. *Belleten*, 9, 99-106.
.....(1941). Gazi Orhan Bey Vakfiyesi *Belleten*, 19, 277-288.
.....(2011). *Osmanlı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ülkü, C. (2014). *Neden Osmanlı*. İstanbul: Profil.
- Ünal, M. A. (2012). *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*. İstanbul: Paradigma.
- Werner, E. (2014). *Büyük Bir Devletin Doğuşu Osmanlılar (1300-1481) Osmanlı Feodalizminin Oluşum Süreci*. Orhan Esen (Çev). İstanbul: Yordam.
- Witteck, P. (1947). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*. Fahriye Arık (Çev). İstanbul: Şirketi Mürettibiye.
- Yerasimos, S. (1974). *Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye Bizans'tan Tanzimat'a*. Babür Kuzucu (Çev). İstanbul: Gözlem.
- Yıldırım, A. Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, Ö. F. (2008). *Osman Gazi'den Sultan Vahidüddin Han'a Osmanlı Tarihi*. İstanbul: Çamlıca.
- Yinanç, M. H. (1929). *Düsturname-i Enveri*. İstanbul: Evkaf.
- Yücel, Y., Sevim, A. (1990). *Türkiye Tarihi 1300-1566*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Zinkeisen, J. W. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. Nilüfer Epeçeli (Çev). İstanbul: Yeditepe.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Osman ONCAR

Doğum Yeri ve Yılı : KIRIKKALE/1989

E-posta : osmanoncar@gmail.com

Eğitim Durumu

Lisans: Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü